

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalni zavod za programiranje razvoja

Prijedlog

ANALIZA

**kretanja u privredi i društvenim djelatnostima u F BiH
u 2007.godini sa finansijskim pokazateljima**

Sarajevo, april 2008. godine

SADRŽAJ

1. INVESTICIJE	4
2. PRIVATIZACIJA	5
3. ZAPOSLENOST I ZAPOSŁJAVANJE	8
4. PLAĆE	11
5. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI RASHODI	13
6. MONETARNO – KREDITNA POLITIKA	15
7. TRŽIŠTE I CIJENE	17
8. EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM	18
8.1. ROBNA RAZMJENA	20
8.2. DIREKTNA STRANA ULAGANJA	22
8.3. VANJSKI I UNUTARNJI DUG	25
8.3.1. <i>Vanjski dug</i>	26
8.3.2. <i>Unutarnji dug</i>	27
8.4. GRAĐEVINSKI RADOVI U INOZEMSTVU	27
8.5. DETAŠMANI	27
9. FINANSIJSKI REZULTATI PO DJELATNOSTIMA (PODRUČJIMA)	28
10. ENERGIJA, RUDARSTVO I INDUSTRIJA	29
10.1. ENERGIJA	29
10.2. RUDARSTVO	31
10.3. INDUSTRIJA	34
11. POLJOPRIVREDA, VODOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	38
11.1. POLJOPRIVREDA	38
11.2. VODOPRIVREDA	42
11.3. ŠUMARSTVO	43
12. GRAĐEVINARSTVO	45
13. PROSTORNO UREĐENJE	46
14. PROMET I KOMUNIKACIJE	47
15. TRGOVINA I UGOSTITELJSTVO	53
16. OKOLIŠ I TURIZAM	54
16.1. OKOLIŠ	54
16.2. TURIZAM	55
17. OBRAZOVANJE I NAUKA	56
18. KULTURA I SPORT	58
19. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	58
20. SOCIJALNA I DJEČIJA ZAŠTITA	60
21. RASELJENE OSOBE I IZBJEGLICE	61
22. PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE	63
23. BORAČKO INVALIDSKA ZAŠTITA	64
24. FORMIRANJE I RASPODJELA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA	65
DOKUMENTACIONA OSNOVA (DIO)	

UVOD

Operativnim planom rada Vlade F BiH za 2008.godinu predviđena je izrada Analize finansijskih rezultata poslovanja subjekata u privredi i društvenim djelatnostima u F BiH u 2007. godini, koju treba da pripremi Federalni zavod za programiranje razvoja. Operativnim planom rada Vlade F BiH za 2008. godinu dat je u kraćem obliku analitički pristup kretanja u privredi i društvenim djelatnostima, na osnovu raspoloživih podataka za cijelu 2007. godinu, izuzev društvenog bruto proizvoda i investicija, za koje imamo podatke za 2006. godinu, odnosno za 9 mjeseci 2007. godine. Analizom su obuhvaćeni finansijski rezultati za 2007. godinu sa komentarom ostvarivanja odnosno kretanja sredstava i njihovih izvora po pojedinim područjima za period 2000-2007. godina.

Napominjemo da se iz određenih razloga (zbog ukidanja Zavoda za platni promet i dr.) na Vladi FBiH nisu razmatrale analize ostvarenih finansijskih rezultata subjekata u privredi i društvenim djelatnostima na nivou oblasti (područja) kao i po granama posljednjih godina. Produblivanje finansijske analize smatramo nužnim, te po završnom obračunu za 2008. godinu i nadalje praćenje finansijski rezultata na nivou grana bilo bi od koristi.

Pored prezentiranja podataka o stanju i ocjeni u pojedinim poglavljima, na nivou F BiH, nastojali smo u mogućoj mjeri dati podatke radi kompariranja sa RS i podatke na nivou BiH. Mora se priznati kada su u pitanju podaci mimo F BiH da je do nekih vrlo otežano doći. Često je isti podatak iz dva različita izvora različit.

Osim sporadičnih slučajeva, prilikom izrade ove analize nisu korišteni prilozi resornih ministarstava i drugih institucija i organizacija, što se svakako odražava na kvalitet iste, izuzev priloga koji su dostavljeni za izradu Operativnog plana Vlade F BiH za 2008. godinu.

Sastavni dio analize je dokumentaciona osnova (dio) iz koje se mogu поближе sagledati određeni podaci, te ih nije bilo nužno detaljnije prezentirati u materijalu.

1. INVESTICIJE

Faza obnove i rekonstrukcije u F BiH, odnosno BiH, podržana od strane međunarodne zajednice je završena. U periodu obnove i rekonstrukcije nije došlo do stvaranja domaćeg investicionog potencijala. I dalje je pretežan dio investicione aktivnosti utemeljen na kreditima. To je i potvrda da privreda vlastitih sredstava za snažnije investiranje nema. Održivi ekonomski rast presudno zavisi od količine i kvaliteta ulaganja.

Gledajući privredu kao cjelinu, odnosno finansijske rezultate koje ostvaruju pojedini subjekti, vlastitih sredstava (akumulacije) skoro da nema. Svako daljne zaduživanje u inozemstvu ima određene ekonomske reperkusije, znači da se značajniji izvori finansiranja u daljem razvoju Federacije BiH mogu očekivati od direktnih stranih ulaganja i privatizacije strateških preduzeća.

Može se računati na značajnija sredstva i od ugovornog ili institucionalnog partnerstva privatnog i javnog ulaganja u cilju izgradnje ili rekonstrukcije infrastrukturnih i društvenih projekata uz sudjelovanje privatnog sektora. Takođe, može se računati i na obezbjeđenje vlastitih sredstava kroz uspješnije ostvarivanje finansijskih rezultata poslovanja pojedinih privrednih društava.

Ukupno ostvarene investicije u F BiH u 2006. godini iznosile su 2.279,9 miliona KM i manje su za 0,8 % u odnosu na 2005. godinu.

Ostvarene investicije u F BiH po djelatnosti investitora i strukturom u 2005. i 2006. godini ilustrira slijedeći pregled:

Namjena ulaganja	U mil. KM.		Struktura u %	
	2005.	2006.	2005.	2006.
Ukupno	2.477,4	2.279,9	100,0	100,0
Pravna lica ukupno	2.441,4	2.241,6	98,5	98,3
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	40,0	33,0	1,6	1,5
Ribarstvo	1,4	0,5	0,1	0,0
Rudarstvo	67,1	44,6	2,7	1,9
Prerađivačka industrija	555,6	487,4	22,4	21,4
Snabdijevanje električ. energijom, gasom i vodom	194,6	130,8	7,9	5,7
Građevinarstvo	104,5	101,8	4,2	4,5
Trgovina na veliko i malo	512,3	532,6	20,7	23,4
Ugostiteljstvo	49,7	31,7	2,0	1,4
Saobraćaj, skladištenje i veze	344,8	294,1	13,9	12,9
Finansijsko posredovanje	90,3	124,2	3,6	5,5
Poslovanje nekretninama, iznajmljiv. i poslovne usluge	154,0	135,3	6,2	5,9
Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje	214,1	211,4	8,6	9,3
Obrazovanje	21,6	18,0	0,9	0,8
Zdravstvena i socijalna zaštita	46,6	44,2	1,9	1,9
Ostale javne, društvene, socijalne i vlastite uslužne dj.	44,1	51,4	1,8	2,3
Poljoprivredna gazdinstva ukupno	36,0	38,3	1,5	1,7

U 2006. godini u odnosu na 2005. godinu posmatrano po područjima SKD, od 15 područja samo su u tri područja povećane ostvarene investicije: trgovini, finansijskom posredovanju i ostalim javnim, društvenim, socijalnim i vlastitim uslužnim djelatnostima, dok su u 12 područja smanjene ostvarene investicije.

U obimu ukupno ostvarenih investicija po područjima privrede u 2006. godini najveće učešće imali su: trgovina na veliko i malo (532,6 miliona KM ili 23,6%), prerađivačka industrija (487,4 miliona KM ili 21,3%), saobraćaj, skladištenje i veze (294,1 miliona KM. ili 12,9%), javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (211,4 miliona KM ili 9,3%),

poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge (135,3 miliona KM ili 5,9%), snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom (130,8 miliona KM ili 5,7%).

U ostvarenim investicijama u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i karakteru izgradnje u 2006. godini koje iznose 2.024,7 miliona KM, dominantno mjesto imali su novi kapaciteti u iznosu od 1.045,5 miliona KM, proširenje, rekonstrukcija i modernizacija u iznosu od 789,4 miliona KM, zatim održavanje nivoa postojećih kapaciteta u iznosu od 189,7 miliona KM.

Sa stanovišta tehničke strukture investicija¹, treba istaći da su 1990. godine građevinski objekti imali prevagu nad opremom i montažom. U 2006. godini u FBiH tehničku strukturu investicija činili su: materijalna stalna sredstva u iznosu od 2.221,0 miliona KM (od toga građevinski radovi 1.115,1 miliona KM ili 48,91%, strojevi, oprema i transportna sredstva 1.076,7 miliona KM ili 47,23%, ostala materijalna sredstva 29,2 miliona KM ili 1,28%), nematerijalna stalna sredstva od 53,8 miliona KM ili 2,36% i troškovi prijenosa vlasništva zemljišta od 5,1 milion KM ili 0,22% učešća u ukupno ostvarenim investicijama.

U strukturi izvora finansiranja isplaćenih investicija FBiH u 2006. godini, po SKD u iznosu od 2.297,4 miliona KM, najviše učestvuju sredstva iz sopstvenih izvora (57,95%), finansijski krediti (23,73%), zatim finansijski lizing (6,15%) ostali izvori (6,14%), udružena sredstva (3,21%) i sredstva fondova i budžeta (2,82%).

Polazeći od temeljnog utvrđenog pravca djelovanja Vlade FBiH na intenziviranju privrednog razvoja F BiH, Vlada Federacije BiH je u toku 2007. godine ponudila kao mjeru za ukupan razvoj prioritetne razvojne projekte u Federaciji BiH koje je potrebno realizirati uz angažovanje značajnih finansijskih sredstava. Prilikom usvajanja Operativnog plana rada Vlade F BiH za 2008. godinu, Parlament FBiH je istovremeno usvojio i prioritetne razvojne projekte u F BiH – Program javnih investicija.

Ovaj dokument temelji se na iskazanim zahtjevima i potrebama resornih ministarstava i lokalnih zajednica, a sve u skladu sa opredjeljenjima Vlade FBiH naznačenim u dokumentu “Politika djelovanja i osnovne strategije Vlade Federacije BiH u mandatnom periodu 2007.-2010. godina” koji je usvojio Parlament Federacije BiH.

2. PRIVATIZACIJA

U okviru ukupnog procesa ekonomske tranzicije privatizacija državne imovine predstavlja najvažniji zadatak pridruživanja i uključivanja BiH u evropske integracije. Tekući proces privatizacije u BiH provodi se na nivou entiteta, uz zaseban proces koji se provodi za Distrikt Brčko.

Proces privatizacije preduzeća i banaka odvija se od 1999. godine do danas. U F BiH još uvijek je dominantno državno vlasništvo. Do sada je privatizirano više od 41% državnog kapitala i oko 73% od ukupnog broja firmi predviđenih za privatizaciju.

Privatizacijskim zakonima prihvaćen je model masovne (certifikacijske) privatizacije. Dodjelom certifikata građanima, date su početne pozicije svakom pojedincu za ostvarenje privatnog vlasničkog udjela u raspoloživom državnom kapitalu.

Federacija BiH utvrdila je pet, a evidentirala potraživanja iz četiri osnova² i to: opća potražnja, stara devizna štednja, razlika neisplaćenih penzija i potraživanje iz osnova neisplaćenih plaća pripadnicima oružanih snaga (Armija BiH, HVO i Policija).

---

1 U 1990. godini tehnička struktura investicija iznosila je: građevine 55,5%, oprema 37,6%, ostalo 6,9%.

2 Peti osnov – restitucija. Potraživanja po osnovu restitucije nisu nikad utvrđena, jer nije donesen zakon o restituciji.

Evidentirana potraživanja na jedinstvenim računima građana na dan 31.12.2006.:

Opća potraživanja	Stara devizna štednja	Plaće pripadnika OS F BiH	Restitucija	Potraživanja penzionera	UKUPNO
6.943.897.510,00	743.056.387,24	7.682.397.170,00	0,00	664.714.634,97	16.034.065.702,21

Broj otvorenih jedinstvenih računa građana je 2.242.499.

Od evidentiranih 16 milijardi certifikata utrošeno je 10,7 milijardi ili 67%. Od preostale 5,3 milijarde neiskorištenih certifikata 2,1 milijardu nisu raspoloživi iz više razloga (dupla registracija FBiH i RS, blokirani kao „mrtvi“, dupli matični broj, nije registrovan prijem prvog izvoda).

Od raspoloživih certifikata u iznosu 3,2 milijarde KM građani će još jedan manji dio na svojim JRG potrošiti za otkup stanova. Procjena je da će ostati neiskorišteno oko 15% certifikata što se može smatrati dobrim rezultatom. Rok za utrošak certifikata je 30.06.2009. godine.

U periodu od 1999. godine do 31.12.2006. godine od 1450³ preduzeća planiranih za privatizaciju, postupak privatizacije pokrenut je za 1347 preduzeće (92,5%).

Ukupno je završena privatizacija za 1051 preduzeće ili 72,5 %. Metodom male privatizacije potpuno je privatizirano 266 preduzeća (82,6 % od predviđenog u 1999.g.), metodom tendera 334 preduzeća (81,3%), a metodom JPD je 100% privatizirano 451 preduzeće (43,7%).

Pregled broja privatiziranih preduzeća daje se u sljedećoj tabeli:

Metoda privatizacije	Broj preduz. u 1999. godini	Broj preduzeća koja su prošla kroz proces privatizacije dijelom ili u cjelosti									Završena privatizacija	
		1999. i 2000.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	UKUPNO	%	UKUPNO	%
Mala privatizacija	322	161	46	38	10	4	3	4	266	82,6	266	82,6
Tender	411	87	68	99	35	25	11	9	334	81,3	334	81,3
JDP	1031	0	676	71	0	0	0	0	747	72,5	451	43,7
UKUPNO									1347	92,5	1051	

Ostvareni prihodi od privatizacije u periodu 1999-2006. godine iznose 8,96 milijardi KM, od čega se na certifikate odnosi 8,48, milijardi KM i na gotovinu 0,48 milijardi KM⁴.

Pored ovih prihoda, značajan efekat predstavljaju ugovorene investicije u iznosu od 1,35 milijardi KM, od čega se na strane investicije odnosi 431 milion KM ili 31, 74 % ukupnih investicija. U F BiH strani investitori kupili su 56 preduzeća uz zadržavanje uposlenih (6.888 radnika) i otvaranje oko 2000 novih radnih mjesta.

U postupku male privatizacije je od 1999. godine do 31.12.2006. godine osim što je prodato 266 cijelih tzv. „malih“ preduzeća prodato je i 2408 predmeta koji su imovina preduzeća, dijelovi preduzeća, dionice ili udjeli preduzeća. Ukupna ugovorena prodajna cijena za sve

3 Od 1450 preduzeća 322 je za malu privatizaciju, a ostalo za veliku privatizaciju.

4 U RS od 1,7 milijardi ukupnog prihoda, čak 1.55 milijardi je u gotovini, zahvaljujući prvenstveno privatizaciji Telekomu Srpske te preduzeća iz naftne industrije.

predmete prodane u maloj privatizaciji je 436.806.006,68 KM, od čega je 222.085.348,09 KM u certifikatima, a ostvarena gotovina 214.720.658,59 KM.

Sredstva ostvarena prodajom preduzeća od federalnog značaja, APF uplaćuje na depozitni račun budžeta Federacije, izuzev sredstava namijenjenih za njeno finansiranje.

U 2007. godini u okviru male privatizacije prodane su 3 firme i 37 predmeta za gotovinu u iznosu od 16,83 miliona KM. Putem tendera prodana je jedna (1) firma za gotovinu u iznosu 6,5 miliona KM. Prodajom putem berze prodana je 1 (jedna) firma za 851.499 KM (ponuđeni kapital 1.751.758). Dakle, u 2007. godini prodato je 5 firmi u cjelosti i 37 predmeta za gotovinu u ukupnom iznosu 24,18 miliona KM.

U masovnoj privatizaciji nisu se prodavale javne i komunalne kompanije.

U septembru 2005. godine Komisija za vrijednosne papire FBiH donijela je Pravilnik o načinu transformacije privatizacijskog investicionog fonda (PIF-a) u investicioni fond (IF).

Do sada su svi PIF-ovi prešli u investicione fondove.

U FBiH ima 11 investicionih fondova (IF-ova), a u RS 13 tzv. zatvorenih investicionih fondova, koji su proizašli iz bivših PIF-ova. Osim postojećih u RS se krajem 2007. godine pojavilo i pet novih investicionih fondova na tržištu kapitala. Dozvolu za rad dobila su tri otvorena fonda⁵ (dva sa javnom ponudom i jedan sa privatnom ponudom) i dva zatvorena fonda sa javnom ponudom⁶.

U parlamentarnoj proceduri je Zakon o investicionim fondovima kojim je predviđena mogućnost osnivanja novih podvrsta fondova, ulaganja na tržišta u inostranstvu te u nekretnine.

U FBiH postoje dva otvorena fonda MF/Global.ba i Hypo BH Equity.

Radi ubrzanja privatizacije preostalog državnog kapitala te prelaska na tržišno privređevanje uz brži razvoj primarnog i sekundarnog tržišta kapitala Vlada FBiH je izradila dokument „Politika privatizacije u FBiH“, koji je u formi Prijedloga uputila u Parlament FBiH. Ovaj dokument u skladu je sa opredjeljenjima iz „Politike djelovanja i osnovne strategije Vlade FBiH u mandatnom periodu 2007 do 2010. godine“.

Ciljevi privatizacije u ovom dokumentu su: ostvarenje značajnih prihoda od prodaje dijela državnog kapitala, povećanje ukupne ekonomičnosti poslovanja; poboljšanje poslovanja eliminiranjem ograničavajućih uslova nametnutih javnim preduzećima u FBiH i jednostavnije upravljanje i donošenje odluka u firmama, promjenom njihovog statusa.

U dokumentu je navedeno da iz privatizacije treba izuzeti elektroenergetski sektor, Energoinvest, Hidrogradnju, Bosnalijek, Fabriku duhana Sarajevo, jer se upravljanjem kapitalom u tim kompanijama može znatno popraviti naša izvozna pozicija.

U decembru 2007. godine Vlada FBiH je utvrdila Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o privatizaciji preduzeća i uputila ga u parlamentarnu proceduru na usvajanje po hitnom postupku. Predloženim izmjenama, između ostalog utvrđuje se mogućnost prenosa vlasništva nad stalnim sredstvom sa privrednog društva u većinskom državnom vlasništvu na državne organe⁷. Ovo iz razloga onemogućavanja pojave da se privatiziraju i sredstva opće upotrebe.

Ubuduće, sredstva ostvarena prodajom preduzeća (državnog kapitala) prebacivat će se na poseban fond Investicijske banke FBiH umjesto na ESCROW račun kao što je bilo do sada.

---

5 Nimako trend i Kristal Kapital – otvoreni fondovi sa javnom ponudom i Advantis Qualified 1 – otvoreni fond sa privatnom ponudom;

6 Unioninvest fond i Vaučersko investicioni fond.

7 U slučaju da nadležna vlada odlukom utvrdi da je to sredstvo neophodno za službene potrebe državnih organa ili objekt komunalne infrastrukture.

Početkom februara 2008. godine Vlada FBiH izjasnila se o amandmanima na Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o privatizaciji preduzeća koji su predloženi u parlamentarnoj proceduri. Neki od amandmana su prihvaćeni i ugrađeni u Prijedlog zakona.

Sumirajući efekte privatizacije za period 1999. – 2007. godine može se uočiti evidentan zastoj u provođenju procesa privatizacije u FBiH. Na to upućuje i podatak da je u 2007. godini privatizirano svega 5 firmi u cjelosti i 37 predmeta za gotovinu. Razlog tome, prije svega je nepovoljan ambijent za investiranje, nekonkurentnost privatizacijskih ponuda i problemi sa zakonskom regulativom i utvrđivanjem vlasništva.

U martu 2008. godine Vlada FBiH utvrdila je i u parlamentarnu proceduru po hitnom postupku uputila Prijedlog Zakona o početnom bilansu stanja preduzeća i banaka. Izmjene i dopune Zakona omogućavaju pokretanje postupka (sudskih sporova) za povrat imovine državnih preduzeća i banaka koje se nalaze na teritoriji bivših republika SFRJ, a u vlasništvu su Federacije BiH. Naime, pojedine države nastale raspadom SFRJ donijele su zakone kojim imovinu naših preduzeća i banaka proglašavaju vlastitom.

S obzirom da Vlada FBiH veliki značaj pridaje procesu tranzicije vlasništva ocjena je da će značajan dio subjektivnih i dio objektivnih razloga koji su limitirali proces biti otklonjen, odnosno za očekivati je da će doći do ubrzanja procesa privatizacije i daljih postprivatizacijskih rezultata.

Najznačajniji problemi i prepreke za uspješno vođenje procesa privatizacije su koncentrirani u slijedeća tri segmenta (oblasti):

- Koncept privatizacije
- Konkurentnost ponude (preduzeća) za privatizaciju
- Poslovno okruženje

U cilju ubrzanja privatizacije i stvaranja pretpostavki za efikasniju provedbu procesa privatizacije u Federaciji BiH neophodno je preduzeti slijedeće aktivnosti:

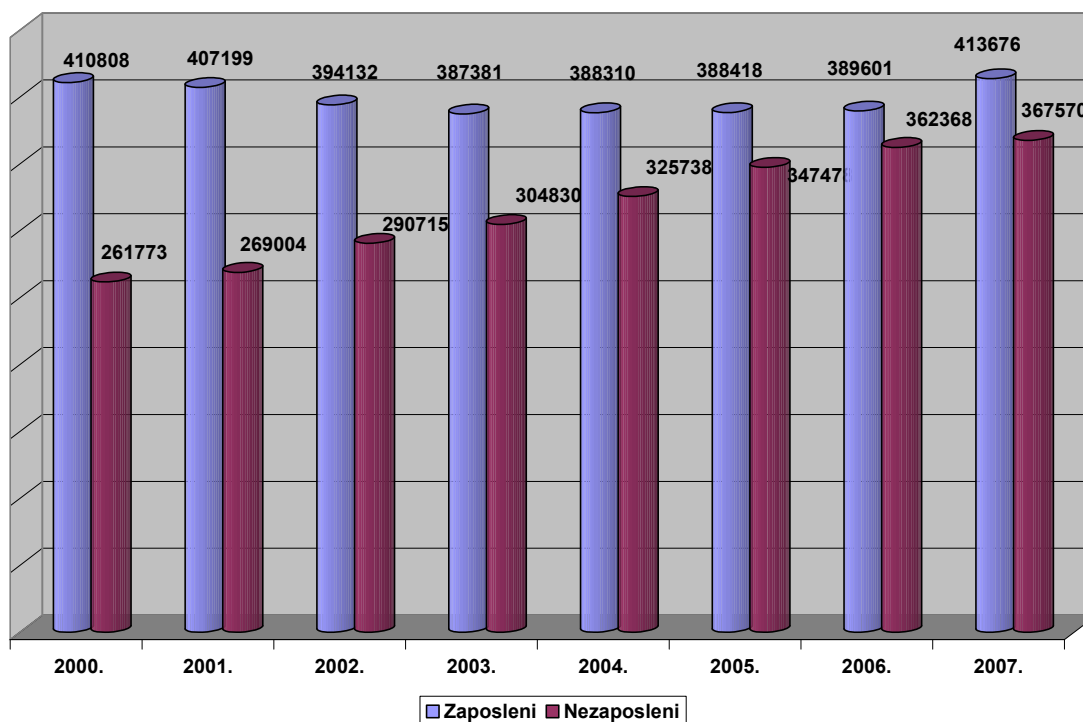
- Usvojiti izmjene zakona i podzakonskih propisa iz oblasti privatizacije;
- Poboľjšati konkurentnost ponude (preduzeća);
- Osigurati znatno povoljniji ambijent za provođenje privatizacije;
- Donijeti Zakon o kontroli i reviziji procesa privatizacije u FBiH;
- Donijeti Zakon o restituciji;
- Privatizaciju i investitore relaksirati od socijalnih tenzija;
- Uspješnije voditi stečajne postupke;
- Vlada FBiH i vlade kantona treba da se odluče o načinu ulaska privatnog kapitala u infrastruktuirani i komunalni sektor;
- Izvršiti redizajniranje kredita Sjetske banke (PTAC) za tehničku pomoć privatizaciji;
- Intenzivirati aktivnosti na identifikaciji, istraživanju i konačnom definiranju stvari, prava i obaveza iz pasivnog podbiznisa i dr.

3. ZAPOSLENOST I ZAPOŠLJAVANJE

Zaposlenost i dalje predstavlja jedan od najvećih problema u FBiH, o čemu najbolje govori broj nezaposlenih osoba na kraju 2007. godine (367.570). Nizak stepen zaposlenosti i nedostatak finansijskih sredstava za obnovu i razvitak privrede, ukazuju na to da će problem zapošljavanja i nezaposlenosti biti težak i dugotrajan proces.

U 2007. godini ukupan broj zaposlenih u F BiH (RS oko 347 hiljada), prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, iznosio je 413.676 lica, dok je u 2006. iznosio 389.601, što je više za 24.075 novozaposlenih. Stopa rasta zaposlenosti u odnosu na 2006. godinu iznosi 6,2%. Ovo je najveća stopa rasta ostvarena za posljednjih osam godina. Ista je ostvarena najviše zahvaljujući akciji suzbijanja „rada na crno“ o čemu će kasnije biti više govora. Planirana stopa zaposlenosti za 2007.godinu iznosila je 3,2%.

Kretanje zaposlenih i nezaposlenih po godinama u F BiH vidi se iz sljedećeg grafikona:

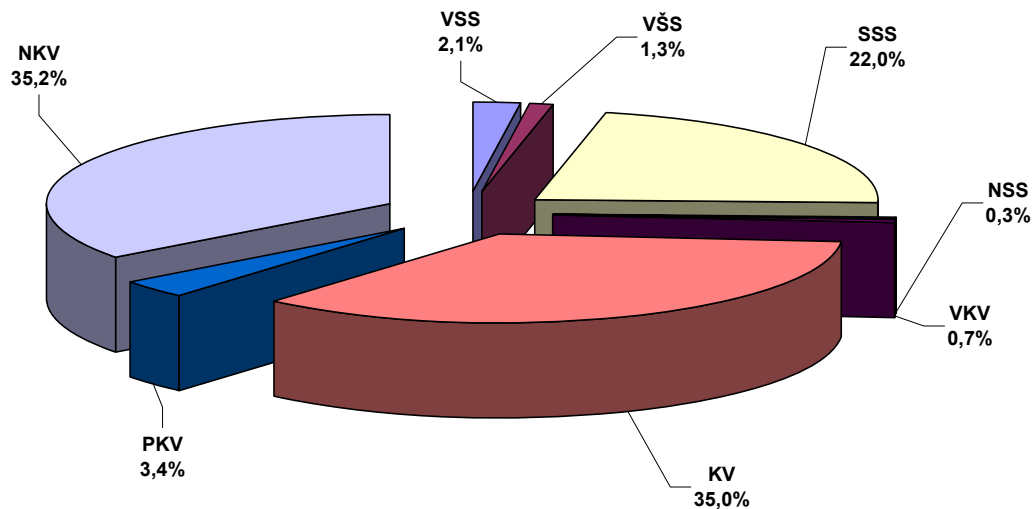
Analiza zaposlenih radnika prema područjima značajna je iz više razloga. Ona pokazuje koje područje najviše doprinosi zaposlenosti. Na osnovu analize može se zaključiti koje su djelatnosti propulzivne i na koje se može računati u budućem zapošljavanju. U F BiH prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto u zaposlenosti (85.093 ili 20,6%), zatim trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla, te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo (68.689 ili 16,6%), javna uprava i odbrana (46.623 ili 11,3%). Ove tri oblasti zapošljavaju skoro 50% od ukupnog broja zaposlenih u F BiH. Stepenn zaposlenosti u 2007.godini iznosio je 17,8%⁹.

Nezaposlenost je trenutno jedan od najvećih problema sa kojima se suočava F BiH. Ovaj problem se može ublažiti značajnijim obimom investicija, ali i drugim mjerama (rast fizičkog obima industrijske proizvodnje, prometa i usluga, eliminisanjem ili svođenjem na minimum „rada na crno“; većem prilivu stranog kapitala, uređenjem tržišta rada i dr).

⁸ Do promjene broja zaposlenih za 2007.godinu i stope rasta u odnosu na ranije date podatke (Federalni zavod za statistiku) došlo je zbog usklađivanja podataka iz statistike nacionalnih računa u IV kvartalu (prosječan broj zaposlenih je iznosio 405.086, a stopa rasta 4,0%).

⁹ Mjeren odnosom broja zaposlenih i prisutnog stanovništva.

Broj nezaposlenih u F BiH u 2007.godini iznosio je 367.570 lica (stanje 31.12.). Najveće učešće broja nezaposlenih osoba odnosi se na NKV (35,2%); KV (35,0%); SSS (22,0%), a najmanje učešće imaju PKV (3,4%); VSS (2,1%); VŠS (1,3%) i NSS (0,3%) što se vidi iz sljedećeg grafikona.

Najveći broj nezaposlenih evidentiran je u Tuzlanskom kantonu (90.840); Zeničko-dobojskom (68.202) i Sarajevskom (65.344). Prema podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje najbrojnija suficitarna zanimanja su i dalje: trgovci, bravari, mašinski i ekonomski tehničari i maturanti gimnazije. Na evidenciji se nalazi i veliki broj pravnika i ekonomista kao i diplomiranih ekonomista i inženjera poljoprivrede. Stanje od kantona do kantona je različito, što ukazuje na potrebu stvaranja uslova za veću pokretljivost (mobilnost) radne snage.

Poseban problem u zapošljavanju i dalje predstavlja „rad na crno“ iako se čine značajni naponi na suzbijanju ovakvog načina rada. Glavne karakteristike ovakvog rada su da nije zaključen ugovor o radu sa zaposlenim u skladu sa Zakonom o radu, i s tim u vezi ne uplaćuju se ni doprinosi za penzijsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje. Na taj način se direktno oštećuju fondovi iz kojih se finansiraju ugrožene kategorije stanovništva, a prije svega, nezaposleni i penzioneri. Akcija na suzbijanju „rada na crno“ u F BiH od 02. do 31 jula i od 05.novembra do 1.decembra 2007.godine bila je uspješna, jer su poslodavci legalizovali status za 61.881 radnika, dok su iz evidencije nezaposlenih brisana 25.443 lica. Takođe će se vršiti kontrola provođenja zakona u kantonalnim zavodima za zapošljavanje. Svrha ove kontrole je da se utvrdi stvarni broj osoba koje su zaista nezaposlene, te broj onih koji se na Zavodu nalaze a nemaju za to pravo. Stopa nezaposlenosti u F BiH u 2007.godini iznosila je 47,0%. F BiH ima najnižu zabilježenu stopu nezaposlenosti od svih zemalja regije.

Problem tržišta radne snage je još više izražen u odnosu na ostale tranzicijske zemlje iz razloga rascjepkanog tržišta koje je posljedica , pored ostalog, ustavnog uređenja BiH. Da bi se pokrenuo proces masovnijeg zapošljavanja u F BiH neophodna su veća finansijska

ulaganja u pokretanje proizvodnje. Sasvim je izvjesno da se povećanje zaposlenosti može očekivati uglavnom u privatnom sektoru, te da je podsticanje poduzetništva najbolje rješenje za smanjenje nezaposlenosti. Međutim, ankete koje su rađene sa poduzetnicima ukazuju na veliko nepovjerenje u sistem i poslovne partnere, što predstavlja sve ozbiljniju prepreku za rast privatnog sektora.

U cilju stvaranja uslova za veće i brže zapošljavanje, uređivanje zakonske regulative i drugo, pripremit će se Strategija zapošljavanja u F BiH. U toku ove godine donijet će se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zapošljavanju stranaca. Takođe, je potpisan Sporazum o implementaciji i finansiranju pojedinih aktivnosti drugog projekta podrške zapošljavanju SESP-a u 2008. godini. Potpisivanje ovog dokumenta omogućiće zapošljavanje 2000 radnika (starijih od 40 godina).

Prema Operativnom planu Vlade F BiH za 2008 godinu planirana stopa rasta zaposlenosti iznosi 3,5%.

Ukupan broj zaposlenih u F BiH u periodu januar-februar 2008.godine iznosio je 424.433 lica, a broj nezaposlenih 365.232 lica.

4. PLAĆE

Rast prosječnih plaća u F BiH za 2007.godinu uvjetovan je najvećim dijelom ostvarenjem bruto domaćeg proizvoda (GDP-a).

Prosječna neto plaća¹¹ po zaposlenom radniku u F BiH u 2007.godini iznosila je 662 KM, odnosno ostvaren je nominalni rast u odnosu na 2006.godinu za 9,8%.

Posljednjih godina ostvaren je rast plaća u F BiH, zavisno od godine, u prosjeku od 7 do 9%.

KRETANJE PROSJEČNIH PLAĆA U F BiH I RS

Entiteti	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
F BiH	524	533	557	603	662
RS	379	422	464	521	585

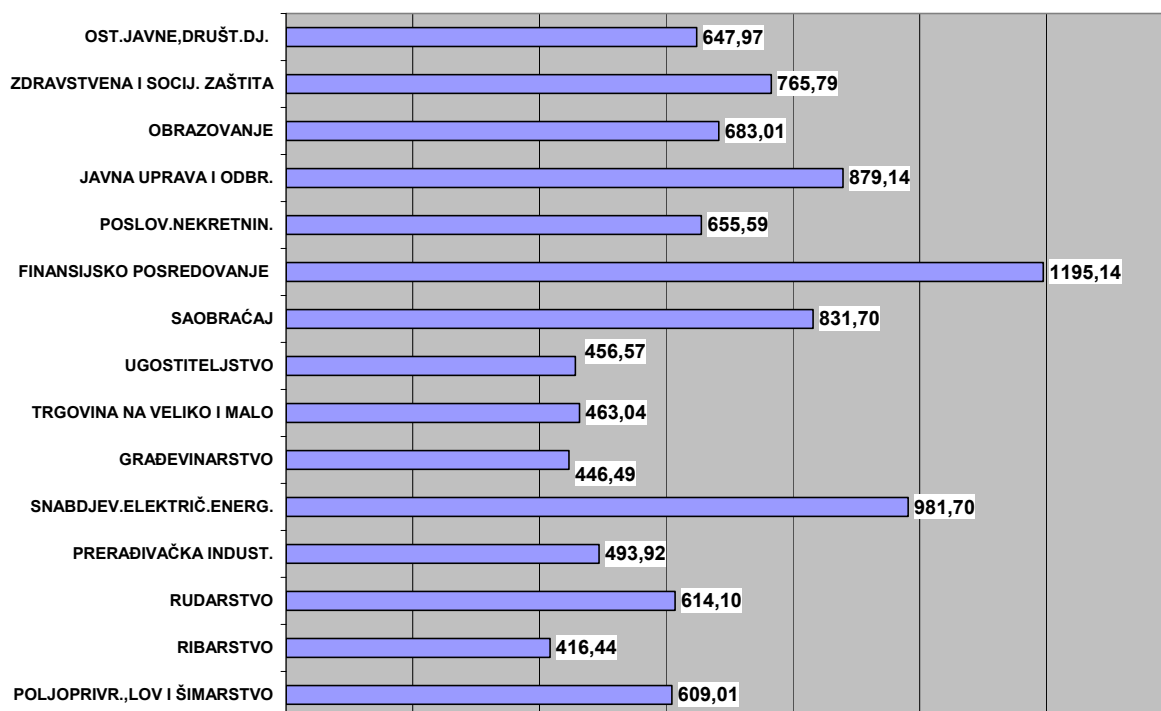
Prosječna neto plaća u RS u 2007.godini iznosila je 585 KM, odnosno ostvaren je nominalni rast u odnosu na 2006.godinu u procentu od 12,3%. Iz navedene tabele može se zaključiti da je 2003. godine F BiH imala 38,2% veće plaće od RS, a 2007. godine 13,2%.

Na osnovu podataka o prosječnim plaćama po područjima u 2007. godini, plaće se kreću od 416 KM u ribarstvu do 1.195 KM u finansijskom posredovanju.

---

¹¹ U Srbiji u junu 2007.godine 790 KM, a u Hrvatskoj 1300 KM.

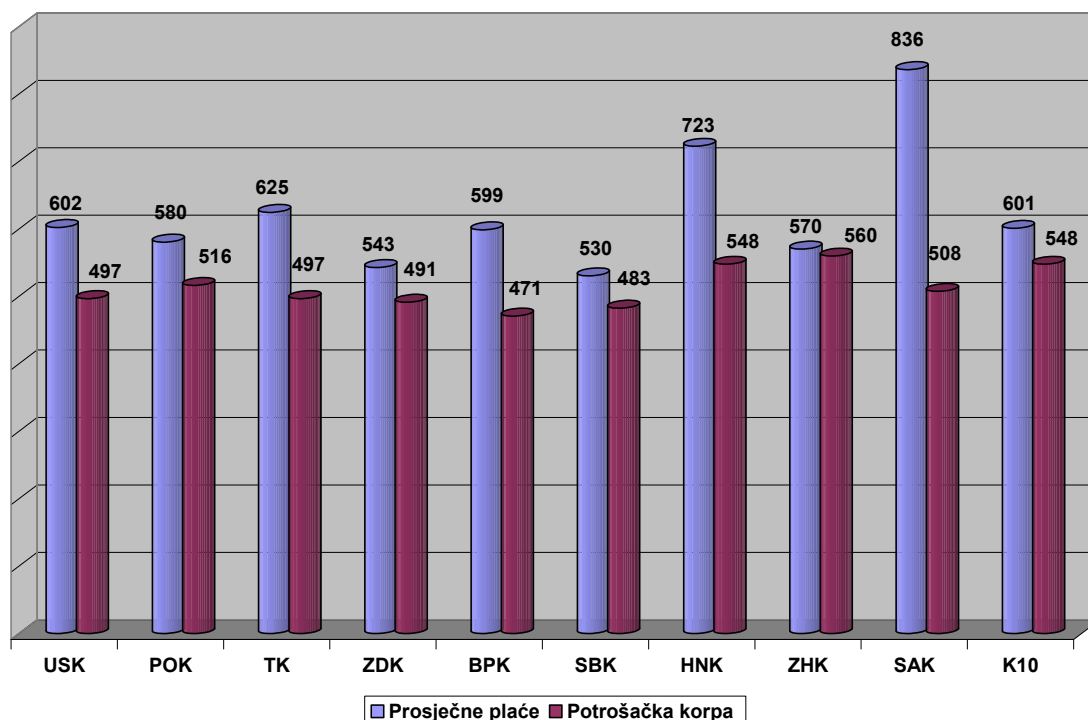
KRETANJE PROSJEČNIH PLAĆA U F BiH u 2007.godini -u KM

Znatne oscilacije u 2007.godini uočavaju se u visini plaća po kantonima. Najveći iznos plaća ostvaren je u Sarajevskom kantonu (836 KM), Hercegovačko-neretvanskom (723 KM), dok je najniža plaća ostvarena u Srednjobosanskom kantonu (530 KM).

Korpa potrebnih proizvoda u 2007.godini najskuplja je u Zapadno-hercegovačkom kantonu 560 KM, a najjeftinija u Bosansko-podrinjskom kantonu 471 KM.

PROSJEČNE PLAĆE I POTROŠAČKA KORPA U FBiH PO KANTONIMA u 2007.godini U KM

Stanovništvo F BiH s prosječnom plaćom od 662 KM uspijeva podmiriti cijenu potrošačke korpe u visini od 509 KM, u koju su uračunati samo izdaci za hranu i piće za četveročlanu porodicu. Nisu uračunate usluge, stanovanje i druge egzistencijalne potrebe.

Plaće se uređuju na osnovu Zakona o radu. Zaključen je Opći kolektivni ugovor za teritoriju FBiH, kojim se uređuju temeljna prava i obaveze zaposlenih i poslodavaca u oblasti radnih odnosa koja nisu regulirana Zakonom o radu. Također, su zaključeni i granski kolektivni ugovori, ali u većini slučajeva se ne primjenjuju.

I dalje su neto plaće u F BiH preopterećene porezima i doprinosima, što svakako utiče na povećanje cijena koštanja proizvoda i usluga odnosno na ostvarivanje dobiti privrednih subjekata. Posmatrajući kretanje stopa poreza i doprinosa na neto plaće, u poratnom periodu, uočava se da su se stope smanjivale iz perioda u period, tako da danas iznose 70,7%.

Zbog izraženih gubitaka u poslovanju privrednih subjekata, značajne i kontinuirane nelikvidnosti, velike zaduženosti, kao i iz drugih razloga većina subjekata, bilo da se radi o državnom ili privatnom sektoru imaju neredovne isplate ličnih dohodaka. Neredovitost isplata plaća ima za posljedicu neurednu ili sa velikim zakašnjenjem isplatu doprinosa fondovima, posebno penziono-invalidskom i zdravstvenom fondu. Uvezivanje staža radnicima ne samo da je postao problem radnika i preduzeća u kojima su uposleni nego je to problem od državnog značaja. Ovom problemu u narednom periodu treba posvetiti znatno veću pažnju.

U pripremi je izrada Zakona o plaćama i drugim materijalnim pravima članova organa upravljanja institucija F BiH i javnih preduzeća u većinskom vlasništvu F BiH. Ovim zakonom se žele urediti odnosi u oblasti plaća menadžmenta i upravnih struktura.

Prema Operativnom planu rada Vlade F BiH za 2008. godinu predviđeno je povećanje prosječnih plaća za 7,6%.

Prosječna neto plaća po zaposlenom radniku u F BiH u periodu januar-februar 2008.godine iznosila je 712 KM.

5. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI RASHODI

U proteklom periodu postignut je značajan napredak i bitni kvalitativni pomaci u upravljanju javnim finansijama. Poboľšan je naćin pripreme budžeta, informacije o javnim finansijama su iz godine u godinu detaljnije i dostupnije javnosti.

Fiskalna reforma je usmjerena na svođenje javne potrošnje u održive okvire, prije svega, efikasnijim mehanizmima za naplatu javnih prihoda, smanjenje javnog duga, osiguravanjem odgovarajuće alokacije javnih prihoda između razlićitih nivoa vlasti, uključujući i jaćanje fiskalnih prihoda lokalnih zajednica.

Donešeni su sljedeći zakoni u 2007. godini:

- Zakon o porezu na dobit u F BiH;
- Zakon o porezu na dohodak u F BiH i
- Izmjene Zakona o doprinosima u F BiH.

Početakom 2008. godine, utvrđen je Prijedlog Zakona o fiskalnom vijeću u BiH i upućen u parlamentarnu redovnu proceduru. Ovim zakonom osniva se Fiskalno vijeće BiH, sa zadatkom koordinacije fiskalne politike u našoj zemlji s ciljem osiguranja makroekonomske stabilnosti i fiskalne održivosti BiH, Federacije BiH i RS. Uz koordinaciju fiskalne politike, nadležnosti Fiskalnog vijeća su i donošenje globalnog okvira fiskalnog bilansa i politike u BiH, usvajanje kratkoroćnih i dugoroćnih makroekonomskih projekcija, praćenje realizacije utvrđenih ciljeva i kriterija kod donošenja i izvršenja budžeta, kao i poduzimanje korektivnih mjera i aktivnosti u ovoj oblasti.

Iako su provedenim reformama učinjeni znaćajni pomaci na stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora i otklonjene formalne barijere posebno uvođenjem jedinstvenog

sistema indirektnog oporezivanja sa stvaranjem jedinstvene administracije, na ovom polju potrebno je, i dalje, poduzimati mjere na unapređivanju ovog sistema na nivou BiH.

Strateški projekat Vlade FBiH „Fiskalna politika i poslovni ambijent FBiH“ prioritet je u ovoj oblasti. Cilj projekta je usklađivanje instituta i instrumenata ujednačene fiskalne politike na nivou BiH i utvrđivanje smjernica vođenja fiskalne politike u oblasti indirektnih i direktnih poreza.

U Federaciji BiH u 2007. godini ostvareno je ukupno javnih prihoda 5,8 milijardi KM, što je za 16% odnosno 806,3 miliona KM više u odnosu na 2006. godinu.

Najveći dio ovih sredstava pripao je kantonima i općinama 41%, vanbudžetskim fondovima 35% i federalnom budžetu 21% a ostalim korisnicima 3%. Prihodi federalnog, kantonalnih i općinskih budžeta u 2007. godini iznosili su 3,6 milijardi KM i veći su za 15% u odnosu na 2006. godinu. U 2007. godini zabilježen je i rast prihoda vanbudžetskih fondova (penzijsko i invalidsko, zdravstveno i osiguranje od neuposlenosti), u odnosu na prethodnu godinu u procentu od 16%, a iznose ukupno 2,1 milijardu KM.

Budžet F BiH u 2007. godini ostvario je prihod od 1.219,4 miliona KM, a sa sredstvima finansiranja, prihodom od dokapitalizacije «Energopetrola» i ostalim kapitalnim prihodima ukupan iznos od 1.230,5 mil. KM, što je povećanje od 21% u odnosu na 2006. godinu. U strukturi prihoda najznačajniju stavku čine porezni prihodi koji iznose 948,2 mil. KM, u okviru čega 903,6 mil. KM od neizravnih poreza.

Kantonalni budžeti u 2007. godini su ostvarili 13% veći prihod u odnosu na 2006. Godinu, a iznose 2.443 mil. KM. Procentualno najviši rast od 33% zabilježen je u Bosansko podrinjskom kantonu, dok je u apsolutnom iznosu najviše prihoda ostvareno u Sarajevskom kantonu 804,9 mil. KM.

Vlada F BiH utvrdila je Izmjene i dopune Zakona o pripadnosti javnih prihoda i u formi Prijedloga uputila u hitnu parlamentarnu proceduru. Naime, predloženo je da se od ukupno pripadajućih prihoda F BiH sa jedinstvenog računa privremeno izdvajaju prihodi za finansiranje naknada demobilisanim nezaposlenim borcima u visini od 3,05% na teret koeficijenta FBiH i kantona. Ostatak sredstava raspoređuje se za finansiranje Federacije BiH 34,93% i za finansiranje kantona 39,70%.

Ovaj privremeni koeficijent izdvajanja prihoda od 3,05% važio bi do 2010. godine.

U cilju osiguranja provođenja Izmjena i dopuna Zakona o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica Vlada FBiH utvrdila je i u Parlament F BiH uputila na usvajanje po hitnom postupku i Prijedlog izmjene Budžeta F BiH za 2008. godinu. Izmjenom je planirano povećanje ukupnog prihoda Budžeta za 76,0 miliona KM, koji omogućava predloženi privremeni koeficijent u Prijedlogu Zakona o raspodjeli javnih prihoda od 3,05%, namijenjenih finansiranju naknada nezaposlenim demobilisanim borcima.

Vlada F BiH početkom 2008. godine zaključila je da transfere planirane federalnim budžetom nižim nivoima vlasti, treba rasporediti tako da se osigura brži razvoj nerazvijenih općina u FBiH, što se, inače, zasniva na politici Vlade F BiH o ravnomjernom razvitku svih dijelova Federacije BiH.

Budžet F BiH za 2008. godinu je donešen i iznosi 1.757,6 mil. KM, što u odnosu na ostvareni Budžet F BiH u 2007. godini predstavlja povećanje od 11%. Federalnim budžetom, prema projekciji za 2008. godinu predviđaju se prihodi najvećim dijelom od poreza u iznosu od 1.266,6 mil. KM, veći za 12% u odnosu na 2007. godinu i neporezni prihodi 275,5 mil. KM, veći za 11% u odnosu na 2007. godinu.

I dalje je federalni budžet, uglavnom, potrošnog karaktera, a sasvim malim dijelom razvojnog karaktera.

Primjena Zakona od PDV-a od 2006. godine pokazuje pozitivne rezultate, tim prije, što se prihodi od PDV-a iz godine u godinu povećavaju. Sigurno je da i dalje treba raditi na kadrovskom jačanju, tehničkoj opremljenosti i uvezanosti institucija iz oblasti oporezivanja,

sa ciljem da se javni prihodi po svim osnovama znatnije povećavaju, tim prije što su prisutna saznanja da su srazmjere «sive ekonomije» značajne.

6. MONETARNO – KREDITNA POLITIKA

Centralna banka je jedina ovlaštena institucija za monetarnu politiku i emisiju novca u BiH. U saradnji sa Agencijom za bankarstvo FBiH i agencijom RS obavlja kreiranje i provođenje monetarne politike.

Stabilnost domaće valute već duže vrijeme, održava se kroz sistem „Carrency Boarda“ (Valutnog odbora) i doprinosi makroekonomskoj stabilnosti zemlje.

Na monetarnu stabilnost ukazuje stalni rast deviznih rezervi. Na kraju 2007. godine devizne rezerve su dostigle nivo od oko 6,7 milijardi KM.

Period od 2000. do 2008. godine karakterizira kvalitetno jačanje pravnog okvira za bankarski sektor, kao i regulatorne i supervizorske uloge bankarskih agencija. Zakonski i podzakonski okvir za poslovanje banaka u FBiH su konzistentni međunarodnim standardima.

Kreditna politika je u nadležnosti komercijalnih banaka koje su u privatnom i većinskom stranom vlasništvu (63%). Sedam (7) banaka je sa većinskim domaćim kapitalom (tri više nego na kraju 2006. godine, a u 12 banaka je većinski strani kapital (2006. godine 14).

Bankarski sistem BiH, krajem 2007. godine¹² čine 32 banke (FBiH 22 banke, a RS 10 banaka).

Prema strukturi vlasništva u FBiH u privatnom i pretežno privatnom vlasništvu je 19 banaka. Privremenu upravu na dan 31.12.2007. godine imale su tri banke (UNA Banka d.d. Bihać, Hercegovačka Banka d.d. Mostar i Privredna Banka Sarajevo d.d. Sarajevo). Dozvolu za obavljanje međubankarskih transakcija u unutrašnjem platnom prometu imale su sve banke u FBiH.

Smanjenje broja banaka uzrokovano je sukcesivnim povećavanjem osnivačkog cenzusa¹³, uvođenjem novih standarda u radu banaka, kao i sve kvalitetnijim nadzorom nad radom banaka. Ovo je uticalo na prestrojavanje, konsolidaciju i uspješan rad bankarskog sektora. U 2007. godini nastavljeno je okrupnjavanje banaka. Okončan je postupak pripajanja banaka koje su članice Grupe Intesa Sanpaolo (LD Gospodarska Banka d.d Sarajevo UPI Banci d.d. Sarajevo), a drugi integracijski proces, pripajanje članica Uni Credit grupe (HVB Central Profit Banke Uni Credit Zagrebačkoj Banci Mostar) koji je bio predviđen za kraj 2007. godine okončan je 01.03.2008. godine. Ove banke posluju pod zajedničkim nazivom Uni Credit Bank d.d. Ovaj trend biće nastavljen i u 2008. godini.

Prema raspoloživim podacima sa stanjem 31.12.2007. godine, osnovni indikatori ekonomske snage banaka u FBiH su slijedeći:

- ukupna aktiva iznosi 14,2 milijarde KM i u odnosu na 2000. godinu veća je oko 5,5 puta
- ukupan kapital iznosi 1,5 milijardi KM i veći je tri puta u odnosu na 2000. godinu.

U 2007. godini pozitivan finansijski rezultat ostvarilo je 18 banaka.

Prema podacima¹⁴ za 2007. godinu vodeća banka u BiH i lider je Raiffeissen Banka d.d Sarajevo sa tržišnim udjelom od 26,9%. Slijede Uni Credit Zagrebačka Banka d.d Mostar i HVB Central profit Banka s tržišnim učešćem od 25,1%. Slijedeća je Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar sa učešćem od 15,7%. Ove četiri banke imaju dominantno tržišno učešće od

---

12 U 1998. godini u BiH je bilo 67 banaka, od čega u FBiH 53 banke, u RS 14 banaka.

13 Dana 08.03.2001. godine cenzus iznosi 7,5 miliona KM, na kraju juna 2001. godine 10 miliona, a 31.12.2002. godine 15 miliona KM

14 Agencija za bankarstvo FBiH

67,7 %.

Od 05.01.2001. godine platne transakcije se vrše u komercijalnim bankama, a kliring u CB BiH. Tokom 2007. godine izvršeno je 28.367.097 transakcija RTGS (transakcije veće od 10.000 KM) i žiro kliringa (transakcije manjih vrijednosti) ukupne vrijednosti od oko 60.193 miliona KM.

Ocjena je da je reforma platnog sistema bila uspješna.

Profitabilnost banaka u navedenom periodu i dalje će najviše zavisiti od kvaliteta aktive, odnosno izloženosti banke kreditnom riziku te efikasnog upravljanja operativnim troškovima. U uslovima kad je vrlo teško naći klijenta koji je siguran i koji će uredno vratiti kredit, banke su se preorijentisale na profit od usluga, poput elektronskog bankarstva i kartičarskog poslovanja te na uvođenje novih proizvoda i usluga u bankarsku ponudu, što sada čini preko 50% njihovih prihoda.

Uključivanjem u međunarodno finansijsko poslovanje i tržišta, banke su sve više izložene tržišnim rizicima: kamatnom, deviznom i cjenovnom, što zahtjeva dalje jačanje kapitalne osnove ne samo iz internih izvora kroz povećanje zadržane dobiti iz ostvarenog profita, nego i iz eksternih izvora, što je preduslov za dalju ekspanziju i rast banaka.

Banke bi trebale koncentrisati aktivnosti na jačanju internih kontrola i internih revizija. Jedan od prioriteta CB BiH je reforma supervizije. Sve komercijalne banke u FBiH i RS podržavaju stav da Centralna banka BiH treba vršiti superviziju nad njihovim radom i da supervizija treba da bude na državnom nivou.

Udruženje banaka BiH iniciralo je u 2005. godini aktivnosti na donošenju Zakona o bankama na nivou BiH. Naime, banke u oba entiteta imaju zajedničke vlasnike te jedinstveno tržište i zbog toga je potreban jedinstven državni zakon o bankama i jedinstvena supervizija.

Na kraju 2007. godine prosječne kamatne stope iznosile su 7,05 posto na kratkoročne, odnosno 8,25 % na dugoročne kredite.

Za sada se ne očekuju bitnije promjene kamatnih stopa. Bez obzira na visinu kamate, u 2007. godini stanovništvo je „povuklo“ 4,4 milijarde KM ili 50,3% kreditnih sredstava. U tim sredstvima najveće učešće od oko 70% imaju krediti odobreni za financiranje potrošnih dobara¹⁵, na stambene kredite odnosi se 24%, a sa preostalih 6% kreditirani su mali zanati i mali biznis i poljoprivreda.

Zahvaljujući stabilnosti i kvaliteti poslovanja vraćeno je povjerenje u bankarski sistem. Nova štednja stanovništva iznosi 4,1 milijardu KM (stanje 31.12.2007.) i veća je oko devet puta u odnosu na 2000. godinu.

Treba istaći jaku koncentraciju štednje u nekoliko banaka, jer se 74,8% ukupne štednje nalazi u četiri najveće banke. Od ukupnog iznosa štednje 34% se odnosi na štedne depozite u domaćoj valuti, a 66% u stranoj valuti. Na rast štednje u značajnoj mjeri uticalo je postojanje sistema osiguranja depozita¹⁶.

Krajem 2007. godine 14 banaka iz F BiH imalo je certifikat (licencu) za osiguranje depozita, a u RS svih 10 banaka. Osigurani iznos depozita je 7.500 KM.

Početkom marta 2008. godine Vijeće ministara BiH utvrdilo je Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o osiguranju depozita u bankama BiH i upućen je u parlamentarnu proceduru. Iznos osiguranog depozita u bankama povećava se sa sadašnjih 7.500 KM na 10.000 KM.

Krajem marta 2008. godine Vlada F BiH utvrdila je Prijedlog zakona o Razvojnoj banci F BiH, odnosno transformaciji Investicijske banke F BiH u Razvojnu banku FBiH. Temeljni ciljevi ovog zakona su otklanjanje negativnih iskustava iz funkcionisanja dosadašnjih

---

15 uključeno kartično poslovanje

16 Od januara 2001. godine počela je sa radom Agencija za osiguranje depozita FBiH, a u avgustu 2002. godine osnovana je Agencija za osiguranje depozita BiH.

razvojnih institucija (agencije i kreditne linije Investicijske banke) te objedinjavanje i racionalno ekonomsko upravljanje svim razvojnim sredstvima (proračunska, međunarodni krediti, grantovi i donacije), kao i funkcionalna kontrola razvojnih sredstava.

Kapital razvojne banke FBiH je u stopostotnom vlasništvu F BiH.

U narednom periodu treba ubrzati aktivnosti na okončanju privatizacije preostalih državnih banaka. U politici kreditiranja treba davati veću podršku malim i srednjim preduzećima te u što je moguće većoj mjeri uticati na preispitivanje i dalje smanjivanje visine kamatnih stopa. Neophodno je nastaviti sa daljnjim okrupnjavanjem banaka, povećanjem kapitala, rastom štednje i stvoriti uslove za što efikasnije funkcionisanje tržišta kapitala.

7. TRŽIŠTE I CIJENE

Tržište BiH je vrlo malo, nerazvijeno i uglavnom nezaštićeno. Za tržište, mada je roba većinom uvoznog porijekla, može se reći da je relativno dobro snabdjeveno. Istina zbog „pukotina“ na granici sa susjedima ulaz odnosno izlaz robe u i iz BiH nije pod potpunom kontrolom. Znatno promet roba se odvija švercerskim kanalima bez plaćanja carina i poreza i znatno osiromašuje budžet federalnih organa. Čine se napori na boljoj snabdjevenosti tržišta i eliminisanju roba sumnjivog porijekla.

Tržište kapitala je dio finansijskog tržišta i nalazi se u početnoj fazi razvoja. Razvoj tržišta kapitala je u zemljama u tranziciji dominantno uvjetovan modelom privatizacije. Politička situacija u zemlji se ispoljava kao relativno izraženiji ograničavajući faktor razvoja tržišta kapitala. Nestabilna i nesređena situacija destimulira strane investitore. Prostor BiH u cjelini, je mali i nerazvijen, pa ni sa toga stanovišta ne predstavlja pogodan ambijent za ubrzaniji razvoj tržišta kapitala. Otvorene su Sarajevska i Banjalučka berza vrijednosnih papira, koje imaju po osamnaest brokerskih kuća. Domaće berze su prethodnih godina uradile dobar posao na promociji i unapređenju tržišta. Tržištu kapitala potrebno je bolje upravljanje, realnije iskazivanje poslovanja preduzeća, stroga kontrola poslovanja kompanija sa povezanim licima, te više emisija dionica i obveznica. Sve brži razvoj tržišta kapitala u BiH iziskuje i savremenija rješenja od onih u zakonu iz 1998.godine, što je opredijelilo Vladu F BiH da se ova materija reguliše na nov način. To je učinjeno utvrđivanjem Nacrta zakona o tržištu vrijednosnih papira kojima se uređuju vrijednosni papiri, njihova emisija, poslovi i ovlaštene učesnici na tržištu vrijednosnih papira, berza i drugo uređeno javno tržište, obaveze i ovlaštenja Registra vrijednosnih papira i drugo.

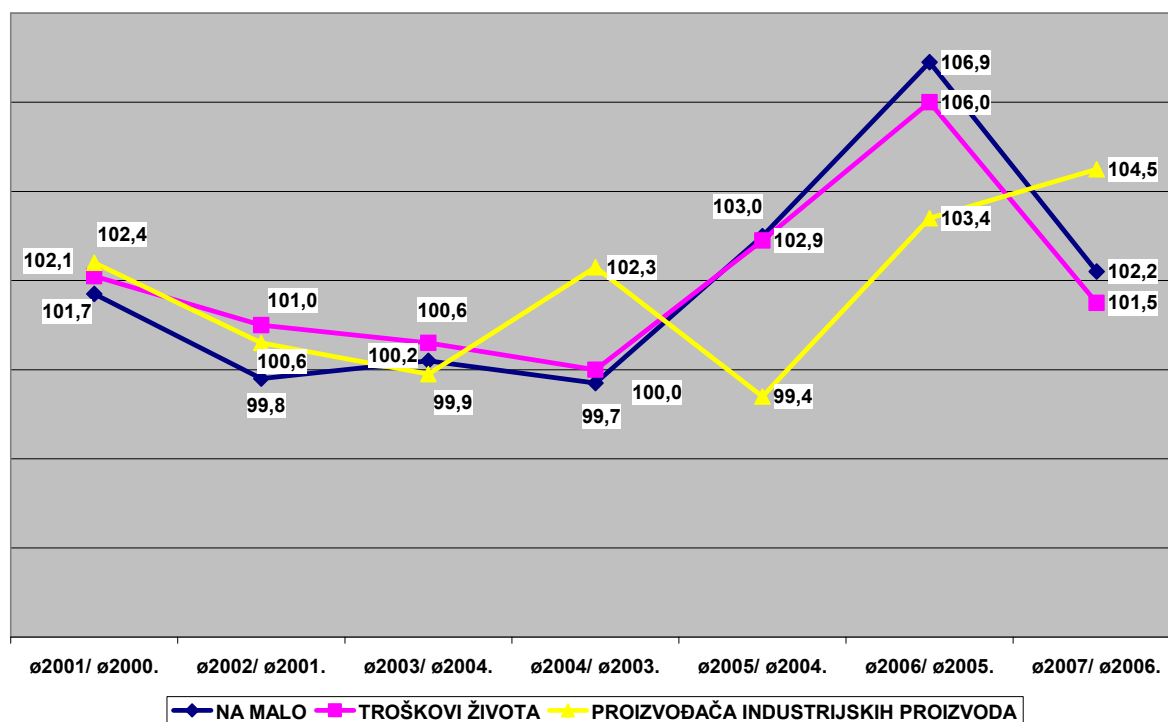
Prošla godina bila je uspješna za obje berze, s tim što je Sarajevska ostvarila bolje rezultate. Ukupan promet na Sarajevskoj berzi u 2007.godini iznosio je 1,3 milijarde KM i skoro je udvostručen u odnosu na 2006.godinu. Banjalučka berza zabilježila je promet od 737 miliona KM, što je za 90% više nego 2006.godine.

Transportno tržište čine cestovni, željeznički, zračni i riječni saobraćaj. Zbog posljedica rata, nezavršene sanacije i obnove, osim cestovnog, svi ostali vidovi saobraćaja ne funkcionišu punim kapacitetom. Ovo se posebno odnosi na željeznički saobraćaj. U ukupnom prometu saobraćaja u 2007.godini željeznički saobraćaj učestvuje svega 3,8%. Na PTT saobraćaj otpada 81,2%. Željeznički saobraćaj je 1990.godine u ukupno ostvarenom prometu u saobraćaju učestvovao 23,7%, drumski 32,2%, a PTT 43,3%. Ovo sve govori da je došlo do velikih poremećaja na tržištu F BiH i BiH u ovoj oblasti.

Cijene već duži period pokazuju stabilnost. Izuzetak od ovog su godina 2005. i 2006. kada je ostvaren rast cijena od 3 odnosno 7%. Do naglog porasta cijena u 2006.godini došlo je, u prvom redu, zbog povećanih cijena naftnih derivata na svjetskom tržištu kao i zbog uvođenja PDV. Već u 2007.godini dolazi do smirivanja cijena tako da rast cijena u odnosu na

2006.godinu iznosi 2,2%. Cijene na malo u 2005.u odnosu na 2004.godinu su više za 3,0%, a u 2004. u odnosu na 2003.godinu su niže za 0,3%.

Cijene proizvođača industrijskih proizvoda u 2007.godini u odnosu na 2006.su više za 4,5%. Indeksi cijena i indeksi troškova života se kreću dosta ujednačeno bez nekih većih oscilacija. Troškovi života u 2007.godini su viši za 1,5% u odnosu na troškove života u 2006.godini.

O porastu cijena određenih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda biće više riječi u poglavlju „Poljoprivreda“.

8. EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM

Vanjskotrgovinska i carinska politika su, prema Ustavu, u nadležnosti institucija BiH. Odredbe u Zakonu o vanjskotrgovinskoj politici BiH su vrlo slične onima iz modernih tržišnih ekonomija, bazirane na slobodi protoka roba i usluga. Izuzetno, i samo kao privremene mjere, data su ovlaštenja Vijeću ministara BiH da uvede određena ograničenja na cijeloj teritoriji BiH, i to u slučajevima zaštite legitimnih interesa zemlje. Prema ovom Zakonu strana pravna i fizička lica u prometu roba i usluga izjednačena su sa domaćim rezidentima.

Bezcarinski robni promet u regionu je jedan od ciljeva međunarodne zajednice. Trenutno je u implementaciji Sporazum o izmjeni i pristupanju centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006/17). Bosna i Hercegovina je ratificirala ovaj Sporazum koji je zamjenio dosadašnjih 18 bilateralnih Sporazuma o slobodnoj trgovini u regionu Jugoistočne Evrope.

17 Zemlje članice CEFTE 2006 su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija i Misija privremene uprave UN na Kosovu.

Kao nedovoljno razvijenoj zemlji, Bosni i Hercegovini su unilarteralno, tj. bez obaveze reciprociteta, odobreni preferencijalni režimi izvoza u EU i niz zemalja svijeta, što našoj zemlji pruža mogućnosti povoljnog izvoza i na najveća svjetska tržišta. EU je utvrdila precizne uslove i procedure po kojima može u svakom momentu ukinuti primjenu ovih olakšica. To su, između ostalog, poštivanje EU pravila o porijeklu roba, uključivanje BiH u borbu protiv kriminala, spremnost na stvarne ekonomske reforme i na regionalnu saradnju sa zemljama, uključenje u EU proces stabilizacije i pridruživanja itd. Među ostalim zemljama koje su bh robama odobrile preferencijalni status i oslobađanje od carinskih opterećenja su Švajcarska, Norveška, Japan, SAD, Rusija i Kanada. U svim slučajevima izuzete su, ili kvotama ograničene određene, posebno osjetljive robe za pojedinu zemlju. Iz razloga što ne zadovoljavaju međunarodne propise i standarde, koji se odnose na vanjsku trgovinu, iz BiH se može izvoziti mali broj proizvoda. To su uglavnom robe nižeg stepena obrade. S druge strane zbog nepostojanja adekvatnih propisa i sistema provjere sigurnosti i kvaliteta uvezenih proizvoda na nivou BiH, u našu zemlju se može uvoziti praktično sve, a to znači i proizvodi koji su neadekvatni, pa čak i potencijalno štetni i opasni po zdravlje i život domaćeg potrošača.

U robnoj razmjeni sa inozemstvom znatan dio uvoza i izvoza je neregistriran. Veliki broj puteva nije pokriven carinskom kontrolom, i preko kojih se vrši krijumčarenje raznih roba. Neregistrirani izvoz odnosi se uglavnom na drvo i visokotarifne robe.

Članstvo u WTO predstavlja snažan signal procesa tranzicije i privlačenja stranog kapitala. BiH je aplicirala za ulazak u WTO i nalazi se u grupi zemalja koje čekaju na ulazak u ovu organizaciju. Do sada je BiH dobrim dijelom uspostavila standarde bliske pravilima WTO.

Za mnoge zemlje u razvoju, a posebno zemlje u tranziciji kao što je BiH, sopstveni kapital je nedovoljan da bi generisao ubrzan i uravnotežen razvoj. U nedostatku sopstvenog kapitala direktne strane investicije postaju dominantan oblik finansiranja privrede. Sa dosadašnjim iznosom ulaganja stranog kapitala ne možemo biti zadovoljni.

Kompletna zakonska regulativa koja regulira ovu materiju je donesena, i radi se na pojednostavljenju provedbe regulative na cijeloj teritoriji BiH u pogledu skraćivanja roka registracije. Za potencijalne strane ulagače zakonska regulativa je više nego povoljna i apsolutno je kompatibilna evropskim standardima. Zakon o stranim ulaganjima, (klauzula «nacionalnog tretmana») zajedno sa ostalim zakonima iz ove oblasti izjednačavaju stranog ulagača ili ga stavljaju u povoljniji položaj u odnosu na domaćeg partnera.

U želji da se stvori što bolji pravni okvir za strane ulagače država je zaključila niz bilateralnih sporazuma o zaštiti i unapređenju stranih investicija u kojima su prisutne klauzule nacionalnog tretmana najpovlaštenije nacije.

Uspješnost u implementaciji projekta davanja garancija od političkog rizika stranim investitorima pretvorilo je IGU u Izvozno- kreditnu agenciju BiH, koja podstiče i podržava preduzeća finansiranjem i osiguranjem izvoznih poslova kako to rade slične agencije u regionu. Prema projektu Svjetske banke, IGA trenutno nudi finansijske usluge bh izvoznicima (kratkoročne kredite za pripremu izvoza, garancije za dobro izvršenje posla, kratkoročno osiguranje naplate potraživanja po izvozu itd.).

Investicijska banka Federacije sa 100% državnim kapitalom, je osposobljena za davanje garancija ino-partnerima i podršku izvozno orjentiranim firmama. U proceduri je prijedlog zakona da ova banka preraste u Razvojnu banku.

8.1. ROBNA RAZMJENA

Nizak stepen iskorištenosti preostalih privrednih kapaciteta, nakon ratnih razaranja i devastacije privrednih struktura, odrazio se i na vanjskotrgovinsku razmjenu. U poslijeratnom periodu Bosna i Hercegovina ostvaruje veoma veliki deficit robne razmjene.¹⁸ U 2006. godini deficit robne razmjene je iznosio 5.963,4 miliona KM, a u 2007. je 7.545 miliona KM.

ROBNI PROMET BIH U PERODU 2003-2007 GODINA

U milionima KM

OPIS	2003 g.	2004 g.	2005 g.	2006 g.	2007 g.
IZVOZ	2.428,2	3.012,8	3.826,5	5.271,0	6080,1
UVOZ	8.365,2	9.423,0	11.081,1	11.234,5	13.625,1
SALDO	- 5.937,0	- 6.410,2	- 7.254,6	-5.963,4	-7.545,0
Pokr.Uvoza izvozom	29%	32%	34,5%	46,9%	44,6%

*Podaci Agencije za statistiku BiH i VTKBiH

Prema podacima Vanjsko-trgovinske komore BiH, učešće zemalja sa kojim smo imali sklopljene sporazume o slobodnoj trgovini u robnom prometu u 2006. godini iznosilo je u ukupnom izvozu 36% i 39,2% u ukupnom uvozu u BiH. Zemlje EU u ukupnom izvozu su učestvovala sa 56,8% i 49% u ukupnom uvozu u BiH. I u 2007 godini situacija je gotovo ista. Iz ovoga proizilazi da najveći dio robne razmjene BiH obavlja sa zemljama EU, a zatim sa zemljama u okruženju dok na ostale zemlje u zadnje dvije godine otpada zanemarljiv procenat od cca 10%. Ovo stanje je vjerovatno posljedica olakšica EU pri uvozu proizvoda iz BiH, ali zaostajanje BiH u procesu prilagođavanja standardima i zahtjevima tržišta EU može dovesti do smanjenja učešća naših roba i usluga na tržištu EU kao i na tržištima zemalja u okruženju.

BiH treba iznaći mogućnosti za povećanje obima robne razmjene sa zemljama u okruženju i ispravljanje trgovinskog debalansa sa ovim zemljama u prvom redu zbog komplementarnosti privreda ovih zemalja.

Struktura spoljnotrgovinskog prometa (u izvozu preovladava roba nižeg stepena obrade) u osnovi odražava dostignuti stepen industrijalizacije i tehnološke zrelosti (razvoja) BiH. Izvoz BiH je jako koncentriran u malom rasponu proizvoda.

Stalna prisutnost negativnog salda u robnoj razmjeni sa inozemstvom predstavlja osnovni motiv za ubrzani razvoj onih sektora privrede koji će ostvarivati višak deviznog prihoda nad rashodima u poslovanju sa inozemstvom.

ROBNI PROMET FBiH SA INOZEMSTVOM ZA PERIOD 2000- 2007. GODINA

u milionima KM

OPIS	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
IZVOZ	1.430	1.645	1.514	1.802	2.137	2.625	3.612	4.237
UVOZ	4.852	5.383	5.610	5.781	6.425	7.779	7.924	9.607
EFEKTI	-3.422	-3.738	-4.096	-3.979	-4.288	-5.154	-4.312	-5.370
Pokr. uvoza Izvozom %	29,5	30,6	27,0	31,2	33,3	33,7	45,6	44,1

*izvor Vanjskotrgovinska komora BiH

¹⁸ U 1990 godini BiH je ostvarila trgovinski suficit od 323 miliona USD, a u 1991 godini suficit je iznosio 452,5 miliona USD. Pokrivenost uvoza je bila 114,4 % (1990) i 126,1% (1991).

U periodu 2000-2007. godina najpovoljniji odnos izvoza i uvoza u Federaciji BiH postignut je u 2006. godini sa procentom pokrivenosti uvoza izvozom od 45,6%.

Mada je programom rada Vlade F BiH 2007-2010. godina data ocjena da će u 2007. godini doći do povećanja izvoza za 23%, a uvoza za 20% u odnosu na 2006. godinu kao i da će pokrivenost uvoza izvozom biti 46,8% ipak je došlo do izvjesnih odstupanja.

U 2007. godini u F BiH ostvaren je izvoz roba i usluga u vrijednosti od 4.237 miliona KM što je za 17,3% više u odnosu na 2006. godinu. Ostvareni uvoz je 9.607 miliona KM i veći je za 21,2% od uvoza ostvarenog u 2006. godini. Pokrivenosti uvoza izvozom iznosi 44,1%.

U 2007. godini F BiH je najviše izvozila u Hrvatsku. Iz Hrvatske se takođe najviše i uvozilo. Po obimu robne razmjene F BiH sa ostalim zemljama dolaze dalje Njemačka, Slovenija, Italija, Austrija, Srbija itd. Iz navedenog se vidi da su najznačajniji partneri F BiH u robnoj razmjeni zemlje u okruženju i zemlje EU.

U prvim godinama primjene Sporazuma CEFTA 2006 očekivati je da će i uvoz imati značajniji rast, obzirom na još uvijek nezaštićenu domaću proizvodnju od uvoza dosta jeftinijih proizvoda susjednih zemalja.

Planirani rast izvoza u 2008. godini je 20% obzirom na očekivano povećanje izvoza kompanija metalne industrije, drvne, prehrambene idr, a koje i sada značajno učestvuju u izvozu. Za 2008. godinu procjenjena je pokrivenost uvoza izvozom od 51%.

U prva dva mjeseca 2008. godine u Federaciji BiH, ostvaren je izvoz od 748,8 miliona KM, i uvoz od 1.586,6 miliona KM. Pokrivenost uvoza izvozom je 47,2%.

I dalje je Hrvatska na prvom mjestu zemalja sa kojom smo ostvarili najveći izvoz i uvoz. Pokrivenost uvoza sa ovom zemljom je 36,6% u prva dva mjeseca ove godine.

Federacija BiH, kao i BiH bilježi deficit u robnoj razmjeni sa inozemstvom. Veliki procenat izvoza otpada na sirovine, repromaterijal i poluproizvode, a uvozi se hrana, mašine i oprema, gorivo i roba široke potrošnje. Učešće deficita u BDP-u ima tendenciju pada. U 2005. godini ovo učešće iznosilo je 51,5%, u 2006. godini 42,7%, ocjena za 2007. godinu je 38,8%, a procjena za 2008. godinu iznosi 36,5%.¹⁹

Uticaj vanjske trgovine na rast GDP-a ne bi trebao biti samo kroz njen rast, nego i kroz promjenu strukture, posebno kod izvoza, u smislu povećanja učešća roba sa višim stepenom obrade.

Posmatrajući izvoz po kantonima u 2007. godini prednjači Tuzlanski kanton, zatim Zeničko-dobojski, Sarajevski kanton, itd. Najniži nivo izvoza u posljednjoj godini ostvaren je u Posavskom kantonu, zatim u Bosansko-podrinjskom kantonu.

Najveći uvoz u FBiH u 2007. godini ostvario je Sarajevski kanton, zatim Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski, Hercegovačko neretvanski itd. a najmanji uvoz ostvarili su Bosansko-podrinjski, i Kanton 10.

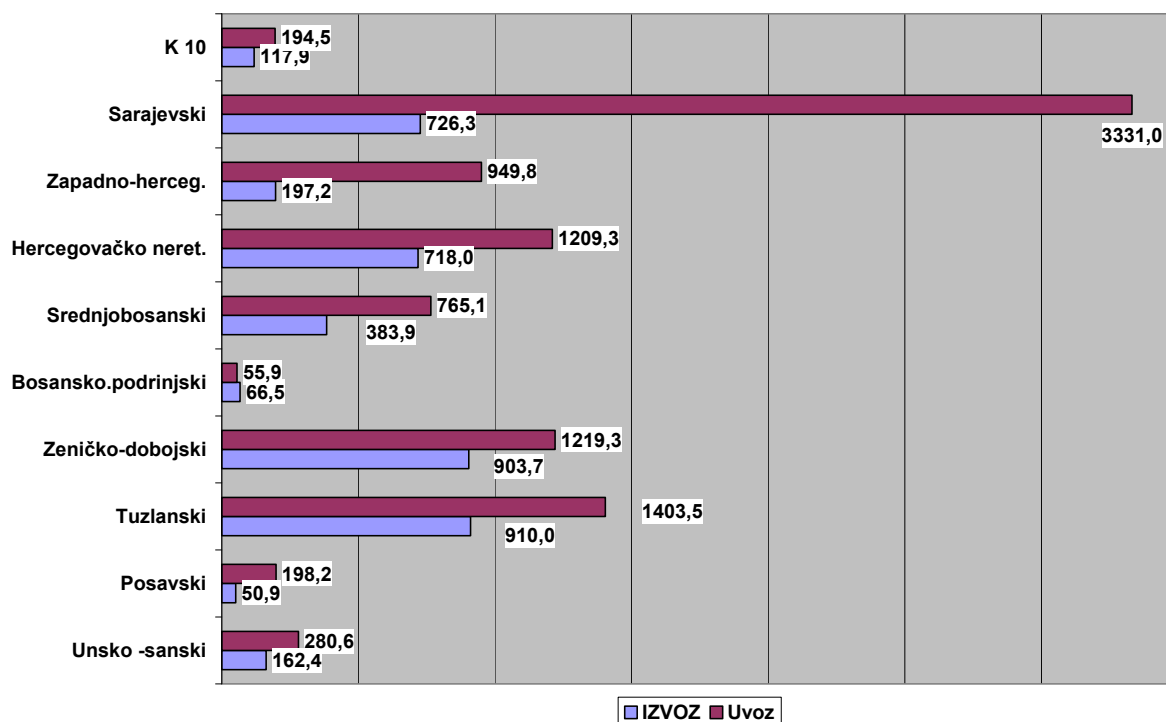
Najpovoljniji odnos izvoza i uvoza u 2007. godini imao je Bosansko-podrinjski kanton sa 119,1% pokrivenosti uvoza izvozom ali i najmanji obim robnog prometa, zatim Zeničko-dobojski sa 74,1%; Tuzlanski sa 64,8%. Najmanju pokrivenost uvoza izvozom imao je Zapadno-hercegovački kanton sa 20,8%; Sarajevski kanton sa 21,8%. itd.

Očita je neizbalansiranost izvoza i uvoza po kantonima.

---

19 Ocjena za 2007. godinu i procjena za 2008. godinu, Federalni zavod za programiranje razvoja

ROBNI PROMET PO KANTONIMA U FBiH U 2007.godini –u mil KM

Značajna stavka u ukupnom izvozu iz F BiH otpada na poslove dorade ili **lohn** poslove. Prvenstven interes stranih partnera za lohn-poslove je niska cijena rada. Zbog velike nezaposlenosti i niskih zarada, cijena rada naših preduzeća koja rade ove poslove više je nego povoljna za ino-partnere. Međutim, interes stranog partnera ne odnosi se samo na niske troškove radne snage nego i na kvalitet izrade i poštivanje rokova. Ova vrsta posla se prakticira zbog niskog korištenja kapaciteta, posebno tekstilne industrije i industrije kože i obuće. To podrazumijeva posao na izradi robe i doradi na uvezenoj robi radi izvoza.

Fabrike tekstilne i kožarske industrije rade sa 30-40% kapaciteta, a od toga se 90% poslova odnosi na lohn poslove, uglavnom za zapadno tržište.

U poslednjim godinama lohn poslovi su sve više prisutni i u metalnoj industriji.

8.2. DIREKTNNA STRANA ULAGANJA

Za mnoge zemlje u razvoju, a posebno zemlje u tranziciji kao što je BiH, sopstveni kapital je nedovoljan da bi generisao ubrzan i uravnotežen razvoj. U nedostatku sopstvenog kapitala direktne strane investicije postaju dominantan oblik finansiranja privrede.

U periodu 1994.god.do 31.12.2007. god u Bosnu i Hercegovinu je uloženo 6.479,4 miliona KM direktnih stranih ulaganja.

Na području stranih ulaganja u kontestu unapređenja poslovne klime postignuti su određeni rezultati. Nakon 2004. godine kad je zabilježen značajan rast direktnih stranih ulaganja u odnosu na 2003. godinu, te blažeg rasta slijedećih godina, u 2007.godini je zabilježen iznimno veliki rast ulaganja, tako da u ukupnim ulaganjima u poslijeratnom periodu na 2007. godinu otpada 36,9%. Ovakav rast direktnih stranih ulaganja u prošloj godini je posljedica privatizacije u RS, Telekomu Srpske i Rafinerije Bosanski Brod.

DIREKTNA STRANA ULAGANJA U BIH
(Maj 1994. godine do 31.12.2007. godine)

u mil.KM

r.br	PERIOD	IZNOS	%
1.	Maj 1994. do 31.12.1997. godine	83,3	1,3
2.	1998.	117,4	1,8
3.	1999.	324,6	5,0
4.	2000.	310,1	4,8
5.	2001.	274,2	4,2
6.	2002.	604,3	9,4
7	2003	330,8	5,1
8	2004	1.209,3	18,7
9	2005	474,8	7,3
10	2006	356,8	5,5
11	2007	2.398,8	36,9
	UKUPNO	6.479,4	100,0

* Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

U periodu od 1994. do 2006. godine direktna strana ulaganja u FBiH su iznosila oko dvije trećine ukupnih ulaganja. U 2007. godini na F BiH otpada 2.908 miliona KM (44,9%) a na RS 3.480 miliona KM (53,7%) ukupnih stranih ulaganja.

Registrovana strana ulaganja u BiH u 2007. godini iznosila su 2,39 milijardi KM, što čini 36,9% ukupnih stranih ulaganja u posmatranom periodu. Najznačajnija ulaganja u 2007. godini odnose se na ulaganja iz Srbije u Telekomunikacije RS, te Rusije u Rafineriju nafte Bosanski brod, zatim u Rafineriju ulja Modriča. U Federaciji BiH u tom periodu najznačajnija su ulaganja Austrije u Fabriku cementa Lukavac, Hrvatske u Hrvatske telekomunikacije Mostar, te u Energopetrol iz Hrvatske i Mađarske.

Investitori su iz 89 zemalja svijeta (38 iz Evrope i 51 iz vanevropskih zemalja). Na osnovu podataka resornog ministarstva u poslijeratnom periodu je zaključeno 10.910 ugovora o direktnim stranim ulaganjima. Evropske zemlje u ukupnim direktnim stranim ulaganjima učestvuju sa 6,1 milijardi KM ili 94,2%, a vanevropske sa 376,6 miliona KM ili 5,8%.

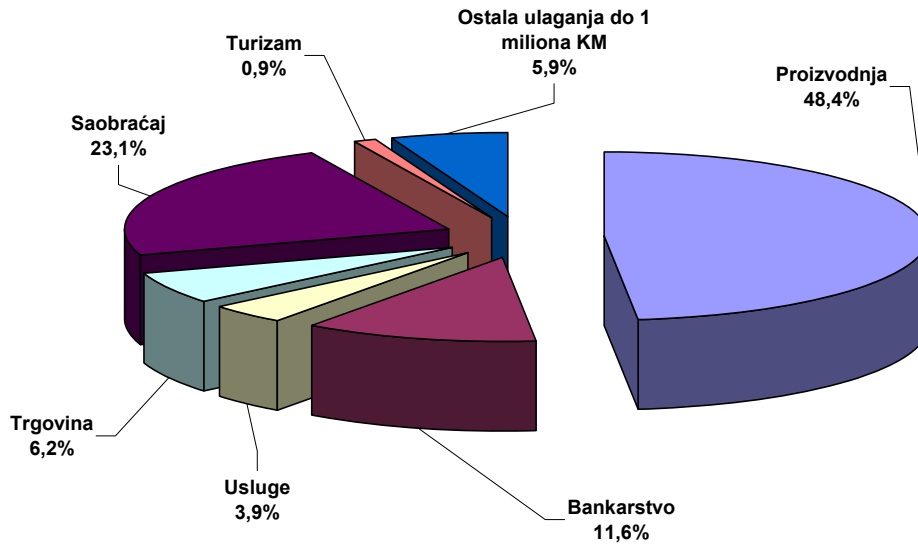
Prema oblicima ulaganja u novcu je uloženo 5,2 milijardi KM, stvarima, opremi i građevinskim objektima 1,21 milijardi KM i u pravima 54,1 miliona KM, te ostala ulaganja 0,8% ukupnog stranog kapitala.

Registrovani strani kapital se odnosi na ulaganja u oblast proizvodnje, 48,4%; saobraćaj 23,1% uključujući i telekomunikacije; bankarstvo 11,6%; trgovinu 6,2%; usluge 3,9%; turizam 0,9% i na ostala ulaganja 5,9%. Do 2002. godine bankarstvo je bilo na prvom mjestu interesa direktnih stranih ulagača.

DIREKTNA STRANA ULAGANJA U BIH PO SEKTORIMA
OD MAJA 1994. DO 31.12.2007. GODINE

Sektor-djelatnost	miliona KM	%
Proizvodnja	3.136	48,4
Bankarstvo	750	11,6
Usluge	251	3,9
Trgovina	403	6,2
Saobraćaj	1.498	23,1
Turizam	61	0,9
Ostala ulaganja do 1 miliona KM	380	5,9
UKUPNO	6.479	100,0

* MVTEO

Najviše ulaganja iz Evropskih zemalja dolazi iz Srbije (uglavnom u RS), zatim Austrije, Hrvatske, Slovenije, Rusije, Litvanije, Švajcarske, dok od vanevropskih zemalja najveća ulaganja su iz Turske, SAD, UAE, Saudijske Arabije itd.

DIREKTNA STRANA ULAGANJA U BIH PO ZEMLJAMA ULAGANJA PREKO 10 MILIONA KM
period maj 1994. godina do 31.12.2007.godine

R.Br	ZEMLJA	u mil.KM	
		IZNOS	%
1	Srbija	1.539,3	23,8
2	Austrija	810,7	12,5
3	Hrvatska	784,9	12,1
4	Slovenija	566,7	8,7
5	Rusija	521,9	8,1
6	Litvanija	493,7	7,6
7	Švajcarska	471,7	7,3
8	Njemačka	283,0	4,4
9	Italija	153,7	2,4
10	Holandija	129,3	2,0
11	V. Britanija	75,1	1,2
12	Luksemburg	61,0	0,9
13	Turska	60,1	0,9
14	Sad	46,6	0,7
15	Uae	44,4	0,7
16	Saudijska Arabija	44,3	0,7
17	Djevičanska Ostrva	43,3	0,7
18	Kajmanski Otoci	43,1	0,7
19	Danska	41,4	0,6
20	Belgija	40,9	0,6
21	Kuvajt	34,4	0,5
22	Mađarska	29,5	0,4
23	Lihtenštajn	23,4	0,4

24	Bugarska	20,8	0,3
25	Kipar	15,9	0,2
26	Švedska	13,3	0,2
27	Slovačka	12,5	0,2
28	Egipat	11,3	0,2
29	Francuska	10,2	0,2
30	Ostale Zemlje (Do 10 Miliona KM)	52,4	0,8
	Ukupno	6.479,4	100.0

* Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

U FBiH (podaci Federalne agencije za privatizaciju) strani investitori su kupili 55 preduzeća, u kojima je zaposleno 6.682 radnika a vrijednost državnog kapitala iznosila je 398 miliona KM. Za taj kapital ponuđena je cijena od 219 miliona KM, ugovorene su investicije u visini od 424 miliona KM, zadržavanje uposlenih radnika i otvaranje oko 2000 novih radnih mjesta. Od ukupno uloženog direktnog stranog kapitala koji je učestvovao u privatizaciji državnih preduzeća najviše je uložila Slovenija (31%), Hrvatska (23%), Austrija (12%), Njemačka (11%) i ostale zemlje (23%)

Manji interes stranih ulagača za privatizaciju proizilazi iz pravne nesigurnosti (spori sudski procesi, spora uknjižba prava vlasništva u zemljišnim knjigama), rascjepkanost ekonomskog prostora, birokratske barijere itd. Glavni faktori nekonkurentnosti naših preduzeća u odnosu na zemlje u okruženju su nagomilani dugovi prema državnim fondovima, uposlenicima, bankama i drugim povjeriocima, te višak uposlenih u firmama koje treba privatizirati, a koje po pravilu karakteriše i niska poslovna aktivnost, zastarjele tehnologije, izgubljena tržišta i poslovni partneri.

Mada u 2007 godini nije došlo do većih ulaganja u procesu privatizacije u FBiH, a imajući u vidu predstojeću privatizaciju velikih državnih firmi, kao i iskazani interes stranih kompanija mogu se u tekućoj godini očekivati značajnija ulaganja stranog kapitala u FBiH.

U prvom kvartalu 2008. godine u BiH je registrirano cca 80 miliona KM direktnih stranih ulaganja, a u FBiH su značajnija ulaganja u Famos autodijelovi, Sarajevo- 12,9 miliona KM (Slovenija); DD „Seha“ Sana – 9,7 miliona KM (Turska); Merkator Sarajevo-11,2 miliona KM (Slovenija); Cimos TMD Zenica-3,3 miliona KM (Slovenija); Agrokomplex nutrition Gračanica- 2,9 miliona KM (Mađarska); IN doo Ljubuški- 3,7 miliona KM (Hrvatska), itd.

8.3.VANJSKI I UNUTARNJI DUG

Javni dug se sastoji od vanjskog i unutarnjeg duga. BiH je umjereno zadužena zemlja, posmatrano po međunarodnim kriterijima.

Zakonom o vanjskom dugu (Sl.Glasnik BiH 1/97) stvoren je zakonski osnov za oblast vanjskog duga BiH. Zbog određenih manjkavosti ovog zakona pristupilo se izradi novog Zakona, s ciljem da se na jedinstven i cjelovit način uredi problematika duga BiH, kako unutrašnjeg tako i vanjskog duga, postupak zaduživanja, način obezbjeđenja sredstava za otplatu duga, pitanja garancija BiH, odnosno emitovanje vrijednosnih papira isl. Donešen je Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama BiH (Sl.Glasnik BiH 52/05).

I u Federaciji BiH je donošen Zakon o dugu, zaduživanju i jemstvima, koji reguliše zaduživanje Federacije BiH (Sl.novine FBiH 86/07).

Pored ovog Zakona u prošloj godini je doneseno i Rješenje o formiranju Komisije za rad na izradi podzakonskih akata koji proizilaze iz Zakona o dugu, zaduživanju i garancijama u FBiH. U prvom kvartalu ove godine donesen je Pravilnik o evidentiranju vanjskog duga FBiH kao i Pravilnik o evidentiranju unutarnjeg duga F BiH (Sl.novine 14/08), zatim Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o načinu utvrđivanja i realizaciji unutrašnjih obaveza F BiH nastalog za vrijeme ratnog stanja (Sl.novine 5/08 i 13/08), te Upustvo o načinu rada Komisije za konačnu verifikaciju ratnih potraživanja (Sl.novine 12/08).

8.3.1. Vanjski dug

Prema podacima Centralne banke BiH ukupno stanje vanjskog duga (odnosi se samo na sektor vlade BiH) na kraju 2007. iznosi 3,88 milijardi KM. Ukupan iznos vanjskog duga je za 4,6% manji u odnosu na kraj prethodne godine.

Iznos od 1,38 milijardi KM ili 35,5% ukupnog iznosa vanjskog duga odnosi se na Svjetsku banku – IDA (rok otplate 35-40 godina, grejs period 10 godina i servisni troškovi 0,75% godišnje), a 880,4 miliona KM ili 22,1% na Pariški klub (dug nastao prije 1992).

U ukupan iznos vanjskog duga nisu uračunata sredstva u iznosu od 1,54 milijarde KM, koja se odnose na ugovorena, a još neangažovana sredstva, od čega najveći dio ili 36% se odnosi na Evropsku investicijsku banku, a 28% na Evropsku banku za obnovu i razvoj. Takođe, u ukupno stanje vanjskog duga nisu uključena ni sredstva koja se odnose na opcioni dug prema Londonskom klubu u iznosu od oko 436,5 miliona KM.

Do kraja decembra 2007. vanjski dug je servisiran u skladu sa planom otplate i uplaćeno je ukupno 239,1 milion KM, pri čemu je otplata glavnice 138,4 miliona KM ili 57,3%, a kamate 100,7 miliona KM ili 42,1%.

U strukturi otplate vanjskog duga najveći dio sredstava odnosi se na Svjetsku banku - IBRD, 71,7 miliona KM ili 30,0% ukupnih sredstava za servisiranje vanjskog duga u 2007. godini.

Pored međunarodnih institucija, značajniji iznosi sredstava za servisiranje vanjskog duga odnose se i na Vladu i Vladine organizacije, i to oko 31,0 milion KM i privatne kreditore 19,2 miliona KM.

Polovinom 2007. godine vanjski dug Federacije BiH, prema informaciji resornog ministarstva koja je usvojena na sjednici Vlade F BiH, iznosio je 2,553 milijarde KM i sastoji se od iznosa koji je ugovorila BiH (2,489 milijarde KM) i kredita u iznosu od 63,7 miliona KM koje je izravno, u skladu sa Zakonom o vanjskom dugu ugovorila FBiH.

Nivo novih kredita u F BiH će prije svega zavistiti od uvjeta kredita (rok otplate i kamate), s tim da će nivo kredita kod kojih povrat kredita snosi krajnji korisnik uticati pozitivno na novo zaduživanje. Vlada Federacije će osigurati stabilno provođenje usvojenih Zakona iz ove oblasti i dalje upravljanje javnim dugom kao i strategiju novog zaduživanja.

Vladina strategija novog zaduživanja zasniivat će se na koncesionim uvjetima zaduživanja, prioritetizaciji investiranja i prenošenju zaduživanja na krajne korisnike koji trebaju da vraćaju kredite iz svojih prihoda.

Vanjski dug BiH je manji nego u većini zemalja u regionu i ne predstavlja ozbiljnu prijetnju makroekonomskoj stabilnosti.

Uzimajući u obzir ekonomsku situaciju u zemlji zaduživanje u narednom periodu treba biti kontrolirano. Tako će se i u budućnosti prilikom zaduživanja trebati voditi računa o mogućnosti zemlje da otplaćuje kredite, analizirajući permanentno odnos ino duga i GDP-a. Otvaranjem novih dotoka stranog kapitala kroz direktna strana ulaganja te donacije i grantove stvoriće se uvjeti za relativno smanjenje zaduživanja BiH po osnovu javnog zaduživanja.

VANJSKI DUG BIH PO GODINAMA u milionima KM

r.br	OPIS	STANJE VANJSKOG DUGA NA KRAJU GODINE							
		2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
1.	Svj.banka – IDA	1.097,8	1.256,9	1.321,3	1.263,4	1.334,2	1.496,6	1.459,0	1.381,1
2.	Svj.banka– IBRD	1.089,7	1.197,6	1.009,5	845,1	757,4	786,2	691,6	603,1
3.	MMF	220,6	245,7	260,8	208,7	159,2	106,0	77,2	49,2
4.	Pariški klub	1.094,1	1.094,2	1.038,1	982,7	952,6	970,6	904,6	880,4
5.	Londonski klub	261,9	261,9	261,9	261,9	261,9	256,7	251,4	240,9
6.	Ostali kreditori	291,6	364,3	398,2	452,1	566,4	671,4	687,3	728,9
7.	UKUPNO	4.055,7	4.420,6	4.289,8	4.013,9	4.031,7	4.337,9	4.071,1	3.883,6
8.	Ino dug u odnosu sa GDP u %	42,2	42,2	36,8	32,6	29,8	25,6	21,3	-

*CBBiH (Ministarstvo za trezor BiH)

8.3.2. Unutarnji dug

Pitanje unutarnjeg duga je opterećenje za ekonomiju. Zakonodavstvo po ovom pitanju je usvojeno, veći dio gotovinskih isplata je izvršen, kao što su penzije, invalidnine i dio gotovinske isplata stare devizne štednje. Za izmirenje unutarnjeg duga u 2007. godini u FBiH je utrošeno 82 miliona KM od čega 41,7 miliona za izmirenje stare devizne štednje. Budžetom za 2008 godinu planiran je 61 miliona KM za obaveze po unutarnjem dugu i od toga 45 miliona KM za staru deviznu štednju.

Izmirenju duga i drugih obaveza Vlada Federacije će pristupiti planiranom dinamikom za slijedeću fiskalnu godinu. Vlada Federacije će učiniti sve da ne dođe do stvaranja novog unutarnjeg duga i osigurati će stabilno provođenje zakona iz oblasti unutarnjeg duga.

Činjenica da ukupni iznos unutarnjeg duga (te stoga i javnog) još nije procijenjen, te odsustvo slaganja o tome na koji će se način taj dug otplatiti, mogu predstavljati demotivaciju za potencijalne investitore, posebno pošto bi to uticalo na kreditni rejting zemlje. Poboljšanje kreditnog rejtinga BiH uslovljeno je izradom zakona o unutarnjem dugu.

8.4. GRAĐEVINSKI RADOVI U INOZEMSTVU

Značajan vid saradnje sa inozemstvom predstavlja angažiranje kapaciteta firmi iz F BiH na izvođenju investicionih radova u inozemstvu. U uvjetima smanjene investicione aktivnosti, ovi poslovi su od značaja radi osiguranja deviznog priliva i zapošljavanja radnika.

U 2007. godini najveći iznos izvršenih građevinskih radova je u Africi (49,2%). Ovdje prednjači Libija sa procentom učešća u ukupno izvršenim radovima od 23,4%. Alžir sa 13,9%, itd. U Evropi na prvom mjestu je Hrvatska sa 15,6% učešća u ukupno izvršenim radovima, zatim Srbija sa 15,2% i td. Njemačka učestvuje sa 4,5% u ukupno izvršenim radovima.

GRAĐEVINSKI RADOVI IZVOĐAČA IZ F BiH U INOZEMSTVU U 2007. GODINI

ZEMLJE	Hiljada USD		Struktura u %	
	Ugov. u 2007	Izvršeno	Ugov. u 2007	Izvršeno
Ukupno	219.942	124.783	100,0	100,0
Evropa	77.700	54.800	35,3	43,9
Njemačka	9.539	5.565	4,3	4,5
Srbija	21.558	18.982	9,8	15,2
Crna Gora	16.867	8.065	7,7	6,5
Hrvatska	26.654	19.406	12,1	15,6
Slovenija	2.187	1.972	1,0	1,6
Italija	895	813	0,4	0,7
Azija	26.823	8.532	12,2	6,8
Pakistan	26.723	8.532	12,2	6,8
Afrika	115.519	61.448	52,5	49,2
Kenija	44.848	10.756	20,4	8,6
Libija	47.634	29.174	21,7	23,4
Alžir	17.778	17.287	8,1	13,9
Etiopija	5.259	4.231	2,4	3,4

*Vrijednosti su preračunate po srednjem kursu kursne liste CB broj 255 (31.12.2006) 1USD=1,485065 KM

8.5. DETAŠMANI

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2007. godini je u SR Njemačkoj ugovoreno građevinskih radova u vrijednosti od 9,5 miliona USD, a izvršeno 5,5 miliona USD (3,7 mil USD visokogradnja i 1,8 mil USD niskogradnja).

Njemačka je i sada, kao i prije rata najveći interes svih naših izvođača radova. Prekid poslovnih veza na ovom tržištu rada, kao posljedica agresije, stalno nam donosi smanjeni broj radnika u kontingentu koji se svake godine odobrava od strane Njemačke, a koji je tokom 1991. godine iznosio 1314 radnih dozvola, a tokom 1999/2000 godine 970 dozvola. Prema međudržavnom Sporazumu BiH i Njemačke, kontigent kojim BiH raspolaže u 2007/08 detašmanskoj godini je 1720 radnih dozvola. Po odluci MVTEO BiH ovaj kontigent se raspodjeljuje na entitete po principu 2/3 za FBiH i 1/3 za RS. Tako da FBiH može da koristi 911 dozvola

(od čega u građevinarstvu 302 dozvole, 169 u izolaterskoj djelatnosti i 440 za ostale radove-metal, montaža, zavarivanje itd)

Na objavljene konkurse VT Komore BiH za radove u Njemačkoj se ukupno prijavilo 183 preduzeća.

VT komora BiH zajedno sa MVTEO BiH stalno insistira na obezbjeđenju većeg broja detašmana za BiH firme. Očekuje se da će Ministarstvo za privredu i rad u Bonu donijeti odluku o određenom povećanju kontigenta radnih dozvola za BiH na cca 1900. Veliki broj BiH preduzeća ima direktne kontakte sa njemačkim firmama i obostrano je izražen interes za saradnju, a sve je to opet limitirano strogo utvrđenim brojem radnika od strane Njemačke. Kroz ovu saradnju veći broj naših preduzeća nastupa na trećim tržištima.

9. FINANSIJSKI REZULTATI PO DJELATNOSTIMA (PODRUČJIMA)

Analizom je obuhvaćeno 20.261 pravno lice. U odnosu na 2000.godinu broj pravnih lica je povećan za 3.064 ili 17,8%, a povećanje u odnosu na 2005.godinu iznosi 702 pravnih lica.

Sa 31.12.2007.godine ostvaren ukupan prihod na nivou FBiH iznosio je 33.392 miliona KM, a ukupni rashodi u iznosu od 32.651 milion KM. U odnosu na 2006.godinu ukupni prihodi su povećani za 17,5%, a rashodi za 15,8%.

Neto dobit u 2007.godini iznosila je 1.404,9 miliona KM, a gubitak 770,6 miliona KM. Ostvareni gubitak manji je od neto dobiti za 0,5 puta. U 2006.godini neto dobit je bila veća od gubitka za 1,1 puta. Najveće učešće u neto dobit ostvareno je u području Prerađivačke industrije u iznosu od 444,6 miliona KM ili 31,6%; Trgovini na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla, te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo 417,9 miliona KM ili 29,7%; Saobraćaju, skladištenje i veze 232,5 miliona KM ili 16,5%.

Najveći ostvareni gubitak je u području Snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom u iznosu od 107,9 miliona KM ili 14,0%; Rudarstvo 38,5 miliona KM ili 5,0%; Ugostiteljstvo 19,1 miliona KM ili 2,5% i Zdravstvena i socijalna zaštita 16,8 miliona KM ili 2,2%.

Pozitivne finansijske rezultate ostvarila su slijedeća područja: Poljoprivreda, lov i šumarstvo, Ribarstvo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla, te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo, Saobraćaj, skladištenje i veze, Finansijsko posredovanje i Obrazovanje. Negativne finansijske rezultate ostvarili su: Rudarstvo, Snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom, Ugostiteljstvo i Zdravstvena i socijalna zaštita.

Ukupna sredstva pravnih lica sa 31.12.2007.godine iznose 46.328,2 miliona KM. U odnosu na stanje 2006.godine veća su za 11,8%. Stalna sredstva su povećana za 9,2%, a obrtna za 16,8%. Stalna sredstva iznose 30.259,7 miliona KM ili 65,3%, tekuća sredstva 15.539,9 miliona KM ili 33,5%, na upisani a neuplaćeni kapital i gubitak iznad visine kapitala otpada 1,1%. Odnos stalnih i obrtnih sredstava je i dalje izrazito nepovoljan pošto su stalna sredstva u odnosu na obrtna veća za 1,9 puta. Sa 31.12.2006.godine ovaj odnos iznosio je 2,1 puta.

Ukupni izvori sredstava iznose 46.328,2 miliona KM. Strukturu izvora čine kapital u iznosu od 26.013,3 miliona KM ili 56,2% i obaveze 20.314,9 miliona KM ili 43,8%. U odnosu na

2000.godinu kapital je povećan za 5,7%. U periodu 2000-2007. godina ostvaren je prosječan rast kapitala u procentu od 0,7%. Struktura kapitala je slijedeća: upisani kapital u iznosu 21.287,3 miliona KM ili 50,6%, dioničarska premija 74,5 milion KM ili 0,2%, revalorizacione rezerve 1754,8 miliona KM ili 3,5%, druge rezerve 1776 miliona KM ili 4,2%, akumulirani dobitak 4470,4 miliona ili 8,8%, akumulirani gubitak (-3.337,4 miliona KM ili 8,0%), vlastite dionice koje drže preduzeća (-12,2 miliona KM). Na obaveze se odnosi 40,6% od ukupnih izvora sredstava. Na kratkoročne obaveze otpada 13.362,4 miliona KM ili 27,3%, a na dugoročne 6.952,4 miliona KM ili 13,3%. Kratkoročne obaveze su veće za 2 puta od dugoročnih obaveza. Za ovakav odnos između dugoročnih (obaveze prema povezanim pravnim licima, obaveze po kreditima, dugoročna razgraničenja i dr.) i kratkoročnih (kreditni od povezanih pravnih lica, kratkoročni krediti, dobavljači, porezi, kratkoročna razgraničenja i dr.) obaveza isto se može reći da je vrlo nepovoljan, tim prije, što su dugoročne obaveze po kvaliteti odmah iza kapitala kao najkvalitetnijeg trajnog izvora sredstava.

Detaljniji podaci u vezi finansijskih rezultata dati su u Analizi po djelatnostima (po područjima).

10. ENERGIJA, RUDARSTVO I INDUSTRIJA

Težište aktivnosti u 2007. godini u sektorima energije, rudarstva i industrije bilo je na: zakonskom reguliranju i unapređenju propisa u oblasti energije, rudarstva i industrijskog privređivanja i razvoja; efikasnom upravljanju u privrednim društvima; uređivanju stanja na tržištu energenata; podizanju nivoa lične i kolektivne zaštite rudara; intenziviranju aktivnosti na pripajanju rudnika JP EP BiH i prestruktuiranju energetskog sektora i dr.

U izvještajnom periodu usvojeni su slijedeći zakoni: Zakon o proizvodnji i prometu naoružanja i vojne opreme u Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o izmjeni Zakona o privrednim društvima, Zakon o porezu na dobit i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o duhanu.

Vlada FBiH je u 2007. godini donijela Uredbu o izmjeni Uredbe o vršenju ovlasti organa Federacije Bosne i Hercegovine u privrednim društvima sa učešćem državnog kapitala i Uredbu o dopuni Uredbe o vršenju ovlaštenja organa Federacije Bosne i Hercegovine u privrednim društvima sa učešćem državnog kapitala.

U parlamentarnoj proceduri se nalaze slijedeći zakoni: Prijedlog zakona o finansijskoj konsolidaciji javnog preduzeća Željeznice Federacije BiH d.o.o. Sarajevo za period 01.01.2008. do 31. 12. 2021. godine, Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima – hitni postupak, Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim preduzećima u Federaciji BiH – hitni postupak, Prijedlog za donošenje izmjena i dopuna Zakona o električnoj energiji, Nacrt zakona o finansijskoj konsolidaciji rudnika uglja u Federaciji Bosne i Hercegovine prema obračunatim, a neuplaćenim javnim prihodima u periodu od 2009. do 2015. godine, Nacrt zakona o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine i Nacrt zakona o rudarstvu Federacije Bosne i Hercegovine. U parlamentarnoj proceduri je i Nacrt Strateškog plana i programa razvoja energetskog sektora Federacije BiH.

10.1. ENERGIJA

Problemi u sektoru energije su: nepostojanje energetske strategije; neizgrađen zakonodavni i institucionalni okvir na nivou BiH u sektoru gasa; tehnološka zaostalost; kašnjenje u restruktuiranju rudnika; neracionalnost u trošenju energije; visoki transportni troškovi; nepostojanje pouzdanih statističkih podataka.

Opći prioriteti za dalji razvoj sektora energije su: uspostavljanje, razvijanje i primjenjivanje jasne, dobro projektirane energetske politike i odgovarajućih planova aktivnosti; podsticanje štednje energije u domaćinstvima i industriji; reformiranje sistema utvrđivanja cijena energije; podsticanje primjene obnovljivih i alternativnih izvora energije, istraživanje i primjena novih energetske tehnologije i drugih tehnologije koje povećavaju energetske efikasnost; usaglašavanje regulatornog okvira i planova razvoja sa EU.

Elektroenergetika

Zemlje Jugoistočne Evrope imaju znatne probleme sa nedostatkom električne energije. Značajni prirodni resursi u zemlji su neiskorišteni.

Električna energija se proizvodi u BiH u hidro i termoelektranama.

Kada su u pitanju prirodni resursi, BiH ima značajne rezerve mrkog uglja i lignita, te veliki i neiskorišteni hidropotencijal.

Trenutno postoje tri vertikalno integrisana elektroenergetska monopola u BiH, u čijoj nadležnosti su proizvodnja i distribucija električne energije:

- Elektroprivreda Bosne i Hercegovine (EPBIH);
- Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg-Bosna (EPHZHB);
- Elektroprivreda Republike Srpske (EPRS).

Proizvodni kapaciteti EP BiH iznose 1.839 MW, od čega na termoelektrane otpada 77%, a na hidroelektrane 23%. Proizvodni kapaciteti EP HZHB iznose 762 MW i odnose se samo na hidroelektrane. Proizvodni kapaciteti EP RS iznose 1.375 MW, od čega na termoelektrane otpada 54%, a na hidroelektrane 46%. Ukupna snaga proizvodnih kapaciteta na nivou BiH iznosi 3.976 MW.

Osnovni problemi u sektoru elektroenergetike su: složena struktura organizacije zemlje, a time i komplikovan sistem donošenja odluka, nespremnost pojedinih učesnika u procesu da se reforme koje se provode realizuju, visoki gubici u sistemu, slaba koordinacija investicija zbog podijeljenosti sistema, kašnjenje u realizaciji projekta SCADA, te pretijesna uvezanost sa proizvodnjom uglja.

U toku 2007. godine dogovorena je izgradnja mini centrale na rijeci Ugar uz zajedničko finansiranje FBiH i RS.

Politika Vlade FBiH je da u elektroenergetskom sektoru zadrži sadašnju vlasničku strukturu i na toj osnovi nudi partnerski odnos u izgradnji novih objekata hidro i termo centrala, pa i vjetroelektrana.

U vezi sa investicionim projektima u elektroenergetskom sektoru, u toku 2008. godine, Vlada FBiH predložila je da Parlament FBiH, prije otvaranja rasprave i izjašnjenja o Odluci o izboru strateških partnera za pripremu izgradnje, izgradnju i korištenje elektroenergetskih objekata u Federaciji BiH, provede prethodni postupak, koji obuhvata prezentiranje izvještaja o toku vođenja postupka – od javnog poziva do odabira strateških partnera – i dodatnu analizu poslovne sposobnosti i kvalificiranosti predloženih strateških partnera. Vlada FBiH, također, predlaže da Parlament FBiH formira Parlamentarnu komisiju koja će, na osnovu neposrednog uvida, odnosno obilaska predloženih strateških partnera, Parlamentu FBiH pripremiti Izvještaj o poslovnoj sposobnosti i kvalificiranosti ponuđenih strateških partnera, nakon čega će Parlament FBiH pristupiti izjašnjavanju o Odluci o izboru strateških partnera za pripremu izgradnje, izgradnju i korištenje elektroenergetskih objekata u Federaciji BiH.

Prioriteti u sektoru elektroenergetike su: provesti entitetske akcione planove za reformu elektroenergetskog sektora, izvršiti preraspodjelu sredstava i imovine (faza I), izvršiti korporatizaciju (faza II), izvršiti komercijalizaciju (faza III), dovršiti realizaciju projekta rekonstrukcije «Power III» i pokrenuti projekat «Power IV».

10.2. RUDARSTVO

Na osnovu utvrđenih energetske rezervi u BiH, ugalj predstavlja 93% ukupnog energetskeg potencijala. Za sada su u eksploataciji samo lignit i mrki ugalj. U Tuzlanskom bazenu (Kreka, Banovići i Đurđevik), Srednjobosanskom bazenu (Kakanj, Zenica i Breza), te Ugljevičkom i Gatačkom bazenu, proizvodi se više od 80% uglja u BiH, na osnovu čega su izgrađeni snažni termoenergetski sistemi. Analize potvrđuju da za naredni petnaestogodišnji period, (a sigurno i duže), ugalj ima sigurnu energetske i tržišnu perspektivu u BiH.

Dostignuti nivo od oko 40% predratne proizvodnje uglja zadovoljava tekuće potrebe svih potrošača. Za sada ne postoji tražnja za znatnijim povećanjem proizvodnje uglja, već njenog održanja na postojećem nivou, uz implementaciju programa modernizacije i racionalizacije rudnika. Pri tome, posebnu pažnju treba posvetiti socijalnim posljedicama ovoga procesa, obzirom da se procjenjuje da je polovina postojećeg broja zaposlenih tehnološki višak. Sadašnje stanje u rudnicima uglja BiH karakteriše zaostajanje u razvoju, retrogradni put tehničko-tehnoloških faza u procesu eksploatacije i prerade, nedostatak investicionih ulaganja i neadekvatna kvalifikaciona struktura zaposlenih.

U skladu sa Zaključkom Predstavničkog doma Parlamenta FBiH od 25.7.2007. kojim su podržane aktivnosti Vlade FBiH na restrukturiranju rudnika uglja, kao sastavni dio restrukturiranja elektroenergetskog sektora u FBiH, Vlada je 28. februara 2008. godine utvrdila Nacrt zakona o finansijskoj konsolidaciji rudnika uglja u FBiH prema obračunatim a neuplaćenim javnim prihodima u periodu od 2009. do 2015. godine i uputila ga u parlamentarnu proceduru.

Osnovni razlog za njegovo donošenje je teška trenutačna situacija u rudnicima uglja u Federaciji, kako sa stanovišta visokih dugovanja, zastarjele tehnologije, tako i strukture zaposlenog kadra, koju rudnici ne mogu prevazići bez finansijske podrške Federacije BiH.

Predmet, obim i djelokrug finansijske konsolidacije devet rudnika uglja u FBiH obuhvata dug rudnika za neplaćene poreze i doprinose javnim fondovima i javnim prihodima na dan 31.12.2007. godine u iznosu 216.876.521 KM, te obaveze rudnika za 2008. godinu od 81.120.923 KM i Rudnika "Kreka" d.o.o. u Tuzli za 2009.godinu u visini od 25.789.294 KM. Finansijska sredstva za ove namjene osiguraće se u godišnjim budžetima Federacije BiH u periodu od 2009. do 2015. godine, a na osnovu prijedloga godišnjeg plana koji utvrđuje Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije. Riječ je o ukupno 323.786.738 KM. Donošenjem ovog zakona stvaraju se uvjeti da rudnici, rasterećeni dugovanja, uđu u proces reintegriranja sa elektroprivrednim preduzećima.

Sredstva koja Federacija BiH ulaže u konsolidaciju rudnika uglja knjižiće se kao povećanje učešća državnog kapitala u ovim rudnicima koji je ranije umanjivan radi iskazanih gubitaka u poslovanju.

Prioriteti u sektoru rudarstva su: preispitati i inovirati strateške programske ciljeve u oblasti proizvodnje uglja; sniziti troškove proizvodnje uglja, povećati produktivnost, smanjiti broj zaposlenih, unaprijediti uslove rada, povećati standard zaposlenih i osigurati zaštitu okoliša; restruktuirati rudnike uglja, pri čemu treba izvršiti diferencijaciju profitabilnih i neprofitabilnih rudnika, u okviru priprema za privatizaciju; uvoditi nove tehnologije u proizvodnju, kojima će biti unaprijeđena rentabilnost i osiguran veći stepen zaštite okoliša.

Prirodni gas

Sve količine prirodnog gasa za BiH uvoze se iz Ruske Federacije i transportuju se preko transportnih gasnih sistema Ukrajine, Mađareske i Srbije.

Glavne karakteristike transportnog dijela gasnog sistema u BiH su njegova dužina – 191 km. i projektirani godišnji kapacitet od 1 milijarde kubnih metara. Zakupljen transportni kapacitet do Bosne i Hercegovine trenutno iznosi 750 miliona m³ godišnje. Nakon rata, potrošnja se kretala od 150 miliona m³ do sadašnjih 320 miliona m³, što je najvećim dijelom posljedica nemogućnosti pokretanja ratom razorene industrije. Prijeratna potrošnja prirodnog gasa u BiH iznosila je oko 610 miliona m³ i imala je trend rasta.

U toku 2007. godine u Brnjacima kod Kiseljaka svečano je obilježen početak gradnje plinovoda Visoko - Brnjaci, dužine od 18,5 kilometara.

Najveći problemi u gasnom sektoru su: neusaglašene entitetske energetske politike – nepostojanje gasne legislative i regulative; organizacijska fragmentacija između entiteta otežava koordinaciju u razvoju gasne mreže, povećava cijenu gasa za potrošače i predstavlja jedan od faktora koji odvraća potencijalne investitore; jedan izvor snabdijevanja – jedan transportni pravac – nesigurno snabdijevanje; previsoke veleprodajne cijene gasa (USD 200 po m³); neuravnotežena tarifna struktura koja ide na štetu centralnog grijanja; nizak faktor opterećenja gasnog transportnog sistema u BiH – visoki troškovi transporta; visoka uvozna ovisnost prouzrokuje otežano poduzimanje protumjera pri skoku cijena i otežan ekonomski razvoj; nepovoljna struktura potrošnje, odnosno pad potrošnje u industrijskom, a porast u rezidencijalnom sektoru, doveli su do pojave izrazitog sezonskog dispariteta u potrošnji i nedostatka prirodnog gasa u zimskom periodu. To iziskuje potrebu poravnanja sezonskih oscilacija, kroz obavezu pokrivanja troškova za neiskorišteni kapacitet u ljetnom, ili kroz kupovinu dodatnih količina, u zimskom periodu.

Zbog činjenice kako u Bosni i Hercegovini, a također ni na entitetskom ni kantonalnim razinama, ne postoji zakonska regulativa za cjelokupnu oblast gasnog gospodarstva, te da je, unatoč nastojanjima Federacije BiH, Republika Srpska odbila međuentitetski dogovor o ovom pitanju, Vlada FBiH je u toku 2007. godine donijela Uredbu o organizaciji i regulaciji sektora gasne privrede.

Pri izradi ovog dokumenta, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije je, kao predlagač, preuzelo obaveze iz Ugovora o formiranju Energetske zajednice jugoistočne Europe i Direktive za gas Europske unije.

Za operatora transportnog sustava gasa u Federaciji BiH određen je “BH Gas” d.o.o. Sarajevo, koji mora garantirati pouzdanu i kvalitetnu dopremu energenta od ulaza u gasni sustav FBiH do primopredajnih mjerno-regulacijskih stanica i krajnjih kupaca. Operator distribucijskog sustava mora imati dozvolu za distribuciju gasa ili koncesiju za izgradnju distribucijskog sustava i distribuciju gasa. Uredbom su, također, definirani operator sustava skladištenja gasa i operator postrojenja za LNG (skladištenje gasa u kapljičastom obliku).

Prioritetno je organiziranje gasnog sektora u skladu sa domaćim energetske resursima, što bi omogućilo minimiziranje troškova prijenosa i distribucije, tj. postizanje najpovoljnije cijene gasa za krajnjeg potrošača.

Po bilo kojem scenariju da se razvija, gasni sektor mora biti reformiran i restrukturiran. Reforma sektora gasa bit će provedena u skladu sa Studijom i Strategijom razvoja energetike BiH.

Ključni reformski koraci u sektoru gasa trebaju biti u skladu sa međunarodnim ugovorima i direktivama EU za gas i liberalizaciju tržišta, što je i preduvjet za integraciju u regionalno i evropsko tržište.

U kontekstu toga potrebno je:

- izvršiti transformaciju pravnog i institucionalnog okvira,
- jačati kapacitete i unaprijediti efikasnost u gasnom sektoru,
- aktivno zastupati interese BiH na međunarodnoj sceni.

Naftna privreda

U postojećoj privrednoj strukturi BiH, naftna privreda obuhvata uvoz, proizvodnju i distribuciju sirove nafte i naftnih derivata. Proizvodi uključuju motorna goriva, motorna ulja i industrijska maziva. U ovom sektoru su značajni proizvodni kapaciteti, ali koji se nedovoljno koriste, zbog posljednjih godina izražene orijentacije za uvozom, posebno motornih goriva, motornih ulja i maziva, što je posljedica nedostatka jedinstvenog tržišta u BiH.

Uvoz nafte je liberaliziran do te mjere da to graniči sa kaosom, te je neophodno promijeniti Pravilnik o uvjetima i načinu uvoza derivata u BiH i njenim entitetima.

Prometna sfera naftnog sektora u BiH obuhvata kapacitete putem kojih se realizira uvoz i plasman naftnih derivata, posebno motornih goriva, ulja i maziva. U oba entiteta postoje po dva veća distributera u državnom vlasništvu, ali veći dio tržišta pokriven je privatnim distributerima.

Česta je pojava uvoza jeftinih derivata neodgovarajućeg kvaliteta, posebno motornih goriva, te treba raditi na poboljšanju postojećih propisa koji reguliraju ovu oblast.

Prioriteti u sektoru nafte su: uspostavljanje jedinstvenog zakonskog i regulatornog okvira; revitalizacija i modernizacija kapaciteta naftne industrije.

Sa stanovišta realizacije Bilansom utvrđenih energetske potrebe FBiH za 2007. godinu u 2007. godini ostvarena je:

Proizvodnja električne energije od 7.646 GWh i manja je za 0,8% u odnosu na plan za 2007. godinu, a u odnosu na 2006. godinu za 7,3%. Potrošnja električne energije od 7.713 GWh je manja za 4,1% u odnosu na planiranu potrošnju u 2007. godini, a u odnosu na 2006. godinu za 2,2%.

U 2007. godini ostvaren je saldo razmjene električne energije (- isporuka + prijem) od -471 GWh.

Proizvodnja uglja od 6.076.000 tona i manja je za 5,9% u odnosu na plan za 2007. godinu, a u odnosu na 2006. godinu proizvodnja je veća za 3,4%.

Potrošnja uglja od 6.082.000 tona ili za 0,1% manja od plana za 2007. godinu, a veća za 4,9% u odnosu na 2006. godinu.

Uvoz naftnih derivata od 840.281 tona je veći za 5% u odnosu na plan za 2007. godinu. Potrošnja derivata nafte ostvarena je u iznosu od 856.771 tona i veća je za 7,1% u odnosu na plan za 2007. godinu, a u odnosu na 2006. godinu za 11,1%.

Uvoz prirodnog gasa od 203.592 Sm³ ili za 8,9% manje u odnosu na plan za 2007. godinu, a za 0,7% manje u odnosu na 2006. godinu.

Vlada Federacije BiH je u 2007. godini usvojila Bilans energetske potrebe F BiH za 2008. godinu.

Bilansom energetske potrebe F BiH za 2008. godinu, posmatrano po energentima, predviđeno je:

Proizvodnja uglja od 6.714.965 tona, potrošnja uglja 6.505.465 tona (od toga za termoelektrane 5.245.000 tona, za industrijske potrošače 605.450 tona, za ostale potrošače 655.015 tona).

Za izvoz je planirano proizvesti 209.500 tona uglja.

Planirane zalihe uglja na depoima rudnika iznose 35.570 tona. Bilansom planirane raspoložive količine uglja u iznosu od 6.541.035 tona (proizvodnja+zalihe) obezbjeđuju stabilno snabdijevanje ugljem svih planiranih potrošača u 2008. godini.

Proizvodnja električne energije u iznosu od 8.304,3 GWh. Ukupna potrošnja električne energije na području FBiH planirana je u količini od 8.068,6 GWh. Elektroenergetski Bilans Federacije BiH za 2008. godinu obezbjeđuje stabilno snabdijevanje električnom energijom u 2008. godini.

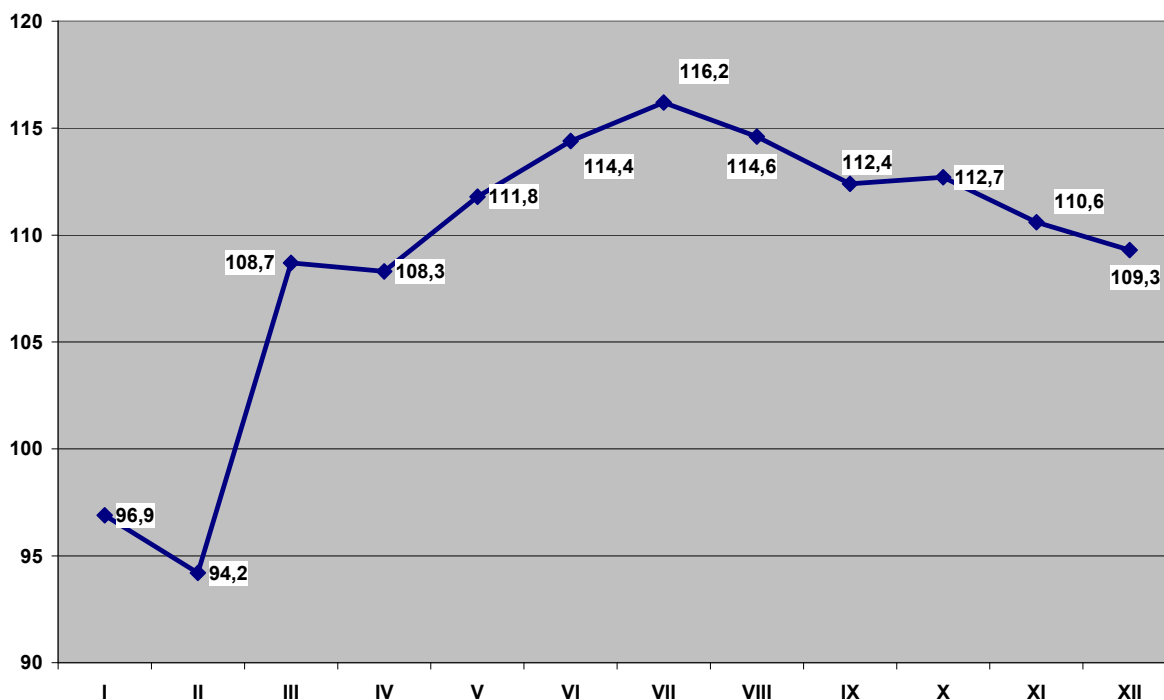
Uvoz i potrošnja naftnih derivata u količini od 860.000 tona. Dinamika snabdijevanja naftnim derivatima ovisit će o zahtjevima domaćeg tržišta i odnosa na svjetskom tržištu.

Bilansom za 2008. godinu planira se uredno snabdijevanje Federacije BiH naftnim derivatima.

Uvoz i potrošnja prirodnog gasa u količini od 226.076.000 Sm³. Plan uvoza i potrošnje prirodnog gasa za 2008. godinu je za 10% veći u odnosu na 2007. godinu. I dalje ostaje neizvjesnost snabdijevanja ovim energentom zbog poznatih problema vezanih za izmirenje dugovanja za ranije isporučeni prirodni gas.

10.3. INDUSTRIJA

Fizički obim industrijske proizvodnje u Federaciji BiH od 2003. do 2007. godine ima tendenciju rasta (2003. godine 4,8%, 2004. godine 13,2%, 2005. godine 6,1%, 2006. godine 7,5%). Fizički obim industrijske proizvodnje u F BiH u 2007. godini u odnosu na 2006. godinu veći je za 9,1%. Posmatrano po područjima KD, u 2007. u odnosu na 2006. godinu, proizvodnja u području rudarstva veća je za 10,2%, u prerađivačkoj industriji za 13,8%, dok je u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom proizvodnja smanjena za 5,5%. Mjesečne indekse kretanja fizičkog obima industrijske proizvodnje u F BiH u 2007. godini u odnosu na prosjek 2006.godine ilustrira slijedeći grafikon:

U okviru područja prerađivačke industrije koja ima 22 odjeljka u 2007. godini u odnosu na 2006. godinu 16 odjeljaka ostvarilo je povećan obim proizvodnje. Najveće povećanje obima proizvodnje ostvareno je u proizvodnji motornih vozila, prikolica i poluprikolica za 52,3%, proizvodnji kancelarijskih uređaja i mašina za 52,2%, proizvodnji proizvoda od metala za 47,1%, izdavačkoj i štamparskoj djelatnosti za 44,7%, proizvodnji hemikalija i hemijskih proizvoda za 36,6%, proizvodnji namještaja, prerađivačkoj industriji 24%, proizvodnji mašina i strojeva za 22,3% itd. Smanjenje proizvodnje zabilježeno je u slijedećih 6 odjeljaka: proizvodnji duhanskih proizvoda za 0,4%, proizvodnji tekstila za 17%, proizvodnji odjeće, doradi i bojenju krzna za 2,3%, preradi drveta i proizvoda od drveta, osim namještaja za 14,7%, proizvodnji medicinskih, preciznih, optičkih instrumenata, satova za 49,3% i proizvodnji ostalih saobraćajnih prijevoznih sredstava za 27,8%.

Posmatrano po kantonima, fizički obim industrijske proizvodnje u 2007. godini u odnosu na 2006. godinu povećan je u osam kantona: Unsko-Sanskom za 6,8%, Tuzlanskom za 9,5%, Zeničko-Dobojskom za 11,4%, Bosansko-Podrinjskom za 10%, Srednjo-Bosanskom za 8,7%, Zapadno-Hercegovačkom za 30,1%, Kantonu Sarajevo za 22,3% i u Kantonu 10 za 13,4%.

U 2007. godini u odnosu na 2006. godinu fizički obim industrijske proizvodnje manji je u Posavskom kantonu za 6,7% i Hercegovačko-Neretvanskom kantonu za 12,4%.

Fizički obim industrijske proizvodnje u FBiH u prvom kvartalu 2008. godine u odnosu na isti period 2007. godine povećan je za 5%, u području rudarstva veći je za 10,8%, u području prerađivačke industrije veći je za 2,6% i u području snabdijevanja električnom energijom, plinom i vodom veći je za 8,4%.

Još uvijek jedan broj kapaciteta ne radi. Iskorištenost kapaciteta je veoma niska (metalopreradaivačka industrija, namjenska industrija, bazna hemija i dr.).

Limitirajući faktor razvoja industrije u Federaciji BiH je: spora transformacija vlasničkih odnosa, nedostatak finansijskih sredstava, nedostatak tržišta, zastarjela oprema, visoki gubici u poslovanju i dr.

Analiza osnovnih podataka o finansijskom poslovanju pravnih subjekata u područjima rudarstva, prerađivačke industrije i snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom u periodu od 2001. do 2007. godine ukazuje na permanentno ostvarivanje negativnog finansijskog rezultata, osim prerađivačke industrije koja je u 2007. godini ostvarila pozitivan finansijski rezultat.

Tako je u području rudarstva u 2007. godini 140 pravnih subjekata predalo godišnje obračune za 2007. godinu, prerađivačkoj industriji 3.701 i u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom 117 pravnih lica.

Ukupna aktiva (sredstva) u području rudarstva u 2007. godini iznosila je 1.605,67 miliona KM i veća je za 5,4% u odnosu na 2006. godinu. U okviru aktive upisani a neuplaćeni kapital iznosio je 0,62 miliona KM, stalna sredstva iznosila su 1.326,23 miliona KM, tekuća sredstva 266,93 miliona KM, a gubitak iznad visine kapitala iznosio je 11,90 miliona KM.

Sredstva u ovom području u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu su se povećala za 1,9 puta. Stalna sredstva su u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu porasla za 1,9 puta, dok su tekuća sredstva porasla za 1,8 puta.

Učešće stalnih i tekućih sredstava u ukupnim sredstvima u 2007. godini u ovom području bilo je: stalna sredstva 83,4% i tekuća sredstva 16,6%. Ovaj odnos stalnih i tekućih sredstava neznatno odstupa u periodu od 2001. do 2007. godine. Najveći je bio u 2003. godini (86,6:13,4), a najmanji u 2001. i 2002. godini (82,8:17,8). Koliko su ovi odnosi povoljni, odnosno nepovoljni, predmet je dubljih analiza. Može se konstatovati da je u ovom području dosta nisko učešće tekućih sredstava u ukupnim sredstvima.

U okviru ukupne pasive (izvori sredstava) kapital je iznosio 944,02 miliona KM, a obaveze su iznosile 661,65 miliona KM.

Kapital u ukupnim izvorima sredstava od 2001. do 2007. godine ima veće učešće u odnosu na obaveze.

U 2007. godini kapital u ukupnim izvorima sredstava učestvovao je 58,9%, dok se na obaveze odnosi 41,1%. Najveće učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava bilo je u 2001. godini 70,6%.

Obaveze su u posmatranom periodu iz godine u godinu rasle, tako da se njihovo učešće u ukupnim obavezama kretalo od najmanje 29,4% u 2001. godini o maksimalno 41,1% u 2007. godini.

Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne, u posmatranom periodu veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza. U 2007. godini dugoročne obaveze su iznosile 209,72 miliona KM ili 31,7%, a kratkoročne obaveze su iznosile 451,94 miliona KM ili 68,3%.

U području rudarstva u 2007. godini ostvaren je gubitak iz tekućeg poslovanja u iznosu od 38,54 miliona KM, a neto dobit u iznosu 23,00 miliona KM. Gubitak je veći od ostvarene neto dobiti 1,6 puta. U odnosu na 2006. godinu gubitak je manji za 29,1%.

Ukupna aktiva (sredstva) u prerađivačkoj industriji u 2007. godini iznosila je 11.314,93 miliona KM i veća je za 13,2% u odnosu na 2006. godinu. U okviru aktive upisani a neuplaćeni kapital iznosio je 29,16 miliona KM, stalna sredstva iznosila su 6.860,14 miliona KM, tekuća sredstva 4.249,24 miliona KM, a gubitak iznad visine kapitala iznosio je 176,39 miliona KM.

Sredstva u prerađivačkoj industriji u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu su se povećala za 1,2 puta. Stalna sredstva su u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu manja 2,2 puta dok su tekuća sredstva porasla 2,1 puta.

Učešće stalnih i tekućih sredstava u ukupnim sredstvima u 2007. godini u ovom području bilo je: stalna sredstva 60,6% i tekuća sredstva 39,4%. Ovaj odnos stalnih i tekućih sredstava neznatno odstupa u periodu od 2001. do 2007. godine. Najveći je bio u 2001. godini (76,3:22,7), a najmanji u 2007. godini (60,6:39,4).

U okviru pasive kapital je iznosio 5.946,85 miliona KM, a obaveze su iznosile 5.368,08 miliona KM.

Kapital u ukupnim izvorima sredstava od 2001. do 2007. godine ima veće učešće u odnosu na obaveze.

U 2007. godini kapital u ukupnim izvorima sredstava učestvovao je 52,6%, dok se na obaveze odnosi 47,4%. Najveće učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava bilo je u 2001. godini 73,9%.

Obaveze su u posmatranom periodu iz godine u godinu rasle, tako da se njihovo učešće u ukupnim obavezama kretalo od najmanje 26,1% u 2001. godini do maksimalno 47,4% u 2007. godini.

Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne, u posmatranom periodu veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza. U 2007. godini dugoročne obaveze su iznosile 1.587,69 miliona KM ili 29,6%, a kratkoročne obaveze su iznosile 3.780,39 miliona KM ili 70,4%.

U prerađivačkoj industriji u 2007. godini neto dobit iznosi 444,57 miliona KM, a gubitak iznosi 318,45 miliona KM. U odnosu na 2006. godinu neto dobit je veća za 34,1%, a gubitak je manji za 30,3%. U ukupnoj neto dobiti FBiH u 2007. godini prerađivačka industrija imala je najveće učešće (31,6%), kao i u ukupnim gubicima FBiH (41,3%)

Najlošiji finansijski rezultat iskazan je u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom. U ovom području u 2007. godini gubitak iznosi 107,94 miliona KM, a neto dobit svega 13,98 miliona KM. Gubitak je veći od ostvarene neto dobiti 7,7 puta.

Ukupna aktiva (sredstva) u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom u 2007. godini iznosila je 6.586,68 miliona KM i manja je za 0,2% u odnosu na 2006. godinu. U okviru aktive, stalna sredstva iznosila su 5.373,84 miliona KM, tekuća sredstva 1.193,49 miliona KM, a gubitak iznad visine kapitala iznosio je 19,35 miliona KM.

Sredstva u snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu su se smanjila za 0,6%. Stalna sredstva su u 2007. godini u odnosu na 2001. godinu su se smanjila za 12%, dok su se tekuća sredstva povećala za 36%.

Učešće stalnih i tekućih sredstava u ukupnim sredstvima u 2007. godini u ovom području bilo je: stalna sredstva 81,6% i tekuća sredstva 18,4%. Ovaj odnos stalnih i tekućih sredstava neznatno odstupa u periodu od 2001. do 2007. godine. Najveći je bio u 2002. godini (87,9:12,1), a najmanji u 2007. godini (81,6:18,4). I u ovom području je dosta nisko učešće tekućih sredstava u ukupnim sredstvima.

U okviru pasive kapital je iznosio 5.170,10 miliona KM, a obaveze su iznosile 1.416,57 miliona KM.

Kapital u ukupnim izvorima sredstava od 2001. do 2007. godine ima veće učešće u odnosu na obaveze.

U 2007. godini kapital u ukupnim izvorima sredstava učestvovao je 78,5%, dok se na obaveze odnosi 21,5%. Najveće učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava bilo je u 2001. godini 83,7%.

Obaveze su u posmatranom periodu iz godine u godinu rasle, tako da se njihovo učešće u ukupnim obavezama kretalo od najmanje 16,3% u 2001. godini o maksimalno 21,7% u 2006. godini.

Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne, u periodu od 2001. do 2005. godine veća je zastupljenost dugoročnih obaveza, a u 2006. i 2007. godini veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza.

U 2007. godini dugoročne obaveze su iznosile 652,66 miliona KM ili 46,1%, a kratkoročne obaveze su iznosile 763,92 miliona KM ili 53,9%.

U neto dobiti FBiH u 2007. godini rudarstvo je učestvovalo 1%, prerađivačka industrija 30,9% i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom 0,7 %.

Prema godišnjem obračunu za 2007. godinu, među pravnim licima koja su ostvarila najveću neto dobit su: BHSC d.o.o. Zenica (63,2 miliona KM), Tvornica cementa Kakanj d.d. Kakanj (35,48 miliona KM), FEAL d.o.o. Široki Brijeg (18,22 miliona KM), Violeta d.o.o. Tomislavgrad (18,05 miliona KM), Aluminijski zavod Mostar (17,99 miliona KM), FDS d.d. Sarajevo (17,68 miliona KM).

U ukupnim gubicima FBiH u 2007. godini rudarstvo je učestvovalo 6%, prerađivačka industrija 46,6% i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom 6,0%.

Prema godišnjem obračunu za 2007. godinu, među pravnim licima koja su ostvarila najveći gubitak su: Krivaja d.d. SA P.O. (84,80 miliona KM), JP. EP. HZ Herceg Bosne d.o.o. Mostar (59,27 miliona KM), Rudnici Kreka u Tuzli d.o.o. 814,38 miliona KM), SISECAM SODA Lukavac d.o.o. Lukavac (13,58 miliona KM), Zrak Holding d.d. Sarajevo (11,52 miliona KM), BNT-Kovačnica d.d. Novi Travnik (9, 85 miliona KM).

Aktivno uključivanje BiH u evropske i svjetske privredne i poslovne tokove neminovno dovodi do ispunjavanja zahtjeva o primjeni standarda ISO 9001 i ISO 14001.

Bosna i Hercegovina na ovom planu značajno kasni. Zaključno sa 26. 07. 2007. godine u BiH ima 312, a u F BiH 249 organizacija koje su certificirane¹ prema standardu kvaliteta ISO 9001:2000., a prema sistemu okolinskog upravljanja, odnosno standardu ISO 14001 FBiH ima 16 organizacija.

Neophodno je animirati rukovodstva preduzeća na aktivnosti oživljavanja funkcije kvaliteta i usmjeravanje te aktivnosti na razvoj sistema kvaliteta prema međunarodnim standardima ISO 9001 i postizanje certifikacije kao krajnjeg cilja.

U današnjoj, sve više otvorenoj i integriranoj svjetskoj ekonomiji, konkurentnost zauzima središnje mjesto u ekonomskim razmišljanjima kako razvijenih tako i zemalja u razvoju. Prema definiciji OECD-a, konkurentnost je mjera sposobnosti zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uvjetima proizvede robe i usluge koje prolaze test međunarodnog tržišta, uz istovremeno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva.

Dosadašnji rezultati istraživanja pokazuju da privreda BiH nije konkurentna, te da je jedan od najvećih problema privrede u F BiH i BiH visok trgovinski deficit. Smanjenje trgovinskog deficita zemlje se može postići, prije svega, poboljšanjem konkurentne sposobnosti domaće proizvodnje stimulisanjem izvoza i mjerama za privlačenje dugoročnog stranog kapitala.

---

¹ Certifikacija - Provjera uspostavljenog sistema upravljanja, registriranje uskladenosti sa zahtjevima standarda kao što su ISO 9001 i ISO 14001 i dodjela certifikata od akreditirane eksterne neovisne organizacije (certifikacijske kuće).

Potpisan je Ugovor o izradi projekta "Razvoj industrijske politike u FBiH" Sarajevo. Izrada je, nakon provedene procedure u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama BiH, povjerena Konzorciju Mašinskog fakulteta Sarajevo i Fakulteta strojarstva i računarstva iz Mostara.

I pored značajnog porasta industrijske proizvodnje u FBiH u proteklom periodu zbog niske startne osnovice, očigledna je potreba dodatnog razvoja industrijskog sektora.

Zbog strateškog značaja industrije u ukupnom privrednom razvoju i stvaranja uslova za pokretanje i dinamiziranje industrijske proizvodnje neophodno je preduzeti slijedeće mjere i aktivnosti: izvršiti mobilizaciju svih faktora na povećanju proizvodnje, posebno pokretanju proizvodnje u metaloprerađivačkoj, namjenskoj i hemijskoj industriji; obezbijediti selektivnu zaštitu domaće proizvodnje; podsticajne mjere za ostvarivanje ciljeva razvoja (pružanje stručne i savjetodavne pomoći i organizovanje programa obrazovanja za poduzetnike, pružanje pomoći za sudjelovanje na međunarodnim sajmovima i specijaliziranim izložbama u zemlji i inozemstvu, uspostava jedinstvenog informacijskog sistema o resursima, pružanje pomoći za primjenu inovacija, uvođenje savremenih tehnologija i unapređenje istraživanja i razvoja).

11. POLJOPRIVREDA, VODOPRIVREDA I ŠUMARSTVO

11.1. POLJOPRIVREDA

Poljoprivredne površine na području F BiH obuhvataju 1.139²⁰ hiljada ha. Od toga na obradive površine se odnosi 719 hiljada ha, na pašnjake 418 hiljada hektara i na trstike 2 hiljade hektara. U okviru obradivih površina na oranice i bašte otpada 409 hiljada hektara, voćnjake 43 hiljade hektara, livade 263 hiljade hektara i vinograde 4 hiljade hektara. Od ukupnih oraničnih površina na području F BiH ne obrađuje se 196 hiljade hektara ili 47,9 %. Na ugare otpada 14 hiljada ha ili 3,4 %.

Osim površina pod minama, jedan od razloga je nepostojanje prave evidencije o državnom zemljištu (parcele bivših poljoprivrednih kombinata i mnoge zadruge) koje se sve više uzurpira i koristi za nepoljoprivredne svrhe.

Oblast poljoprivrede na području F BiH karakteriše usitnjenost zemljišnog posjeda²¹, niska produktivnost rada i nestabilnost tržišta poljoprivrednih proizvoda. Ne postoji adekvatna poljoprivredna politika, a poseban problem su trajni izvori finansiranja. Podsticajna sredstva u primarnom sektoru su vrlo mala²². Neadekvatna kreditna politika i visoke kamate, nedostatak odgovarajuće zakonske regulative, neregulisan uvoz robe²³, odnosno nestimulativna porezna i carinska politika, poroznost granica i prelevmani samo za neke proizvode, još više otežavaju stanje u ovoj oblasti.

Radi racionalnog korištenja zemljišta i proizvodnje što je moguće više hrane te povratka raseljenih i izbjeglih zemljoradnika na svoja imanja Vlada FBiH donijela je Srednjoročnu strategiju poljoprivrednog razvoja (2006. – 2010.).

---

20 Statistički godišnjak/ljetopis 2007. godine

21 Prosječna veličina farme u FBiH je 2,5 ha u prosjeku od 9 parcela.

22 Subvencije u zemljama OECD-a su 36 %, EU 43%, a iz Budžeta FBiH za 2007. godinu 2,6 % (37,6 miliona KM), a za 2008. godinu 3 % (52,65 miliona KM)

23 Izazvao je određene probleme u pojedinim grupama proizvodnje (pileće meso, jaja, mlijeko i dr.)

Vlastitom proizvodnjom moguće je podmiriti oko 60 % vlastitih potreba. U većini proizvoda primarna poljoprivredna proizvodnja još uvijek ne zadovoljava vlastiti potrebe²⁴.

U 2007. godini uvoz hrane u F BiH iznosio je oko 1,6 milijardi KM.

U 2006. godini u F BiH zasijano je 197.000 ha što predstavlja svega 48,2 % oraničnih površina u F BiH. Zasijane površine u F BiH počevši od 2000. godine gotovo konstantno se smanjuju.

Radi otkupa tržišnih viškova određenih poljoprivrednih proizvoda Vlada F BiH donijela je Odluku o minimalnim otkupnim cijenama pojedinih poljoprivrednih proizvoda u 2007. godini (pšenica, raž, kukuruz i ječam, mlijeko te sirovi duhan u listu), a početkom aprila ove godine utvrdila je minimalne otkupne cijene i u 2008. godini.

Zbog suše u 2007. godini ukupne štete u poljoprivredi F BiH iznose 220 - 230 miliona KM.

Suša je uticala na pad proizvodnje povrća i voća, izuzev šljive. Ostvaren je pad proizvodnje krompira za 7,3 % u odnosu na 2006. godinu (ostvarena proizvodnja iznosi 211.000 tona), luka za 12,6 % (ostvarena proizvodnja iznosi 22.570 tona) te kupusa i kelja za 8,8 % (ostvarena proizvodnja iznosi 53.300 tona).

Proizvodnja jabuke manja je za 8,2 % i iznosi 19.545 tona, dok je proizvodnja šljive veća za 30,1 % i iznosi 43.000 tona. Proizvodnja grožđa, iako je zadnjih godina ujednačena, u 2007. godini bilježi pad od 6,5% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 19.458 tona.

Zbog suše proizvodnja kukuruza u 2007. godini iznosi 181.550 tona i manja je za 19,6 % u odnosu na prethodnu godinu. Ovo je, uz smanjenu proizvodnju djeteline (sijena) za 25,4 % i lucerke (sijeno) za 18,6 % u odnosu na prethodnu godinu znatno poskupilo stočnu hranu.

Proizvodnja kravljeg mlijeka iznosi 313,3 miliona litara i veća je 0,4% u odnosu na prethodnu godinu. U periodu od 2000. godine na ovamo rasla je po stopi 3,5 %. Međutim, ovakva proizvodnja zadovoljava tek oko 80 % vlastitih potreba F BiH. Proizvodnja ovčjeg mlijeka iznosi 13,1 milion litara i veća je 6,5 % u odnosu na prethodnu godinu, a proizvodnja kozjeg mlijeka veća je za 0,8 u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 3,9 miliona litara. Proizvodnju mlijeka moguće je povećati boljom povezanošću i organizacijom u lancu proizvodnje te snaženjem mliječne industrije i bogaćenjem palete mliječnih preradevina. Mljekare imaju kapacitet za proizvodnju potrebnih količina mlijeka, ali nemaju dovoljno mlijeka za preradu. Rješenje je obnova stočnog fonda. Podijeljen je priličan broj povoljnih kredita farmerima, ali ih značajan broj ne vraća. Premiranje mlijeka predstavlja poseban problem, jer su isplate premija do sada uglavnom kasnile.

Proizvodnja peradi ima tendenciju rasta u periodu od 2005. godine na ovamo. U 2007. godini veća je za 13,2 % u odnosu na prethodnu godinu, odnosno proizvedeno je 6,1 milion peradi. Međutim, od 2005.godine na ovamo opada broj koka nosilja i u 2007.godini manji je za 15,5% u odnosu na prethodnu godinu.

Broj koka nosilja u 2007. godini iznosi 1,3 miliona.

Smanjenje broja koka nosilja uticalo je na proizvodnju jaja. U 2007. godini proizvodnja jaja manja je 21,7 % u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 201 milion komada.

U 2007. godini u odnosu na 2006. godinu fizički obim poljoprivredne proizvodnje ima pad od 5,9 %.

U sektoru poljoprivrede 2007. godina biće obilježena bolestima stoke (bruceloza ovaca, koza).

Oboljenje je poprimilo epidemijske razmjere, posebno u Unskosanskom kantonu. Situacija u Kantonu 10, ZDK, Srednjobosanskom, Sarajevskom, Tuzlanskom i Hercegovačko

---

24 Zadovoljava potrebe u cjelosti ili gotovo u cjelosti proizvodnjom krompira, luka, šljiva, ribe, grožđa i ovčjeg mesa.

neretvanskom slična je onoj u prethodnim godinama, odnosno broj novih slučajeva kreće se u rasponu od 43 (Tuzlanski kanton) do 453 ZDK.

Bruceloza je veliki problem na Balkanu i jedina efektivna mjera je klanje, ubijanje i neškodljivo uklanjanje ovaca.

Iz tog razloga, Vlada FBiH donijela je Program iskorjenjivanja bruceloze ovaca i koza u FBiH u periodu 2007. - 2010. godine, kao i Akcioni plan - Program za iskorjenjivanje bruceloze za 2008. godinu. Ovaj program, između ostalog, obuhvata obilježavanje životinja i njihovog kretanja, označavanje zdravstvenog statusa imanja ili regiona i laboratorijsko ispitivanje. Predviđeni su troškovi za ove namjene u iznosu 2.799.188,00KM.

U junu 2007. godine, Vlada FBiH donijela je Odluku o usvajanju programa utroška sredstava utvrđenih u Budžetu za 2007. godinu na pozicijama „Transfer za veterinarstvo“.

Naime, 1.400.000 KM namijenjeno je ispunjavanju zakonskih obaveza u sprječavanju i suzbijanju zaraznih i parazitskih bolesti životinja, a posebno zoonozna. Od toga za otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih i invazivnih bolesti životinja biće upotrijebljeno milion KM, za identifikaciju životinja 350.000 KM i za edukaciju veterinarskog kadra i vlasnika životinja 50.000KM. Krajem maja 2007. godine Vlada FBiH razmatrala je realizaciju Projekta ruralnog poduzetništva s ciljem pružanja pomoći održivom razvoju i bržem zapošljavanju u ruralnim zajednicama. Za ovu namjenu IFAD je odobrio kredit u iznosu 12,62 miliona dolara (po pola ove sume za FBiH i za RS), OPEC fond se saglasio kao sufinansijer sredstava u iznosu od 6 miliona dolara, ali isključivo za Federaciju BiH. Vlastito učešće Vlade FBiH iznosi 2,25 miliona, korisnika kredita oko 2,02 miliona i sudioničkih finansijskih institucija oko 1,65 miliona dolara.

Budući da još nije donesen državni zakon, krajem 2007. godine Vlada FBiH donijela je Zakon o poljoprivredi FBiH. Ovim zakonom uređuju se ciljevi i mjere poljoprivredne politike, korisnici prava, definira se poljoprivredno gazdinstvo, određuje pojam poljoprivrednika, institucionalna podrška i druga pitanja od značaja za poljoprivredu.

Radi smirivanja nepovoljne situacije na tržištu Vlada FBiH donijela je niz odluka: Odluku o davanju na zajam pšenice iz federalnih robnih rezervi određenim pravnim osobama; Odluku o intervenciji na tržištu kupovinom pšenice za ljudsku ishranu i kukuruza sa stočnu hranu i Odluku o prodaji pšenice iz federalnih robnih rezervi.

Na osnovu Zakona o novčanoj podršci u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i u 2007. godini doneseno je Uputstvo za ostvarivanje novčanih podrški u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Program utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „Poticaj za poljoprivredu“ utvrđenih budžetom FBiH za 2007. godinu realizovan je krajem 2007. godine sa 98,70 %, odnosno od planiranih 37,6 miliona KM isplaćeno je 37,1 milion KM.

U martu 2008. godine Vlada FBiH donijela je isti program za 2008. godinu.

Također, u martu ove godine Vlada FBiH je utvrdila i u parlamentarnu proceduru uputila Nacrt zakona o veterinarstvu u FBiH koji je rezultat obaveze usklađivanja postojećeg federalnog zakona iz 2000. godine sa rješenjima u državnom zakonu donesenom 2002. godine.

U fazi donošenja je Zakon o genetski modificiranoj hrani u cilju zaštite stanovništva od upotrebe hrane neadekvatnog kvaliteta.

Bez reforme agrarnog sektora, uspostave ministarstva poljoprivrede na državnom nivou i donošenja Zakona o poljoprivredi na nivou BiH, nema puta u EU.

Pozitivan primjer je usvajanje u državnom Parlamentu Zakona o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina. Ovim zakonom naše zemlja uređuje oblast vinarstva i vinogradarstva po ugledu na Evropsku uniju i zemlje u okruženju. Daje se šansa razvoju vinarstva. U bivšoj SFRJ 70 % izvoza vina otpadalo je na autohtone hercegovačke sorte žilavku i blatinu koje su visoko cijenjene na svjetskom tržištu.

U narednom periodu aktivnosti u oblasti poljoprivrede biće usmjerene na realizaciju projekata u sklopu Programa javnih investicija – Prioritetni razvojni projekti u Federaciji BiH. Ovi projekti realizovat će se u periodu 3 do 5 godina, a obuhvataju: uređenje poljoprivrednog zemljišta, razvitak stočarstva, razvitak krošnjastog voćarstva i razvitak vinogradarstva čija ukupna predračunska vrijednost iznosi 1,49 milijardi KM.

Prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti u FBiH poljoprivreda, lov i šumarstvo objedinjeni su u zajedničko područje sa dva odjeljka i to: prvi odjeljak – poljoprivreda, lov i odgovarajuće uslužne djelatnosti i drugi odjeljak – šumarstvo i šumarske usluge.

Godišnji obračun poslovanja preduzeća za 2007. godinu obrađuje zajedno, bez odjeljaka, poljoprivredu i šumarstvo.

Godišnjim obračunom za 2007. godinu obuhvaćeno je 516 pravnih lica, što je u odnosu na 2006. godinu više za 25, odnosno za 149 pravnih lica u odnosu na 2000. godinu.

Ostvareni ukupan prihod u 2007. godini iznosi 468,0 miliona KM i u odnosu na prethodnu godinu veći je za 7,7 %. Ukupni rashodi u 2007. godini iznose 465,8 miliona KM i manji su od ukupnog prihoda za 0,5 %. U strukturi ukupnih prihoda i rashoda svih područja poljoprivreda i šumarstvo učestvuju sa istim procentom tj. sa 1,4 %.

U 2007. godini i pored pada fizičkog obima proizvodnje (poljoprivrede za 5,9 % i šumarstva za 9,5 %) ostvareni su pozitivni finansijski rezultati. Neto dobit je veća od gubitaka za 1,4 % i iznosi 14,8 miliona KM. U 2006. godini neto dobit je iznosila 13,3 miliona KM i bila je veća od gubitka za 77,3%.

U periodu od 2000. godine kada su poslovali pozitivno (neto dobit 10,3 miliona KM, a gubitak 10,2 miliona KM) do zaključno sa 2005. godinom, poljoprivreda i šumarstvo imali su negativne finansijske rezultate. Najveći gubitak u iznosu 26,4 miliona KM ostvaren je u 2005. godini i bio je pet puta veći od neto dobiti. Ukupna aktiva (sredstva) za poljoprivredu i šumarstvo u 2007. godini iznosi 3.671,0 miliona KM. U odnosu na 2006. godinu veća je za 6,5 %, stalna sredstva za 5,7 %, a tekuća sredstva za 17,9 %. Ukupni izvori sredstava u poljoprivredi i šumarstvu u 2007. godini iznose 3.671,0 miliona KM. Strukturu izvora čine kapital u iznosu 3.334,1 miliona KM ili 90,8 % i obaveze u iznosu od 336,9 miliona KM ili 9,2 %.

Kada su u pitanju stalna sredstva uočljivo je da u periodu od 2000. do 2005. godine, s izuzetkom 2003. godine, imaju tendenciju pada. U 2005. godini stalna sredstva iznose 2.902,3 miliona KM. Nakon 2005. godine njihova vrijednost lagano raste i dostigla je iznos od 3.413,5 miliona KM u 2007. godini. Tekuća sredstva imaju naizmjeničan rast. U 2007. godini u poljoprivredi i šumarstvu iznose 247,9 miliona KM i u odnosu na 2000. godinu veća su 1,3 puta.

Međutim, stalna sredstva posmatrana u 2007. u odnosu na 2000. godinu su manja 0,9 puta. Stalna sredstva u odnosu na tekuća sredstva veća su 13,7 puta.

Kada su u pitanju izvori sredstava (kapital i obaveze) kretanje njihovih vrijednosti je oscilirajuće. U periodu od 2000. do 2005. godine bilježe pad (s izuzetkom 2003 godine), a zatim do 2007. godine lagani rast. Kapital uz obaveze (kratkoročne i dugoročne) čini ukupne izvore sredstava. Kapital u ukupnim izvorima sredstava sa 31.12.2007. godine učestvuje 90,8 %, dok se na obaveze odnosi 9,2 %. U periodu od 2000. do 2007. godine učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava se smanjuje, a obaveze rastu. U startnoj 2000. godini kapital u ukupnim izvorima imao je najveće učešće od 95,7 %, a u 2005 godini 92,2 %.

Obaveze u 2000. godini u ukupnim izvorima učestvuju 4,3 % a u 2005. sa 7,8 %. Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza. U 2000. godini kratkoročne obaveze u ukupnim obavezama su iznosile 3,0% dok su u periodu od 2005. do 2007. godine zadržale isto učešće od 5,9%.

U narednom periodu preduzimat će se, između ostalog, aktivnosti na donošenju neophodne zakonske regulative (Zakona o stočarstvu i Zakona o veterinarstvu kao preduslova za

uspostavu registra proizvođača u cilju bržeg uključivanja u EU); iznalaženje mogućnosti regresiranja mineralnih đubriva, repromaterijala i uvođenje plavog dizela radi smanjenja troškova sjetve; poduzimanje mjera za povećanje sjetvenih površina; stimuliranje razvoja stočarstva s ciljem proizvodnje zdrave hrane; uspostavljanje jedinstvenog nadzora nad uvozom namirnica te registra državnih i privatnih proizvođača hrane.

11.2. VODOPRIVREDA

U oblast vodosnabdijevanja u poslijeratnom periodu uložena su značajna sredstva. Oko 95 % vodoprivrednih sistema dovedeno je na predratni nivo. Međutim, i dalje su prisutni problemi obezbjeđenja dovoljnih količina vode za piće i obuhvaćenost stanovništva javnim vodosnabdijevanjem.

Upravljanje vodama u BiH, institucionalno i tehnički, se vrši na nivou entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) sa Distriktom Brčko. Entitetskim Zakonima o vodama su definisani institucionalni okviri upravljanja sa načinima finansiranja sektora voda. Zakonom o vodama F BiH donesenim 2006. godine predviđeno je osnivanje Agencija za vode: „Agencije za vodno područje rijeke Save“ Sarajevo (AVP Sava) i „Agencije za vodno područje Jadranskog mora“ Mostar (AVP Jadransko more), a prestaju sa radom Javna preduzeća za „Vodno područje sliva rijeke Save“ Sarajevo i za „Vodno područje slivova Jadranskog mora“ Mostar.

Pripadajuća sredstva od općih i posebnih vodnih naknada te iz ostalih izvora, Agencije za vode realizuju u skladu sa planom.

Vlada F BiH usvojila je Glavni plan operativnih mjera odbrana od poplave za 2007. godinu i donijela Uredbu o opasnim i štetnim materijama u vodama.

Vlada F BiH je donijela Odluku, u 2007. godini, kojom se utvrđuju granice bazena i vodnih područja u Federaciji BiH, rukovodeći se odredbama i definicijama Okvirne direktive o vodama Evropske unije. U skladu sa ovim dokumentom, u F BiH su identifikovana četiri riječna bazena: dio međunarodnog riječnog bazena Dunava (dio međunarodnog podbazena Save), dio međunarodnog riječnog bazena Neretva sa Trebišnjicom, dio međunarodnog riječnog bazena Cetine i dio međunarodnog riječnog bazena Krke.

U cilju integralnog upravljanja i mogućnosti objedinjavanja više riječnih bazena u distrikt riječnog bazena ili vodnog područja, dijelovi riječnog bazena Neretve, sa Trebišnjicom, Cetine i Krke su uključeni u vodno područje Jadranskog mora, dok vodno područje Save obuhvata dio međunarodnog riječnog bazena Dunava (dio međunarodnog podbazena Save) na teritoriji FBiH. Na ovaj način obezbijedena je osnova za određivanje mjesne nadležnosti agencija za upravljanje vodnim područjima u skladu sa Zakonom o vodama. Početkom primjene ove, prestaju da važe odluke o granicama vodnih područja u FBiH i o granicama glavnih slivnih područja.

U prethodnoj godini Vlada F BiH je donijela odluku o utrošku sredstava Budžeta na poziciji „Kapitalni grant za vodoprivredu“ u iznosu od 2.150.000 KM (zaštita voda 985.000 KM, sanacija objekata za zaštitu od poplava 760.000 KM, zaštita od štetnog djelovanja voda 405.000 KM).

Iz rebalansa Budžeta F BiH obezbijedena su sredstva za izgradnju i rekonstrukciju vodovoda u općinama Livno, Travnik, Široki Brijeg, Ljubuški, Prozor –Rama, Ključ i Čitluk te izgradnju kanalizacije u Vitezu.

U Budžetu F BiH za 2008. godinu predviđen je Transfer za izradu projektne dokumentacije – otpadne vode Neum u iznosu 166.840 KM, Kapitalni grant za vodoprivredu u iznosu 3.500.000 KM te učešća Vlade F BiH u sufinansiranju projekata kantona i lokalnih zajednica (izgradnja i rekonstrukcija vodovoda i kanalizacije) u iznosu 12.455.000 KM.

Početkom 2008.godine Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva u saradnji sa AVP Sava Sarajevo i AVP Jadransko more Mostar, pripremili su Početni izvještaj „Strategije upravljanja vodama Federacije BiH“.

Izrada Strategije upravljanja vodom kojom će se definisati politika upravljanja vodom na prostoru FBiH predviđena je Zakonom o vodama.

Vlada FBiH je prihvatila kreditno zaduženje od 60 miliona eura po ugovoru između BiH, Federacije BiH i Evropske investicijske banke (EIB) za finansiranje Projekta vodovod i kanalizacija u Federaciji BiH. Projekat je usmjeren na prioritetne investicione projekte u sektoru vodoprivrede i odvođenje otpadnih voda na teritoriji FBiH u cilju poboljšanja zdravlja stanovništva..

Sukladno Zakonu o koncesijama za nivo BiH i FBiH otpočela je dodjela koncesija za opskrbu pitkom vodom, odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda te izgradnju i korištenje mini hidroelektrana. Kako je voda neprocjenjivo bogatstvo BiH, odnosno FBiH, radi sprječavanja onečišćenja i uništavanja ovog prirodnog blaga potrebno je inicirati aktivnosti za izradu i donošenje Strategije zaštite vodenog blaga i gospodarenja vodama.

Preduzimat će se, pored ostalog, slijedeće aktivnosti u 2008.:

- Donošenje Glavnog operativnog plana odbrane od poplava (GOP) za 2008. godinu;
- Donošenje Strategije zaštite vodenog blaga i gospodarenja vodama;
- Obezbeđenje zaštite voda i zaštite od voda;
- Provođenje okvirne direktive o vodama Evropske unije;
- Donošenje Strategije upravljanja vodama FBiH.

11.3. ŠUMARSTVO

Šume i šumsko zemljište u FBiH se prostire na površini od oko 1.560.600 ha, od čega su u državnom vlasništvu oko 1.283.300 ha ili 82,23 %, a u privatnom vlasništvu i vlasništvu drugih pravnih lica oko 277.300 ha ili 17,77 %.

Tokom rata šume su značajno devastirane, ali su ipak zadržale prirodnu strukturu i bioraznolikost. Da bi se dovele u približno normalno stanje trebat će preko 50 godina.

U 2002. godini donesen je Zakon o šumama s ciljem očuvanja šumskog bogatstva i stvaranja uvjeta za razvoj šumarstva.

Šumama se gospodari na temelju šumsko gospodarske osnove. Iza rata, većina preduzeća šumarstva gospodare šumama na osnovu godišnjih planova gospodarenja²⁵ što se negativno odražava na uzgoj, zaštitu i iskorištavnaje šuma te unapređenje razvoja šumarstva.

U oblasti šumarstva prisutna je velika pocijepanost šumsko gospodarskog područja²⁶, kašnjenje u izradi šumsko gospodarskih osnova, bespravna sječa, uzurpacija šumskog zemljišta, nedovoljna otvorenost šuma i drugi problemi.

Stanje u šumarstvu otežano je činjenicom da nema Strategije razvoja šumarstva ni u F BiH ni na nivou BiH. Na nivou BiH ne postoji čak ni Institut za šumarstvo.

Radi otpočinjanja izrade Strategije razvoja šumarstva neophodno je obaviti inventuru šuma.

Posljednja inventura šuma na ovim prostorima urađena je prije 40 godina. Inventura šuma ima za cilj pribavljanje potrebnih informacija o stanju šumskih resursa, problemima koji ugrožavaju razvoj šuma, obimu potrebnih radova za sanaciju stanja i unapređenje gazdovanja šumama.

---

25 Većini šumsko gospodarskih osnova istekao je rok važenja.

26 Šume i šumska zemljišta u F BiH obuhvaćena su u 30 šumsko gospodarskih područja, od kojih 7 u cjelosti, a 23 u većem ili manjem dijelu su pocijepana sa RS.

Ostvarena prodaja šumskih sortimenata u F BiH u 2007. godini iznosi 1.998.000 m³, što je u odnosu na 2006. godinu manje za 9,5 %. Na trupce četinarara odnosi se 34,2 %, trupce lišćara 19,2 %, ogrjevno drvo lišćara 33,2 %, jamsko drvo četinarara 3,0 %, ostalo dugo drvo četinarara 5,0 %, prostorno drvo četinarara 3,8 % i jamsko drvo lišćara 0,3 %, ostalo dugo drvo lišćara 0,1%, prostorno drvo lišćara 1,0 % i ogrjevno drvo četinarara 0,5 %.

U 2007. godini u odnosu na 2006. godinu fizički obim proizvodnje šumarstva ostvario je pad u procentu od 9,5 %.

Evidentno je da je od 2000. godine do 2005. godine prodaja ogrjevnog drveta lišćara imala tendenciju rasta, da bi u 2006. i 2007. godini ostvarila pad. Prodaja ogrjevnog drveta lišćara u 2007. u odnosu na 2006. godinu manja je 11,5 %. Gotovo svi šumski sortimenti ostvarili su u 2007. godini pad prodaje, osim jamskog drveta lišćara i ostalog dugog drveta lišćara čija je prodaja ostala na istom nivou u odnosu na 2006. godinu. Jedino je prodaja ogrjevnog drveta četinarara zabilježila rast prodaje od 12,5 %.

Visoko učešće ogrjevnog drveta u strukturi prodaje šumskih sortimenata (33,7 %) ukazuje da stanovništvo zbog skupih energenata (struja, plin) sve više koristi drvo kao energent.

Nedovoljna otvorenost šuma u FBiH uzrokuje nedovoljnu realizaciju sječe po šumskogospodarskim područjima. Prosječna otvorenost od 7 do 10 km na 100 ha je nedovoljna za racionalno gospodarenje šumama. Izražen je i problem deminiranja šuma i šumskog zemljišta na površini od oko 145.000 ha, zbog čega se na ovim površinama ne mogu poduzimati bilo kakve aktivnosti u pogledu zaštite šuma od biljnih bolesti, požara, uzgoja šuma te izgradnje šumskih cesta i sječe.

U šumskim područjima u blizini gradskih centara očita je nekontrolisana (bespravna) sječa i uništavanje šuma. Podneseno je hiljade krivičnih i prekršajnih prijava, ali je prisutna sporost rješavanja od strane nadležnih sudova. I dalje je prisutna preprodaja drvnih sortimenata vezana obično za nelegalan rad pilana. U 2007. godini u BiH je bilo oko 2000 pilana, od čega je 1300 smješteno na teritoriji F BiH. Većina pilana posluje nelegalno.

Stručni i inspeksijski nadzor nad iskorištavanjem BH šumskih resursa trenutno imaju kantoni, jer se Zakon o šumama koji je donijet na nivou F BiH na primjenjuje. Zbog mnogih nedorečenosti postojećeg Zakona o šumama koje su otežavale njegovu primjenu te potrebe primjene međunarodne legislative u parlamentarnoj proceduri je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o šumama.

U junu 2007. godine Vlada F BiH usvojila je Program, utroška sredstava sa kriterijima raspodjele s proračunske pozicije „Transfer novoj instituciji za upravljanje šumarstvom“. Riječ je o sredstvima u iznosu od 3.210.000 KM utvrđenih federalnim budžetom za 2007. godinu, a namijenjenih za zaštitu šuma. Ukupnim sredstvima obuhvaćeni su prioritetni projekti, bitni za BiH, F BiH i za europske integracijske procese (92.500 KM), transferi preduzećima koja gospodare šumama (2.000.000 KM), projekti očuvanja i povećanja bioraznolikosti (300.000 KM), znanstveno – istraživački radovi i stručne ekspertize (260.000 KM), obrazovanje kadrova (50.000 KM) i kupovina šuma i šumskog zemljišta (295.000 KM) dok je preostalih 212.500 KM planirano kao sredstva pričuve.

Isti transfer predviđen je Budžetom F BiH za 2008. godinu.

Iz sredstava dodatnog kredita Međunarodne asocijacije za razvoj IDA u fazi realizacije je „Projekat razvoja i zaštite šuma“. Za finansiranje ovog projekta Vlada F BiH donijela je odluku o odobravanju izdvajanja sredstava iz Proračuna F BiH za 2008. godinu za I kvartal 2008. godine.

Radi suzbijanja nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije u F BiH Vlada FBiH donijela je Odluku kojom se utvrđuju opći uvjeti prodaje šumskih drvnih sortimenata iz državnih šuma na teritoriju F BiH.

Finansijski rezultati poslovanja preduzeća šumarstva prema godišnjem obračunu za 2007. godinu obrađeni su sumarno sa poljoprivredom.

Značajne aktivnosti u 2008. bile bi:

- donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šumama;
- dovršavanje inventurizacije šuma;
- intenziviranje poslova na izradi šumskogospodrskih osnova;
- spriječavanje izgradnje ilegalnih pilana;
- suzbijanje nezakonite sječe i krađe drveta;
- brže rješavanje podnesenih prekršajnih i krivičnih prijava protiv lica koja su vršila nekontrolisanu sječu, bespravan promet i prisvajanje drveta, kao i bespravno zauzimanje i korištenje šumskog zemljišta.

12. GRAĐEVINARSTVO

Uvidom u registrovane poslovne i druge subjekte prema djelatnosti u F BiH (stanje 31.12.2007. godine) u građevinarstvu ima 4.942 poslovnih subjekata (2.389 pravnih lica i 2.103 fizičkih lica – građevinski obrtnici), dok je prije rata bilo 520 građevinskih firmi.

U 2007. godini u odnosu na 2006. godinu broj pravnih lica povećan je za 7,9 %, a obrtnika za 10,5 %. Fizički obim proizvodnje građevinarstva u 2007. u odnosu na 2006. godinu ima stopu rasta 21,3 %. U građevinarstvu je u 2007. godini evidentirano 26.167 zaposlenih. U odnosu na 2006. godinu više ih je za 9,4 %.

Građevinarstvo u ukupnoj zaposlenosti u 2007. godini učestvuje sa samo 6,3 %. Sa povećanom investicionom aktivnosti, broj zaposlenih u građevinarstvu će se znatnije povećavati. Vrijednost izvršenih građevinskih radova u 2007. godini iznosi 753,3 miliona KM, što je za 26,1 % više u odnosu na ostvarenje u 2006. godini, a efektivni časovi rada iznose 21.269 hiljada ili 21,3 % više nego u 2006. godini.

Na tržištu je prisutno nepoštivanje standarda u pogledu: građevinskog materijala, kvaliteta, stručnosti radne snage, reference za obavljanje određenih poslova, iskustva u radu i dr.

Nedostaju velika investiciona ulaganja koja bi djelovala inicijalno na građevinarstvo. Opći tehničko – tehnološki razvoj značajno utječe na promjene u građevinarstvu koje treba biti opremljeno za brzo prilagođavanje zahtjevima tržišta (domaćoj i inozemnoj konkurenciji).

Građevinarstvo je djelatnost najviše pogođena nedostatkom stručnjaka, a to je naročito izraženo u zemljama Istočne i Srednje Evrope. U posljednjih godinu dana potrebe za stručnim radnicima u ovim zemljama su udvostručene. Iz tog razloga naše građevinske kompanije koje su suviše rascjepkane moraju povesti više računa o kadrovima da bi vratile ranije pozicije na tržištu. U 2007. godini donesene su dvije uredbe i to: Uredba o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju i Uredba o građevinama i zahvatima od značaja za Federaciju BiH i građevinama, djelatnostima i zahvatima koji mogu u znatnoj mjeri uticati na okoliš, život i zdravlje ljudi F BiH i šire. U stambenoj oblasti nastavljene su aktivnosti na sanaciji i obnovi stambenog fonda, ali i izgradnji novih stanova.

U 2007. godini završena su 462 stana.

U velikom su raskoraku potrebe i raspoloživa sredstva za sanaciju i izgradnju stambenog fonda. Posebno su velike potrebe za smještaj izbjeglica i raseljenih osoba.

Godišnjim obračunom za 2007. godinu obuhvaćena su 1.702 pravna lica, što je u odnosu na 2005. godinu više za 43, odnosno u odnosu na 2000. godinu za 100 pravnih lica. U 2007. ostvareni ukupan prihod iznosi 1.939,5 miliona KM i u odnosu na 2006. godinu veći je 30,1%. Ukupni rashodi u 2007. godini iznose 1878,3 miliona KM i manji su od ukupnog prihoda za 3,2 %. U odnosu na 2006. godinu rashodi su veći za 28,1 %.

U strukturi ukupnih prihoda i rashoda svih područja građevinarstvo učestvuje u 2007. godini sa istim procentom tj. sa 5,8 %. U periodu od 2000. godine na ovamo, građevinarstvo je iskazalo negativne finansijske rezultate u 2001. i 2002. godini, dok od 2003. do 2007. godine iskazuje pozitivne finansijske rezultate. U 2007. godini ostvarena neto dobit iznosi 85,2

miliona KM, a ostvareni gubitak 31,0 miliona KM. Posmatrano u periodu od 2003. do 2007. najbolji finansijski rezultat je iskazan u 2007. godini, gdje je neto dobit veća od gubitka za 2,8 puta, odnosno od 2003. godine na ovamo u prosjeku je neto dobit bila veća od gubitka 1,6 puta.

Ukupna aktiva (sredstva) u građevinarstvu u 2007. godini iznose 2.294 miliona KM. U odnosu na 2006. godinu veća je za 1,5 %, stalna sredstva za 9,7 %, a tekuća sredstva 20,5 %. Ukupni izvori sredstava u građevinarstvu u 2007. godini iznose 2.294 miliona KM.

Strukturu izvora čini kapital u iznosu 940,8 miliona KM ili 41,0 % i obaveze u iznosu 1353,2 miliona KM ili 59,0 %.

Kada su u pitanju stalna sredstva uočljivo je da u periodu od 2000. do 2003. godine imaju tendenciju pada (s izuzetkom 2002. godine), a zatim tendenciju laganog rasta.

Tekuća sredstva u periodu od 2000. godine (kada su iznosila 593,5 miliona KM) na ovamo imaju tendenciju rasta s izuzetkom 2001. godine. Rast ukupne aktive u periodu od 2000. do 2007. godine, s izuzetkom 2001. godine uzrokovan je rastom stalnih i tekućih sredstava. Stalna sredstva u 2007. godini u odnosu na 2000. godinu veća su 1,1 puta, a tekuća sredstva 1,9 puta.

Odnos stalnih i tekućih sredstava u 2007. godini je u korist tekućih sredstava. Tekuća sredstva veća su od stalnih za 89,8 miliona KM.

Kada su u pitanju izvori sredstava (kapital i obaveze) u periodu od 2001. do 2007. godine imaju tendenciju rasta. Imajući u vidu strukturu, do rasta ukupnih izvora sredstava došlo je zbog rasta kapitala u 2007. godini u odnosu na 2000. godinu za 1,2 puta i rasta obaveza za 1,7 puta.

Kapital uz obaveze (kratkoročne i dugoročne) čini ukupne izvore sredstava.

Kapital u ukupnim izvorima sredstava sa 31.12.2007. godine učestvuje 41,0 %, dok se na obaveze odnosi 59,0 %.

U periodu od 2000. do 2007. godine (s izuzetkom 2001. godine) učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava se smanjuje, a obaveze rastu. Najveće učešće u ukupnim izvorima kapital je imao u 2001. godini u iznosu 50,1 %, a obaveze najmanje učešće u iznosu 49,9 %.

Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne, veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza. U 2000. godini kratkoročne obaveze u ukupnim obavezama učestvuju sa 38,1 %, u 2005. godini sa 43,4 % i u 2007. godini sa 44,3 %.

U 2008. godini radit će se na:

- podizanju nivoa tehničko – tehnološke opremljenosti u građevinarstvu;
- daljoj reorganizaciji građevinske operative;
- organizovanijem i efikasnijem nastupu građevinskih preduzeća na inozemnom tržištu;
- izradi tehničke regulative u visokogradnji;
- izradi i usklađivanju standarda BiH građevinarstva sa evropskim standardima;
- na sanaciji i izgradnji novih stanova u prvom redu za potrebe smještaja raseljenih i izbjeglih osoba, invalida domovinskog rata i šehidskih porodica;
- poticanju općinskih vlasti na davanje olakšica (prostor, infrastruktura) s ciljem lakšeg finansiranja stambene izgradnje;
- reaffirmisanje stambenih zadruga.

13. PROSTORNO UREĐENJE

Prostorni plan za nivo BiH ne postoji. Republika Srpska izradila je svoj prostorni plan, a Federacija BiH će svoj prostorni plan izraditi najvjerojatnije do kraja 2008.godine ili početkom 2009.godine. Entiteti do sada nisu usaglašavali svoje prostorne planove.

Na nivou BiH ne postoji nijedno tijelo koje prati stanje u prostoru, što je ogroman nedostatak u odnosu na zemlje u okruženju i Evropi.

Radi planskog upravljanja, korištenja i zaštite prostora početkom 2006.godine donesen je Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou F BiH, a u oktobru 2007.godine njegove izmjene i dopune. Također, donesena je i Uredba o uređenju gradilišta, dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju.

U 2007.godini Vlada F BiH donijela je Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja. Donijela je Odluku o pristupanju izradi Prostornog plana područja posebnih obilježja od značaja za F BiH- sliv rijeke Une za period od 2007. do 2027.godine.

U prošloj godini Vlada F BiH donijela je Uredbu koja ima za cilj uspostavu i održavanje jedinstvenog informacionog sistema (geografski informacioni sistem –GIS). GIS obuhvata podatke koje se odnose na digitalne geodetsko-topografske kartografske podloge, prostorni plan i druge planske dokumente Federacije, planove kantona i općina, privredne resurse, stanovništvo, infrastrukturne sisteme, graditeljsko i prirodno nasljeđe, okoliš i njegovu zaštitu, turizam, komunalne djelatnosti te građevinsko zemljište.

Budžetom F BiH za 2008.godinu planirana su sredstva za izradu sljedećih prostornih planova:

- Prostorni plan F BiH iznos 3.640.000 KM;
- Prostorni plan Igman, Bjelašnica, i Kanjon Rakitnice 320.000 KM;
- Prostorni plan Čabulja, Čvrstica i Prenj 320.000 KM;
- Prostorni plan Koridor Vc 540.000 KM;
- Prostorni plan Sliv Une 320.000 KM;
- Prostorni plan Vranica 200.000 KM;
- Regulacioni plan Mostar.

U toku su aktivnosti na izradi Prostorne osnove F BiH kao sastavnice Prostornog plana, kao i pripreme i izrada Prostornog plana posebnih obilježja od značaja za F BiH „Sliv rijeke UNE“. U parlamentarnoj proceduri su Izmjene i dopune Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou F BiH.

Početkom aprila 2008.godine potpisan je ugovor za izradu Prostornog plana F BiH za period 2008-2028.godina. Izrada jednog od najvažnijih prostornih dokumenata u F BiH povjerena je konzorciju kojeg čine: sarajevski Urbanistički zavod BiH, IPSA Sarajevo i ECO-plan iz Mostara.

Usvajanjem Prostornog plana F BiH 2008-2028. pretaće da važi Prostorni plan SR BiH iz 1981.godine.

U 2008.godini aktivnosti će, pored ostalog, biti usmjerene na:

- Izradu Prostornog plana F BiH te pripremanje i izradu prostornih planova područja posebnih obilježja;
- Zaustavljanje svih vidova nelegalne i neplanirane gradnje;
- Donošenje odluke o pristupanju izradi Prostornog plana - Koridor Vc.

14. PROMET I KOMUNIKACIJE

Bosna i Hercegovina predstavlja značajan faktor u prometno-komunikacionom sistemu Južne i Centralne Europe. Neminovna je potreba za modernizacijom postojeće, ali i izgradnje nove prometne infrastrukture svih vidova prometa, te nastavak aktivnosti na uspostavljanju jedinstvenog prometnog sistema Bosne i Hercegovine.

Osnovna karakteristika postojećeg prometno-komunikacijskog sistema BiH je relativna razvijenost, skromna opremljenost infrastrukture, zastarjelost opreme i vozni sredstava i

nepovezanost modernim saobraćajnicama sa razvijenim dijelom Evrope i svijeta. Nešto bolje stanje je u PTT prometu i telekomunikacijama.

Sadašnje stanje prometno-komunikacionog sistema u BiH, njegov oporavak, efekte, mjesto i ulogu u privrednom sistemu BiH i njenom okruženju, podobnost i međusobne odnose osnovnih nosilaca sistema treba posmatrati sa aspekta velikih ratnih razaranja i poremećaja nastalih u periodu 1992-1995. godine, te potreba integriranja privrede BiH u evropske i svjetske ekonomske tokove.

I pored brojnih nedostataka transportne infrastrukture u BiH, čine se značajni naponi na poboljšanju stanja. Najznačajnije aktivnosti u ovoj oblasti odnose se na Koridor 5C i na obnavljanje željezničke infrastrukture. Određena finansijska sredstva za ove namjene predviđena su, ali je evidentno da bez pomoći međunarodne zajednice neće biti moguće realizirati sve ciljeve, bar ne u planiranom i prihvatljivom vremenskom roku.

Fizički obim saobraćajnih usluga u F BiH u 2007. u odnosu na 2006. godinu povećan je za 6,2%. U ovom periodu povećani su: prijevoz robe za 29,6%, prijevoz putnika za 12,4% i ptt usluga za 2,3%.

Posmatrano po pojedinim prometnim granama, u 2007. u odnosu na 2006. godinu, ostvareno je: u željezničkom prometu povećanje usluga za 1,8 % (prijevoz robe povećan je za 1,7%, a promet putnika za 5,9%); u drumskom prometu povećanje usluga za 37,9% (prijevoz robe veći za 40,8%, a prijevoz putnika za 21%); u gradskom prometu manji je nivo usluga za 23,7%, dok su PTT usluge povećane za 2,3% (poštanski promet veći je za 97,3%, telegrafski je ostvaren na nivou 2006. godine, a telefonski promet je veći za 2%).

U oblasti prometa i komunikacija u 2007. godini nastavljene su aktivnosti na stvaranju uvjeta za uspostavljanje jedinstvenog prometnog sistema Bosne i Hercegovine, te za funkcioniranje pojedinih prometnih grana.

U cestovnom prometu, osnovne aktivnosti se odvijaju u domenu prijevoza putnika (međunarodni, međuentitetski i prijevoz u okviru F BiH). Značajna pažnja posvećuje se sigurnosti vozila u prometu. U oblasti teretnog prometa, aktivnosti su u najvećoj mjeri bile usmjerene na raspodjelu ukupnog kontigenta inostranih bilateralnih transportnih dozvola za prijevoz tereta.

Brojni su nedostaci na cestama, koji se uglavnom ogledaju u slijedećem: nepostojanju adekvatne prometne signalizacije; velikim oštećenjima na kolovozima izraženim kroz udarne rupe i mrežaste pukotine; neriješenoj odvodnji, što utiče na stabilnost trupa ceste i sigurnost prometa; brojnim klizištima i odronima; nepostojanju rasvjete u tunelima; neriješenim prolazima kroz gradove.

Evidentno loše stanje prometne infrastrukture u BiH nalaže potrebu investiranja i izgradnje savremenih saobraćajnica kao bitnog preduslova uključivanja naše zemlje u evropske integracijske procese.

U Federaciji BiH se realizira projekat izgradnje autoceste Sarajevo-Zenica na koridoru Vc, te zaobilaznice Sarajevo by pass.

Do sada su izgrađene dionice autoceste: Sarajevo (Podlugovi)-Visoko u dužini od 20 km, dionica Dobrinje-Visoko u dužini 7,6 km. Potpisani su ugovori o nastavku izgradnje autoceste Zenica-Sarajevo-Mostar, odnosno sekcije Kakanj-Dobrinje, duge 9,4 kilometra.

U toku je završetak izgradnje naplatnih mjesta na izgrađenoj dionici autoputa, što će donijeti novih investicionih sredstava cca 20 miliona KM godišnje.

U toku 2007. godine u Osanici kod Goražda otvoren je most preko Drine. To je zajednički projekt Vlade FBiH i Bosanskopodrinjskog kantona (Vlada F BiH uložila je milion KM, a BPK Goražde 660.000 KM).

Planirano je da će u 2008. godini u poboljšanje magistralnih cesta i sanaciju dva mosta biti uloženo oko 3,5 miliona KM, a dodatnih 270.000 KM za izradu glavnog projekta prve dionice puta koji će Sarajevo i Goražde približiti na oko 60 kilometara.

Takođe, u toku su aktivnosti na izradi studijsko-tehničke dokumentacije za kompletnu dionicu autoceste na Koridoru Vc kroz BiH. U RS-u je počela izgradnja autoceste na dionici Banja Luka-Gradiška, koji je od izuzetnog značaja za BiH i RS, kao i grad Banja Luka, koju spaja sa Koridorom X, odnosno autocestom Beograd-Zagreb. Sredstva za izgradnju su obezbijedena iz kredita EIB (65 miliona EUR-a). Osigurana su i sredstva za izradu projektne dokumentacije za autoput Banja Luka-Doboj. Do sada je urađen generalni projekat, prateće studije i predfizibiliti studija, a raspisan je tender za izradu idejnog projekta i fizibiliti studije. Sredstva su osigurana od strane EIB i JP. Putevi RS.

Vlada Federacije BiH je na sjednici održanoj 28.02. 2008. godine usvojila dokument „Polazne osnove strategije sigurnosti drumskog saobraćaja 2008-2013.godine“. Zaduženo je Federalno ministarstvo unutarnjih poslova da u roku od 60 dana, na osnovu akcionih planova federalnih ministarstva prometa i komunikacija, zdravstva, obrazovanja i nauke, izradi Okvirni akcioni plan strategije sigurnosti drumskog saobraćaja Federacije BiH za 2008-2013. godine.

Vlada Federacije BiH će ovaj dokument uputiti Vijeću ministara BiH radi iniciranja i eventualnog donošenja Strategije sigurnosti drumskog saobraćaja na nivou Bosne i Hercegovine.

O neophodnosti sređivanja stanja govore i podaci po kojima se od 2002. do 2006. godine u Bosni i Hercegovini dogodilo 173.260 saobraćajnih nesreća u kojima je poginulo 2.049, a povrijeđeno više od 47.000 osoba. Najčešći uzrok nesreća – u 35 posto slučajeva – je neprilagođena brzina, a one su se najviše događale na cestama koje vode kroz naselja – 73.000. Više od 20.000 stradalih su u dobi od 18 do 24 godine života, dakle onih s kratkim vozačkim iskustvom.

Na loše stanje u sigurnosti saobraćaja utiče i velika prosječna starost motornih vozila - osobnih automobila je 13, a kamiona i autobusa 16 godina. Analizom rezultata kontrole tehničke ispravnosti utvrđeno je da od 660 pregledanih vozila 334 nije zadovoljilo kriterije. Samo je u 2006. godini zbog neispravnosti iz saobraćaja na cestama u BiH isključeno 7.771 vozilo.

U 2007. godini donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini.

U parlamentarnoj proceduri je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u BiH.

Vlada FBiH je u 2007. godini donijela Uredbu o autocestama u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Željeznički sistem u BiH je tehnički, i organizaciono nedovoljno oporavljen i integriran. Željeznice u F BiH su održavale funkcioniranje sistema u složenoj finansijskoj situaciji. Upravljanje željeznicom povjereno je Željezničkoj javnoj korporaciji, koja objedinjava operatore željezničkog saobraćaja u BiH, koordinira i usmjerava rad sistema. Djelatnost željezničkog saobraćaja u BiH obavljaju transportni operatori u obliku javnih preuzeća na nivou entiteta. Željeznice BiH su preko entitetskih javnih preduzeća članice Međunarodne unije željeznica (UIC).

U toku je realizacija Projekta obnove željeznica koji se finansira iz kredita EBRD i EIB. Takođe, i u ŽRS i ŽFBiH u toku je realizacija projekata koji se odnose na modernizaciju radioničkih kapaciteta, te obnovu mobilnih kapaciteta za teretni i putnički promet. Nabavka dijela voznih sredstava ostvarila bi se do 2007. godine, te dijelom i nakon tog perioda, do 2011. godine. treća faza rekonstrukcije željezničke infrastrukture ima za cilj dovođenje željezničke infrastrukture na nivo koji je zahtijevan međunarodnim sporazumima. Završena je prva faza razdvajanja infrastrukture od operacija prometa (računovodstveno razdvajanje), što je u skladu sa Direktivom EU/EC 2000/12. Ovu direktivu je neophodno u potpunosti primjeniti, te realizirati II i III fazu obnove željeznica BiH kroz bilateralne kreditne aranžmane sa EIB (86 mil. EUR-a i EBRD (70 mil. EUR-a).

Potrebno je osnovati i Regulatorni odbor za željeznice pri Ministarstvu komunikacija i transporta BiH.

Vlada F BiH je na sjednici održanoj 28. 02. 2008. godine donijela dvije odluke koje se tiču poslovanja i finansiranja željeznica F BiH. Pritom je data saglasnost na Odluku Skupštine Javnog preduzeća Željeznice Federacije BiH d.o.o. Sarajevo o usvajanju Plana poslovanja za 2008. godinu.

Ovaj je dokument izrađen u saradnji sa Federalnim ministarstvom prometa i komunikacija, a baziran je na Srednjoročnom planu razvoja kompanije usvojenom na Parlamentu FBiH.

Drugom donesenom odlukom odobreno je Federalnom ministarstvu prometa i komunikacija 29 miliona KM iz tekućeg granta pozicioniranog u ovogodišnjem Budžetu za subvencije javnim preduzećima – transfer željeznicama F BiH. Od toga je za održavanje željezničke infrastrukture u 2008. godini planirano ukupno 25,9 miliona KM koje bi se isplaćivale u jednakim mjesečnim iznosima od po 2,16 miliona KM. Za usluge željezničkog putničkog i kombinovanog saobraćaja ukupno će biti, u jednakim mjesečnim ratama od po 208,33 hiljade KM, usmjereno 2,5 miliona KM. Preostalih 600 hiljada KM iz ovih sredstava će se utrošiti za Bosanskohercegovačku javnu korporaciju na ime učešća Federacije BiH u njenom finansiranju u 2008. godini. Sredstva će se rasporediti u jednakim mjesečnim ratama od po 50 hiljada KM.

U zračnom prometu nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju i unapređenju sistema sigurnosti letenja i obavljanja zračnih operacija.

Na osnovu sporazuma u Daytonu, u septembru 1997. godine izvršena je reorganizacija civilne zrakoplovne vlasti u BiH i formirana je Direkcija civilne avijacije (BH DCA). BH DCA je ustanovljena u okviru Ministarstva komunikacija i transporta BiH, a njena organizacija i upravljanje, nadležnosti i odgovornosti regulirani su Zakonom o zrakoplovstvu BiH. Pored BiH DCA, formirane su i dvije entitetske zrakoplovne institucije FED CAD i RS CAD. Usvojen je Zakon o civilnom zrakoplovstvu BiH.

Osnovni problemi u ovom sektoru su: relativno nizak nivo prometa u odnosu na izgrađene kapacitete, nezavršena izgradnja i opremanje odgovarajućom opremom, te problem kontrole zračnog prostora.

U okviru **vodnog prometa** vodile su se aktivnosti na nautičko-tehničkim pregledima plovila i upisa u sudski registar plovila. Plovni put rijeke Save, kao i svi drugi vidovi transportne mreže u poslijeratnom periodu u zemlji u lošem su stanju. U posljednjih 10 godina rijeka nije korištena za komercijalni promet, a plovni put nije kvalitetno održavan. Rijeku Savu treba dovesti na nivo plovidbe iz 1990. godine, a takođe urediti i ušća rijeka: Une, Vrbasa, Bosne i Drine.

Trenutne aktivnosti po pitanju uspostave riječnog transporta i uređenja plovnog puta su u okviru implementacije Okvirnog sporazuma o rijeci Savi. Osnovni problemi u rješavanju pitanja vodnog prometa su: nedostatak finansijskih sredstava za sanaciju i održavanje plovnog puta, postavljanje navigacijskih oznaka, opreme i nabavka plovnih objekata.

U što skorijem roku treba donijeti Zakon o unutrašnjoj i pomorskoj plovidbi BiH.

Neophodna je i internacionalizacija rijeke Save, te u tom smislu, sklapanje odgovarajućih međunarodnih sporazuma sa zainteresovanim zemljama.

U sektoru telekomunikacija, tokom 2007. godine, vođene su aktivnosti na nastavljanju procesa reformi i razvoja telekomunikacija u BiH.

Problemi ovog sektora i dalje su: nedovoljna povezanost sistema prijenosa; nedovoljna koordinacija na svim nivoima u planiranju i programiranju; nedovoljna usklađenost razvoja TK sa razvojem društvene zajednice; neizgrađena IKT magistrala na nivou BiH; neliberalizirano tržište fiksne telefonije; nedefinirana univerzalna usluga; neregulirana usluga IP telefonije; još neregulirana UMTS usluga; ne postoji strateški plan privatizacije telekomunikacionog sektora u BiH; nedovoljna saradnja RAK-a i resornih ministarstava

(države i entiteta); nepostojanje prave konkurencije na tržištu; nepostojanje dinamike razvoja tržišta koju bi trebale podržavati Vlade, RAK i sl.; postoji tendencija da se tržišno orijentirani razvoj pretvori u dirigirani razvoj.

Usvojena je politika, Strategija i Akcioni plan razvoja informacionog društva u BiH, kao zvanični krovni dokumenti razvoja informacionog društva u BiH. Ovaj dokument je odredio pravce razvoja informacijskog društva u BiH u pet prioriternih domena: e-legislativa, e-Obrazovanje, e-Uprava, IKT infrastruktura i IKT industrija.

Implementirani su važni strateški informacijski sistemi, kao što su: CIPS- zaštićen sistem informacija o građanima, DGS-Državni granični kontrolni sistem, ASYCUDA-Carinski sistem, BAR-Javni računovodstveni, reformski projekt, itd.

Na traženje Ministarstva prometa i komunikacija BiH, Vlada F BiH je, na sjednici održanoj 28. 02. 2008. godine, uvažavajući stavove Federalnog ministarstva prometa i komunikacija, dala mišljenje o Nacrtu zakona o Agenciji za razvoj informacionog društva.

Uvažavajući potrebu i obavezu donošenja ovog zakona, prema usvojenoj Politici, Strategiji i Akcionom planu informacionog društva u F BiH, Vlada je mišljenja da bi o organizovanju ove agencije trebalo obaviti šire konsultacije.

Naime, smatra se da bi pri koncipiranju ovog zakona, kao osnove za organiziranje Agencije za razvoj informacionog društva, trebalo polaziti od činjenice da je u Bosni i Hercegovini na snazi Zakon o komunikacijama koji djelomično uređuje ovu oblast i kojim je uspostavljena Regulatorna agencija za komunikacije čija je uloga, između ostalog, promocija razvoja informacijskog društva u BiH, kao i izdavanje dozvola.

Analiza osnovnih podataka o finansijskom poslovanju pravnih subjekata u području saobraćaja, skladištenja i veza u periodu od 1999. do 2002. godine ukazuje na permanentno ostvarivanje negativnog finansijskog rezultata. Od 2003. do 2007. godine ovo područje ostvaruje pozitivan finansijski rezultat.

U području saobraćaja, skladištenja i veza u 2007. godini 1.666 pravnih subjekata je predalo godišnje obračune.

Ukupna aktiva (sredstva) u području saobraćaja, skladištenja i veza u 2007. godini iznosila je 5.104,16 miliona KM i veća je za 4,8% u odnosu na 2006. godinu. U okviru aktive upisani a neuplaćeni kapital iznosio je 0,27 miliona KM, stalna sredstva iznosila su 3.960,75 miliona KM, tekuća sredstva 1.121,19 miliona KM, a gubitak iznad visine kapitala iznosio je 21,95 miliona KM.

U 2007. godini aktiva (sredstva) su u odnosu na 1999. godinu veća 1,4 puta. Sredstva (stalna i tekuća) su od 1999. do 2007. godine bilježila stalni rast osim u 2001. i 2002. godini.

Stalna sredstva su u odnosu na 1999. godinu rasla za 1,3 puta, dok su tekuća sredstva imala rast 2,1 puta, znači da su veće oscilacije bile u kretanju tekućih sredstava. Ovo je logična tendencija da su oscilacije u kretanjima tekućih sredstava veće nego kod stalnih sredstava.

Što se tiče strukture sredstava, tj. učešća stalnih, odnosno tekućih sredstava u ukupnim sredstvima u 2007. godini u ovom području bilo je 77,6:22,4 u korist stalnih sredstava. Ovaj odnos stalnih i tekućih sredstava neznatno odstupa u posmatranom periodu od 1999. do 2007. godine. Najveći je bio u 2001. godini (87,8:12,2), a najmanji u 2003. godini (79,9:20,1). Koliko su ovi odnosi povoljni, predmet je dubljih analiza. U svakom slučaju može se konstatovati da je u ovoj oblasti dosta nisko učešće tekućih sredstava u ukupnim sredstvima.

Ukupna pasiva (izvori sredstava) koju čine kapital i obaveze u 2007. godini iznosila je 5.104,16 miliona KM. U okviru pasive kapital je iznosio 3.501,38 miliona KM ili 68,6%, a obaveze su iznosile 1.602,78 miliona KM ili 31,4%.

Kada je u pitanju struktura obaveza, dugoročne obaveze u 2007. godini iznosile su 671,08 miliona KM ili 42%, a kratkoročne obaveze iznosile su 931,70 miliona KM ili 58%.

U 2004. godini najpovoljniji je bio odnos između dugoročnih i kratkoročnih obaveza (60,6:39,9), a najnepovoljniji odnos je zabilježen u 2001. godini gdje je odnos dugoročnih i kratkoročnih obaveza iznosio (29,3:70,7).

Inače, kada se posmatra ova oblast, uočavaju se velike oscilacije u odnosima dugoročnih i kratkoročnih obaveza u ukupnim obavezama.

Za ovo područje što se tiče učešća kapitala u ukupnim izvorima sredstava, može se reći da je vrlo povoljno. U 2007. godini učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava iznosilo je 68,6%, a to je i ujedno i najmanji iznos učešća kapitala u ukupnim izvorima sredstava u posljednjih devet godina.

Najveće učešće kapitala u ukupnim izvorima sredstava bilo je u 2000. godini i iznosilo je 83,2%.

Obaveze u posmatranom periodu su iz godine u godinu rasle, tako da se njihovo učešće u ukupnim obavezama kretalo od najmanje 16,8% u 2000. godini do maksimalno 31,4% u 2007. godini.

Ovo područje je u 2007. godini ostvarilo neto dobit u iznosu od 232,47 miliona KM, a gubitak u iznosu od 64,47 miliona KM. Neto dobit je u 2007. u odnosu na 2006. godinu povećana za 4,5%.

U ukupnoj neto dobiti FBiH u 2007. godini saobraćaj, skladištenje i veze su učestvovali 16,5%, a u ukupnim gubicima 8,4%.

Ukupni prihodi u saobraćaju, skladištenju i vezama u 2007. godini iznosili su 2.534,65 miliona KM, a rashodi 2.344,95 miliona KM.

U ukupnim приходима F BiH saobraćaj, skladištenje i veze u 2007. godini su učestvovali 7,6%, a u ukupnim rashodima 7,2%.

Prema godišnjem obračunu za 2007. godinu u okviru deset pravnih lica koja su ostvarila najveću neto dobit na prvom mjestu je JP Telecom Sarajevo (neto dobit iznosi 149,95 miliona KM).

Prema godišnjem obračunu za 2007. godinu u okviru deset pravnih lica koja su ostvarila najveći gubitak, na trećem mjestu su Željeznice F BiH (neto dobit iznosi 40,49 miliona KM). Za 2008. godinu predviđen je porast fizičkog obima saobraćajnih usluga u F BiH za 11,5%. Pretpostavke za ostvarenje projicirane stope rasta fizičkog obima saobraćajnih usluga zasnivaju se na ostvarenom fizičkom obimu saobraćajnih usluga ranijih godina, očekivanom pokretanju i povećanju fizičkog obima industrijske proizvodnje, prometa i usluga i provođenju mjera i aktivnosti u ovoj oblasti.

U oblasti prometa i komunikacija u 2008. godini neophodno je:

- Nastaviti aktivnosti na uspostavljanju jedinstvenog prometnog sistema BiH;
- Intenzivirati aktivnosti na pripremi Strategije razvoje cestovne infrastrukture u BiH i pripremi platforme za prilog koji se odnosi na strategiju prometnog razvoja F BiH;
- Istrajati u aktivnostima na izgradnji ključnih projekata u izgradnji autocesta;
- Pojačati napore usmjerene na rehabilitaciju i stabilizaciju transportnih funkcija cesta, željeznice, avijacije, unutrašnjih vodnih tokova i telekomunikacijskih kapaciteta;
- Izgraditi lučku infrastrukturu u Neumu;
- Izvršiti reformu upravljanja javnom transportnom infrastrukturom;
- Završiti aktivnosti na izmjenama i dopunama Programa sigurnosti BiH i raditi na njegovoj implementaciji;
- Voditi aktivnosti na razvoju i uvođenju infomacionih tehnologija.

15. TRGOVINA I UGOSTITELJSTVO

Trgovina je po broju pravnih subjekata, broju zaposlenih i ostvarenom prometu jedna od najvažnijih privrednih oblasti. Godišnjim obračunom za 2007.godinu obuhvaćeno je 8.393 pravnih lica, što je u odnosu na 2006. više za 289. U 2007.godini ostvareni ukupan prihod iznosi 14.924,4 miliona KM i u odnosu na 2006.godinu veći je za 18,5%. Ukupni rashodi u 2007.godini iznose 14.579, 4 miliona KM i manji su od ukupnog prihoda za 2,4%. Prema raspoloživim podacima, u odnosu na druga područja, trgovina ostvaruje najveće ukupne prihode i ukupne rashode. U zadnjih osam godina trgovina je ostvarivala pozitivne finansijske rezultate. Tako je u 2007.godini ostvarena neto dobit iznosila 417,9 miliona KM, a ostvareni gubitak 110,6 miliona KM. Neto dobit je veća od gubitka za 2,6 puta. U oblasti trgovine su ostvareni najbolji finansijski rezultati u posmatranom periodu (2000-2007.godina). U 2006. u odnosu na 2005.godinu neto dobit je veća od gubitka za 2,1 puta, a u godinama 2000 do 2005. neto dobit je u prosjeku bila veća za 1,7 puta.

Ukupna sredstva (aktiva) u trgovini u 2007.godini iznose 10.072,6 miliona KM. U odnosu na 2006. veća su za 19,3%, stalna sredstva za 19,5%, a tekuća sredstva za 19,4%. Ukupni izvori sredstava u trgovini u 2007.godini iznose 10.072,6 miliona KM. Strukturu izvora čine kapital u iznosu od 3.736,8 miliona KM ili 37,1% i obaveze u iznosu od 6.335,8 miliona KM ili 62,9%. Kada su u pitanju sredstva (stalna i tekuća), ista su u posmatranom periodu iz godine u godinu bilježila stalni rast. Primjera radi, aktiva (sredstva) u ovoj oblasti u 2000.godini iznosila je 4.542,9 miliona KM, u 2005. 7.291,1 milon KM, a kako je naznačeno u 2007.godini iznose 10.072,6 miliona KM. Iz ovoga proizilazi da su se sredstva povećala u posmatranom periodu za 2,2 puta. Imajući u vidu strukturu aktive preduzeća do ovog rasta je posebno došlo kod tekućih sredstava za 2,4 puta, a kod stalnih sredstava za 2 puta. Kakav je bio rast po pojedinim stavkama stalnih i tekućih sredstava stvar je dubljih analiza.

Kada su u pitanju izvori sredstava (kapital i obaveze) ista su iz godine u godinu bilježila stalni rast. Ukupni izvori su u 2000.godini iznosili 4.543,0 miliona KM, u 2005. 8.443, 7 miliona KM i u 2007.godini 10.072,6 miliona KM. Iz ovog se vidi da su se ukupni izvori povećali u posmatranom periodu za 2,2 puta. Imajući u vidu strukturu ukupnih izvora do ovog rasta je posebno došlo kod obaveza za 2,4 puta a kod kapitala za 1,9 puta. Bez obzira što je trgovina kao oblast iz godine u godinu ostvarivala pozitivne finansijske rezultate interesantno je sagledati stanje kretanja kapitala u posmatranom periodu. Kapital uz obaveze (kratkoročne i dugoročne) čini ukupne izvore sredstava. Kapital u ukupnim izvorima sredstava sa 31.12.2007. učestvuje 37,1%, dok se na obaveze odnosi 63,9%. Znači da su obaveze veće od kapitala za 1,7 puta. Ovo govori da su obaveze u području trgovine rasle bržim tempom u odnosu na kapital. U startnoj 2000.godini kapital u ukupnim izvorima sredstava je bio znatno veći 42,8%, a 2005.godine ovo učešće je iznosilo 33,0%. Kada se posmatra struktura obaveza na kratkoročne i dugoročne veća je zastupljenost kratkoročnih obaveza. U 2000.godini kratkoročne obaveze u ukupnim obavezama su iznosile 88,2%, u 2005.godini 78,0%, a u 2007.godini 74,3%.

Trgovina je u bruto domaćem proizvodu (GDP-u) značajno participirala i prije rata (1990.godine 9,7%). I dalje trgovina značajnim dijelom učestvuje u kreiranju bruto domaćeg proizvoda (2006.godine 12,1%). U trgovini su ostvareni određeni pomaci prvenstveno u pravcu snabdjevenosti tržišta. Do bolje snabdjevenosti tržišta posebno robom provjerenog kvaliteta, potrebno je stvoriti brojne pretpostavke. Najvažnija je pojačana kontrola proizvoda koji se plasiraju na tržištu posebno onih koji se uvoze. Najveći problem je nesređenost i

neuređenost odnosa na tržištu, te veliki udio nelegalne trgovine ili tzv crnog tržišta. Međutim, rješavanjem ovih problema u uslovima jačanja rada graničnih organa i sve manje poroznih granica dovelo bi do poboljšanja stanja i u drugim oblastima.

S obzirom da se u trgovini ostvaruje veliki promet, bilo da se radi o unutrašnjoj ili vanjskoj, sve govori da je u ovoj oblasti najveća zastupljenost neregistrirane (sive) ekonomije. Sa uređivanjem odnosa na tržištu i dosljednoj primjeni zakona tj. uvođenjem većeg reda na tržištu, razmjere sive ekonomije u ovoj oblasti će se znatnije smanjivati.

Od velikog značaja za funkcionisanje trgovine je rad tržišnih inspekcija. O efikasnosti tržišnih i drugih inspekcija vrlo je otežano govoriti u zemlji gdje su razmjere sive ekonomije velike. Učinjeni su značajni naponi na organizovanju i kadrovskom uređenju službe tržišne inspekcije. Za bolje i efikasnije funkcionisanje tržišta i otklanjanje negativnih pojava neophodna je, pored ostalog, uvezanost i koordinacija rada kantonalnih i federalnih organa u F BiH kao i njihovo povezivanje sa organima iz RS.

Ostvareni promet u trgovini u 2007. godini iznosio je 13.717 miliona KM ili 13,4% više u odnosu na 2006.godinu. Ostvareni promet u trgovini iz godine u godinu se povećava. U odnosu na 2003.godinu ostvareni promet u trgovini je veći za 3,8 puta. U 2007.godini iz oblasti trgovine nije bilo aktivnosti na donošenju zakona i podzakonskih akata.

Ugostiteljstvo kao specifična djelatnost ne funkcioniše u neophodnoj mjeri iz poznatih razloga. Veći broj ugostiteljskih objekata zbog ratnih oštećenja i do danas nije saniran.

Broj pravnih lica u ugostiteljstvu u 2007.godini koji su predali godišnje obračune je 529. Ovo područje je u 2007.godini ostvarilo negativan finasijski rezultat. Neto dobit ostvarena u ugostiteljstvu iznosila je 6,9 miliona KM, a gubitak u iznosu od 19,1 milion KM. Gubici u odnosu na neto dobit su veći za 2,8 puta. U 2006.godini u odnosu na 2005.gubitak je bio veći od neto dobiti za 1,5 puta .

Ukupna sredstva (aktiva) u ugostiteljstvu iznose 784,1 milion KM, i veća su za 12,1% u odnosu na 2006.godinu. Ukupni izvori sredstava u ugostiteljstvu u 2007.godini iznose 784,1 milion KM. Strukturu izvora čine kapital u iznosu od 458,1 milion KM ili 58,4%, i obaveze u iznosu od 326,0 miliona KM ili 41,6%. Kada su u pitanja sredstva (stalna i tekuća) ista su u posmatranom periodu bilježila rast. Aktiva (sredstva) u ovoj oblasti u 2000.godini iznosila je 497,7 miliona KM, u 2005.godini 713,2 miliona KM i u 2007.godini 784,1 milion KM, što govori da su se sredstva povećala u posmatranom periodu za 1,6 puta. Ako posmatramo strukturu aktive preduzeća do ovog rasta je posebno došlo kod tekućih sredstava za 1,9 puta, a kod stalnih za 1,5 puta.

Ukupan promet u ugostiteljstvu u 2007.godini iznosio je 118,8 miliona KM i viši je za 24,7% u odnosu na 2006.godinu.

16. OKOLIŠ I TURIZAM

16.1. OKOLIŠ

U BiH se uvodi savremeno okolinsko zakonodavstvo počev od 2002.godine. U entitetima i Distriktu Brčko je doneseno šest osnovnih okolinskih zakona sa oko 50 podzakonskih akata. Zakoni obuhvataju savremena znanja i iskustva te dijelom i neke zahtjeve koji proizilaze iz direktiva Evropske unije.

Sistem okolinskog zakonodavstva mora biti sastavni dio okolinski odgovornog tržišta na kome bolje prolazi preduzeće koje uključuje okolinu u svoje poslovanje. U BiH već postoji više od 20 preduzeća koji imaju certificiran sistem okolinskog upravljanja po bosanskohercegovačkom i međunarodnom standardu BAS ISO 14001.

U F BiH postoje 54 općinska nesanitarna odlagališta. Na njima se odlaže 40% ukupno prikupljenog otpada. Na području F BiH nalazi se oko 1900 nekontrolisanih divljih deponija.

Godišnje se u F BiH proizvede 270 kilograma otpada po stanovniku. Do 2011.godine Vlada F BiH planira gradnju 16 regionalnih sanitarnih deponija za odlaganje otpada.

U realizaciji je I faza projekta „Upravljanje čvrstim otpadom, a u pripremi je obezbjeđenje kreditnih sredstava Svjetske banke u iznosu od 25 miliona dolara za provođenje II faze ovog projekta. U prvoj fazi, za koju je Svjetska banka dala kredit od 29 miliona dolara do sada su izgrađene četiri regionalne sanitarne deponije: Sarajevo, Zenica, Banjaluka i Bijeljina.

U implementaciji je 10 projekata iz nadležnosti Federalnog ministarstva okoliša i turizma koji se finansiraju sredstvima Vlade F BiH, Svjetske banke (IDA kredit), Evropske komisije, GEF-a, UNEPA koji će se nastaviti i u 2008.godini.

U 2007.godini Vlada F BiH je donijela Odluku o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „Transfer za zaštitu okoliša od značaja za F BiH“ utvrđenog Budžetom F BiH za 2007.godinu. Isti transfer planiran je u Budžetu F BiH za 2008.godinu u iznosu od 834.200 KM.

U februaru 2008.godine Vlada F BiH je donijela Odluku o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „Transfer za razvoj turizma i okoliša u F BiH“ kojim će 5,5 miliona KM biti upotrebljeno za sufinansiranje 12 programa iz oblasti okoliša i turizma. Iz oblasti okoliša sufinansiraće se programi koji doprinose unapređenju ekonomske strukture povoljne za okoliš, sprečavanju nastanka štete po okoliš i otklanjanju već nastalih šteta u okolišu te očuvanju zaštićenih prirodnih područja. Krajem marta 2008.godine Vlada F BiH utvrdila je Prijedlog zakona o Nacionalnom parku „Una“ nakon što su Nacrt ovog zakona podržala oba doma Parlamenta F BiH.

Između ostalog, planirane aktivnosti u 2008.godini su:

- Izmjena i dopuna Zakona o zaštiti: okoliša, zraka i prirode te Zakona o upravljanju otpadom;
- Implementacija Zakona o fondu za zaštitu okoliša, odnosno potpora uspostavi Fonda za zaštitu okoliša F BiH;
- Izrada Federalne strategije zaštite okoliša;
- Implementacija Zakona o zaštiti prirode;
- Izdavanje okolišnih dozvola za nova i za postojeća postrojenja i instalacije.

16.2. TURIZAM

Turizam kao gospodarska aktivnost zahtjeva mnogo znanja i dobre volje, i to ne samo sudionika turističke ponude već i cjelokupnog okruženja u kojem se stvara i razvija. F BiH posjeduje raznolik i očuvan prirodni i kulturni turistički potencijal, što je veliko bogatstvo koje se mora očuvati i zaštititi kako bi u dugom periodu pridonosio u razvoju turizma. Zahvaljujući svojim prirodnim ljepotama, ekološko-klimatskoj raznovrsnosti, bogatom kulturno-istorijskom nasljeđu i blizini najvećim međunarodnim tržištima. F BiH ima značajne turističke potencijale. F BiH ima izuzetan geografski položaj, te uslove za razvoj tranzitnog turizma. Nalazeći se na jednoj od tri glavna putnička pravca u Evropi, F BiH kao i BiH može da računa na značajan broj tranzitnih turista iz Istočne i Centralne Evrope koji idu ka Jadranu. F BiH ima uvjete za razvoj primorsko-mediteranskog turizma, banjskog, planinsko-zimskog, lovno-ribolovnog, kongresnog, seoskog i ekoturizma.

Broj turista iz godine u godinu se povećava. U odnosu na 2003.godinu broj turista je veći za 56,9%.

U 2007.godini broj turista je iznosio 347.320 (domaći 138.313, strani 209.007), a broj noćenja 750.789 (domaći 273.190, strani 477.599). Najviše turista je došlo iz Hrvatske, Slovenije, Njemačke, Italije itd. Broj turista iz godine u godinu se povećava. U odnosu na 2003.godinu broj turista je veći za 56,9%.

Nepostojanje dugoročne strategije razvoja turizma BiH, nedovršen proces privatizacije, neefikasan postojeći sistem promocije turizma na državnom nivou, nedostatak svježeg kapitala, nedostatak stimulativnih sredstava u sektoru turizma, nedostatak edukativnih institucija za turizam i nedostatak profesionalnog menadžmenta, samo su neki od poslova koji koče razvoj turizma i bez jake podrške državnih institucija, teško je očekivati rezultate koji bi mogli biti realizovani shodno komparativnim prednostima turizma F BiH i BiH.

BiH sve učestalije zaobilaze turisti premda je u susjedstvu velikih turističkih destinacija Hrvatske, Crne Gore i Slovenije. Razlog tome je loša cestovna i druga prometna infrastruktura. Razvoja turizma nema bez državne strategije, formiranja krovne institucije za turizam na nivou države i usklađivanja zakonske regulative s EU. Dok EU ima jedinstvene preporuke za kategorizaciju hotela mi imamo tri i to: jednu u F BiH, drugu u RS i treću u distriktu Brčko. U isto vrijeme, svi kantoni u F BiH žele razvijati sve vrste turizma, što je nemoguće.

U decembru 2007.godine potpisan je ugovor o izradi Strategije razvoja turizma F BiH. Strategija treba ukazati na značaj turizma u svijetu, Evropi, F BiH i BiH, odnosno u lokalnom ekonomskom razvoju, ukazati na savremene trendove i promjene na svjetskom i evropskom turističkom tržištu..

17. OBRAZOVANJE I NAUKA

U okviru obrazovanja aktivnosti su se poduzimale na provođenju reformi, koje su značajan zadatak za Federaciju Bosne i Hercegovine. Vlada Federacije BiH nastavila je sa reformama obrazovanja na svim nivoima i to u pravcu današnjih obrazovnih reformi u svijetu usmjerenih na decentralizaciju, privatizaciju i efikasnost podučavanja i učenja.

Vlada Federacije F BiH nastavila je aktivnosti na usklađivanju obrazovnog sistema sa razvojnom strategijom F BiH i ujednačavanju standarda o visokoškolskom obrazovanju. Donesena je i Odluka o usvajanju Programa raspodjele sredstava dijela tekućih transfera utvrđenih Budžetom F BiH za 2008. godinu Federalnom ministarstvu obrazovanja i nauke. Radi se o sredstvima kapitalnog granta «Učešće Vlade F BiH u sufinansiranju projekata kantona i lokalne zajednice u izgradnji i rekonstrukciji osnovnih i srednjih škola i dječjih vrtića» u iznosu od 17,9 mil. KM.

Programom je predviđeno da se 16,4 mil. KM usmjeri u 105 ovakvih projekata, dok 1,5 mil. KM predstavljaju sredstva rezerve namijenjene interventnim potrebama u obrazovanju.

Raspodjela ovih sredstava na području Federacije BiH, odnosno svih deset kantona, vršiće se uz uvažavanje minimalnih standarda i kvaliteta ponuđenih programa i projekata.

U proteklom periodu pristupilo se postupku akreditacije visokoškolskih ustanova u F BiH, pri čemu se utvrđuje da li visokoškolska ustanova ispunjava uvjete u pogledu prostora, programa, kadrova i opreme. Naime, svi fakulteti moraju ispunjavati određene standarde. Za određivanje tih standarda zadužena je Agencija za razvoj i osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja, čije je osnivanje predviđeno Zakonom o visokom obrazovanju BiH. Ovim zakonom nisu usvojene norme po kojima će se to raditi. U nekim kantonima oni postoje, ali na nivou F BiH i BiH ne postoje.

Naučno-istraživački rad, također, nije na zadovoljavajućem nivou. Kapaciteti za istraživanja, tehnologiju i razvoj su veoma ograničeni u BiH. Veliki broj naučnih radnika i univerzitetskih profesora su napustili zemlju. Takav trend i dalje postoji. Procenat izdvajanja za nauku je od 0 do 0,1% iz budžeta, dok je u Zapadnoj Evropi oko 1,5%. (Slovenija je jedno vrijeme imala 2%, dok su u bivšoj SFRJ izdvajanja za nauku bila 1,7%). Stoga nije neobičan trend napuštanja zemlje po završetku dodiplomskih ili postdiplomskih studija ili čak po sticanju zvanja doktora nauka. Ovo predstavlja veliku štetu po zemlju.

Inspektorat Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, u skladu sa zakonskim propisima vrši nadzor nad zakonitošću rada obrazovnih institucija. U 2008. godini posebnu aktivnost Inspektorat će imati u okviru pružanja pomoći kantonalnim inspektorima radi dosljedne provedbe odredaba okvirnih zakona o osnovnom i srednjem školstvu i o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i nastavak saradnje sa OSCE-om za reformu obrazovne legislative i reformu obrazovanja, posebno nakon donošenja Zakona o obrazovanju BiH.

Aktivnosti će se fokusirati u prvom redu i na reformu obrazovanja tj. implementaciju započetog procesa prelaska na obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje i prilagođavanje srednjeg stručnog obrazovanja stvarnim potrebama na tržištu rada.

U 2008. godini radit će se na otklanjanju diskriminacije u obrazovanju uz pomoć Privremenog sporazuma o zadovoljavanju pojedinih potreba i prava djece povratnika, te Akcionog plana o razvojnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, i Planom aktivnosti vezanih za djecu sa posebnim potrebama.

U oblasti udžbeničke politike pripremat će se projekat podjele besplatnih udžbenika za učenike osnovnih škola u Federaciji BiH i izraditi model Zakona o udžbenicima.

O stanju i kretanju broja učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju i studenata u visokoškolskom obrazovanju, kao i nastavničkom kadru opširnije su dati podaci u dokumentacionoj osnovi koja je sastavni dio ove analize.

U cilju poboljšanja uslova rada u odgojno-obrazovnim ustanovama ulažu se sredstva u rekonstrukcije škola, nabavku učila, didaktičkih sredstava, te knjiga za školske biblioteke.

U oblasti visokog obrazovanja, nauke i tehnologije u 2008. godini, potrebno je poduzeti čitav niz aktivnosti usmjerenih ka unapređenju vlastitog rada, ali i stvaranju preduslova za otvaranje procesa restrukturiranja naučnoistraživačkog i visokoškolskog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine, a to su: popularizacija nauke u javnosti, razvijanje svijesti o potrebi i opravdanosti ulaganja u visoko obrazovanje, nauku i istraživački rad, omogućavanje pristupa relevantnim međunarodnim bazama podataka u oblasti nauke, osiguranje finansijske podrške akademske naučno istraživačke mreže BIHARNET, stvaranju akademske i istraživačke mreže u FBiH, provođenje redovnih statističkih istraživanja u oblasti visokog obrazovanja, nauke i tehnologije, realizacija obaveza proisteklih iz međunarodnih projekata i ugovora o međunarodnoj naučno-tehnološkoj saradnji i saradnji u oblasti visokog obrazovanja odnosno akademskoj i studentskoj razmjeni (CEEPUS, SEE-ERA NET i sl.), podrška organizaciji domaćih naučnih skupova.

U oblasti obrazovanja u 2007.godini ostvaren prihod iznosi 39,9 miliona KM, a rashodi iznose 38,5 miliona KM. Na nivou ove oblasti ostvarena je neto dobit 2,2 miliona KM, a gubitak 0,8 miliona KM. Iz ovog proizilazi da je u oblasti obrazovanja gledano u cjelini u 2007.godini ostvaren pozitivan finansijski rezultat. Neto prihod je veći od ostvarenog gubitka za 2,8 puta. Ako se posmatra duži vremenski period, u prethodnim godinama (2000-2007.godina) u ovoj oblasti ostvareni su pozitivni finansijski rezultati, osim u 2003., 2004. i 2005.godini, u kojima su ostvareni veći gubici od neto dobiti. U 2003.i 2004.godini ostvareni su najlošiji finansijski rezultati, u kojima su ostvareni gubici u odnosu na neto dobit veći za pet puta.

Ukupna sredstva (aktiva) u obrazovanju u 2007.godini iznose 64,0 miliona KM i veća su za 11,2% u odnosu na 2006.godinu. Izvori sredstava u obrazovanju u 2007.godini iznose 64,0 miliona KM. Struktura izvora čine kapital u iznosu od 29,9 miliona KM ili 46,7% i obaveze u iznosu od 34,1 miliona KM ili 53,3%.

18. KULTURA I SPORT

U oblasti kulture i sporta, u proteklom periodu, poduzimane su aktivnosti na unapređenju zaštite i korišćenja kulturno historijskog naslijeđa, filmske i estradne djelatnosti, kao i unapređenja i omogućavanja rada organizacija i udruženja građana u oblasti umjetnosti i kulture te unapređenja stvaralaštva mladih, sporta i tjelesne kulture. Ostvaren je i aktivan pristup i učešće u projektima Vijeća Evrope, Centralno-Evropske inicijative zemalja jugoistočne Evrope i drugim aktivnostima međunarodne saradnje, kao i učešće u izradi strategije u oblasti kulture na nivou države. Donesen je Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini. U segmentu *kulturno – historijskog* naslijeđa izrađeno je više programa, studija, analiza i informacija, te izvještaja koji su se odnosili na stanje naslijeđa odnosno pojedinih objekata i značaj njihove obnove.

Težište aktivnosti u oblasti kulture usmjereno je na očuvanje kulturne baštine i autohtonog kulturnog stvaralaštva uz značajniju podršku institucijama i programima kulture koji imaju dugogodišnji kontinuitet i značaj, tradicionalnim manifestacijama, podršku programima i projektima mladih, muzičko-scenske, muzičke, pozorišne, plesne djelatnosti i kulturno-umjetničkog amaterizma. U oblasti sporta težište je bilo na podršci razvoju omladinskog i školskog sporta, podizanju nivoa fizičke sposobnosti stanovništva, razvoju sporta hendikepiranih osoba, razvoju vrhunskog sportskog stvaralaštva, kao i na podršci u izgradnji i opremanju sportskih objekata. *Centar za mlade* je vodio aktivnosti na unapređenju i razvoju omladinske politike u Federaciji BiH, posebno u oblasti kulture i sporta. Brojne aktivnosti u 2008. godini u oblasti kulture realiziraće se po posebnim programima kroz Fondaciju za izdavaštvo, Fondaciju za kinematografiju i Zavod za zaštitu spomenika.

Vlada F BiH prihvatila je Odluku o usvajanju Programa raspodjele sredstava tehničkih transfera utvrđenih Budžetom F BiH za 2008. godinu Federalnom ministarstvu kulture i sporta. Raspodjela sredstava u iznosu od 4,0 mil. KM biće izvršena za sufinansiranje utvrđenih programa i projekata iz ove oblasti.

U 2008. godini donijeće se Zakon o omladinskom organizovanju u F BiH. Nakon usvajanja Zakona o sportu u BiH, pripremiće se i Zakon o sportu u F BiH, kao i odgovarajući podzakonski akti.

19. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

U oblasti zdravstva najznačajnije aktivnosti su usmjerene na provođenje reformi, unapređenje i racionalnije organizovanje zdravstvenog sistema, utvrđivanje i racionalizaciju mreže zdravstvene djelatnosti bolničke zdravstvene zaštite, donošenje osnovnog paketa zdravstvenog prava i dalje unapređenje Federalnog fonda solidarnosti.

U okviru implementacije zakona iz ove oblasti naročito se fokusiralo na implementiranje sistema poboljšanja kvaliteta u zdravstvu FBiH, stvaranje pravnih i stručnih preduvjeta za proces akreditovanja zdravstvenih ustanova. Posebna pažnja usmjerena je i na unapređenje stanja u oblasti proizvodnje i prometa lijekova, s posebnim akcentom na kontinuiranu kontrolu kvaliteta lijekova u prometu, kao i cijenu zdravstvenih usluga u uvjetima primjene PDV-a.

U toku su aktivnosti na daljoj dogradnji Strateškog plana za reformu sistema zdravstvene zaštite u FBiH. Donesen je Zakon o radijacijskoj i nuklearnoj sigurnosti u Bosni i Hercegovini, u cilju zaštite stanovništva od jonizirajućeg zračenja.

Osim navedenih, aktivnosti su se provodile i u sljedećim segmentima zdravstva: izradi plana i programa s prijedlogom mjera za unaprjeđenje eksplantacije i transplantacije organa i tkiva u FBiH, kao i na izradi Strategije za sestrinstvo i primaljstvo za razdoblje 2004-2009. godine.

Savremeni način života uz hronične bolesti, nezdrav i rizičan stil života, kao što su pušenje, gojaznost, smanjena fizička aktivnost, upotreba droge i dr. veoma su zastupljeni u Federaciji BiH.

Veoma je izražena potreba za organizovanjem i provođenjem mjera primarne prevencije, koje bi se odvijale kroz obrazovanje roditelja, učenika, nastavnika i zdravstvenih radnika, a posebno je potrebno organizovano pristupiti problemu tretmana (liječenja) ovisnika i njihovoj reintegraciji u društvo.

I pored poduzimanja mjera na poboljšanju stanja u oblasti zdravstvene zaštite stanovništva, i dalje su prisutne slabosti kao što su:

- relativna nepristupačnost zdravstvene zaštite nekim ruralnim područjima,
- neravnomjerna teritorijalna distribucija zdravstvenog kadra, posebno ljekara,
- nedovoljna uvezanost pojedinih nivoa zdravstvene zaštite,
- oko polovice stanovništva u FBiH snabdjeveno je vodom higijenski neispravnom za piće, a procenat ruralne populacije koja se snabdjeva neispravnom vodom, procjenjuje se, veći je od 68%,
- prisutno je zaostajanje subjekata u zdravstvenom sistemu F BiH za onima u Evropskoj uniji u korištenju ljudskih resursa za strateški razvoj.

Krajem 2006. godine broj bolesničkih postelja u F BiH iznosio je 8.290, što je neznatno manje u odnosu na 2001. godinu (8.317). Posmatrano po kantonima najveći kapaciteti su u Sarajevskom (2.301), Tuzlanskom (1.517) i Srednjobosanskom kantonu (1.303).

Broj zaposlenih doktora u bolnicama 2006. godine u F BiH iznosio je 1.907, (dok ih je bilo u 2001. godini 1.628), od čega su najveći broj odnosi na Sarajevski kanton (728), Tuzlanski 385 i Hercegovačko – Neretvanski 254.

Broj bolesničkih dana ispisanih bolesnika iz bolnica u 2006. godini iznosi 2.071.674, što predstavlja značajno smanjenje u odnosu na 2001. godinu. (2.267.095).

Vodeći uzroci smrtnosti stanovništva u FBiH su moždani udar (u 2006. godini 2.106), srčani zastoj (1.768), kardiomiopatija (819), akutni infarkt miokarda (711) i arteroskleroza (338).

Vodeće maligne neoplazme kao uzroci smrti stanovništva u FBiH u 2006. su maligne neoplazme bronha i pluća (919), jetre i žučnih vodova (283) i želuca (262). 27

U 2008. godini, prema planu donijeće se:

- Zakon o zdravstvenoj njezi i
- Zakon o transplantaciji.

Zdravstvena i socijalna zaštita u posmatranom periodu bilježi značajne gubitke (2000-2007.g.)

U okviru zdravstvene i socijalne zaštite godišnjim obračunom obuhvaćeno je 297 pravnih lica, što je u odnosu na 2006. godinu više za 9 pravnih lica.

U 2007. godini ostvareni ukupan prihod iznosi 764,9 mil. KM, a u odnosu na 2006. godinu veći je za 13,8 %. Ukupni rashodi u 2007. godini iznose 776,9 mil. KM i veći su od ukupnog prihoda. U 2007. godini ostvarena neto dobit iznosila je 4,9 mil KM, a ostvareni gubitak 16,8 mil. KM, odnosno ostvareni gubitak je veći od neto dobiti za blizu 4 puta.

Ukupna sredstva (aktiva) u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti u 2007. godini iznose 1.142,7 mil. KM i veća su za 7,5% u odnosu na 2006. godinu.

Ukupni izvori sredstava u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti u 2007. godini iznose 1.142,7 miliona KM. Strukturu izvora čine kapital u iznosu od 732,1 mil. KM ili 69,3% i obaveze u iznosu od 409,5 mil. KM ili 30,7%.

20. SOCIJALNA I DJEČIJA ZAŠTITA

Sistem socijalne zaštite treba gledati kao mjere koje zajednički djeluju na promoviranje društveno uključivog humanog razvoja, smanjenju siromaštva i podršci boljoj produktivnosti i ekonomskom rastu.

Siromaštvo se definiše kao višedimenzionalni fenomen koji, pored nedovoljnih prihoda za zadovoljenje životnih potreba, podrazumijeva i nemogućnost zapošljavanja, neodgovarajuće stambene uslove i neadekvatan pristup socijalnoj zaštiti, zdravstvenim, obrazovnim i komunalnim uslugama. U ostale ključne aspekte siromaštva ubrojani su i neostvarivanje prava na zdravu životnu sredinu i prirodna bogatstva, prije svega, na čistu vodu i vazduh.

Siromaštvo je značajan socijalni destabilizirajući faktor i prioritetna preokupacija humanog razvoja. U socijalnom sektoru koncentrisane su najteže posljedice ekonomskog stanja u kome se nalazi FBiH, entiteti, odnosno BiH.

Rješavanje problema izbjeglica, raseljenih lica, te povratnika predstavlja svakako socijalno i politički najosjetljivija pitanja, koje istovremeno ima i veoma značajne ekonomske implikacije u oblasti javnih prihoda i rashoda.

Cilj tranzicije socijalne zaštite je da se ona dovede na nivo primjeren materijalnim mogućnostima i da obezbijedi «minimalan» nivo socijalne sigurnosti, da se izvrši deregulacija, da nositelji budu približeni korisnicima, da pored državnih institucija u socijalnom zaštićivanju učestvuju i građani putem nevladinih organizacija i neprofitnog sektora, te da socijalna izdvajanja ne idu na štetu ekonomskog razvoja, ali da ga sa socijalnim mjerama podržavaju.

Siromaštvo je značajan destabilizirajući faktor i prioritetna preokupacija humanog razvoja.

U Federaciji BiH poduzimaju se aktivnosti na tranzicionim procesima u sferi socijalnog sektora, u cilju njegovog osposobljavanja i uređivanja za period nakon povlačenja međunarodne zajednice.

Porast siromaštva u Federaciji BiH je činjenica. Prema ustavnim odredbama sprovođenje socijalne i dječije zaštite i osiguravanje sredstava za te namjene je u nadležnosti kantona i općina.

U Federaciji BiH neposredno pružanje socijalne i dječije zaštite odvija se u 10 kantona putem 79 lokalnih službi, 73 centra za socijalni rad i 25 službi za obavljanje poslova iz oblasti socijalne i dječije zaštite i dva kantonalna centra za socijalni rad (u Sarajevskom i Bosansko podrinjskom kantonu).

U 25 ustanova socijalne zaštite je zbrinuto ukupno preko 3.000 korisnika, u tome 17 ustanova socijalne zaštite (2.000 korisnika) osnivači su državne institucije i 8 ustanova socijalne zaštite čiji su osnivači NGO, vjerske zajednice, odnosno neprofitabilni sektor.

U Federaciji BiH osnovano je i 11 centara za dnevno zbrinjavanje osoba sa mentalnom retardacijom.

Narastle potrebe za socijalnom zaštitom stanovništva dovode do porasta broja nezbrinutih i ugroženih građana u F BiH. Osim korisnika socijalne zaštite koji su u klasičnom smislu siromašni, veliki broj građana nije obuhvaćen postojećim sistemom socijalne zaštite, a nemaju ni minimum uslova za obezbjeđenje socijalne sigurnosti i egzistencije. To su radno sposobni a nezaposleni, radnici sa niskim primanjima, penzioneri sa malim penzijama, raseljene osobe i dr.

U protekloj godini potpisan je Administrativni dogovor o sprovođenju Sporazuma o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije.

U 2008. godini uložiće se maksimalni naponi, u okviru raspoloživih sredstava, za osiguranje socijalnih prava korisnika svih oblika socijalne zaštite, posebno za brigu o starijim osobama.

Donijeće se sljedeći zakoni, strategije i programi:

- Zakon o zaštiti porodica sa djecom u F BiH,

- Zakon o socijalnoj zaštiti F BiH,
- Zakon o zaštiti osoba sa invaliditetom u F BiH po standardu EU,
- Strategija za prevenciju nasilja u porodici sa akcionim planom za F BiH,
- Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom, zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom razdvajanja i maloljetničko prestupništvo,
- Socijalni program mjera za ublažavanje socijalno ugroženih građana u F BiH,
- Program razvoja socijalne zaštite, sa akcentom na ustanove socijalne zaštite u F BiH i
- Sporazumi o socijalnom osiguranju između BiH i Mađarske, Danske, Švedske, Kanade i drugih zemalja.

21. RASELJENE OSOBE I IZBJEGLICE

U vrijeme potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma Bosna i Hercegovina se suočavala sa problemom preko 2 miliona stanovnika, koji nisu bili u mogućnosti da se vrate svojim domovima.

Od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma do 31.12.2007. godine ukupna repatrijacija na prostoru Bosne i Hercegovine iznosi 1.021.704 (povratak) osoba, od čega 446.478 izbjeglica i 575.226 raseljenih osoba.

Na dan 31.12.2007. godine broj izbjeglih i raseljenih još uvijek je visok (203.184) tako da u okviru BiH iznosi 123.184 i u inozemstvu 80.000 osoba. U ukupnom broju raseljenih osoba i izbjeglica F BiH najveći broj nalazi se u Sarajevskom kantonu, Tuzlanskom, Zeničko dobojskom i Hercegovačko neretvanskom kantonu. Ekonomski prosperitet povratnika uslovljen je stvaranjem objekata infrastrukture. Pri procjeni perspektive zapošljavanja povratničke populacije u cijeloj BiH, dolazi se do zaključka da povratnici mogu ostvariti zapošljavanje koristeći vlastite potencijale vezano za agrar, zanatstvo i usluge.

Društveni prosperitet povratničke zajednice i njihova reintegracija ovisna je o obimu zadovoljavanja širokog obima potreba iz domena ljudskih prava i njihovih vjerskih, socijalnih i običajnih potreba.

POVRATAK RASELJENIH I IZBJEGLIH OSOBA OD POTPISIVANJA DMS DO 31.12.2007.GODINE

Federacija BiH				Republika Srpska			
Izvještajni period	Raseljene osobe	Izbjeglice	UKUPNO	Izvještajni period	Raseljene osobe	Izbjeglice	UKUPNO
1996.	102.913	88.114	191.027	1996.	61.828	7.925	69.753
1997.	48.810	115.156	163.975	1997.	5.135	8.630	13.765
1998.	26.680	103.350	130.030	1998.	10.130	4.000	14.130
1999.	29.036	27.975	57.011	1999.	13.450	3.3470	16.920
2000.	32.946	13.070	46.016	2000.	23.556	4.561	28.117
2001.	34.629	11.710	46.339	2001.	36.127	4.792	40.919
2002.	36.019	24.485	60.504	2002.	30.553	11.459	42.012
2003.	25.646	4.856	30.502	2003.	12.373	6.193	18.556
2004.	8.606	1.405	10.011	2004.	7.718	935	8.653
2005.	3.150	595	3.745	2005.	2.235	774	3.009
2006.	1.434	224	1.658	2006.	1.564	376	1.940
2007.	1.760	242	2.002	2007.	505	208	713
IKUPNO	350.634	391.191	741.825	IKUPNO	205.174	53.323	258.497

Ostvareni rezultati povratka, repatrijacije obnove i gradnje su, uglavnom, zadovoljavajući ako se posmatra samo Federacija BiH, a na rezultatima održivog povratka u prijeratna područja Vlada F BiH poduzima aktivnosti u okviru Strategije realizacije Anexa VII DMS.

U skladu sa posebnim Odlukama Vlade F BiH i Budžeta F BiH sa 2007. utrošena sredstva za povratak iznose 33,7 miliona KM. Vlada F BiH usvojila je i Plan povratka, repatrijacije, obnove i gradnje za 2008. godinu.

Za poticaje povratku odobren je u 2008. godini iznos od 34,8 mil. KM - Transfer za raseljene i izbjegle osobe - utvrđen je Budžetom F BiH za 2008. godinu. Iz ukupne sume, Fondu za povratak BiH bit će dodijeljena 6,5 mil. KM a za obnovu individualnih stambenih objekata 10,20 mil. KM. 7,4 mil. KM namijenjeno je za projekte održivosti povratka, a kao potpora implementiranju održivom povratku izbjeglih i prognanih s teritorije općine Srebrenica 2,5 mil. KM.

Za obnovu razrušenih stanova u Gradu Mostaru planirao je 2,5 mil. KM, a za humanitarne, zdravstvene, psihosocijalne, informativne i edukacijske projekte, implementaciju CEB projekta, te pravnu i podršku otkupu stanova u RS 1,4 mil. KM

Ovome treba dodati i sredstva koja će putem ostalih ministarstava biti izdvojena za projekte u povratničkim sredinama (Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta i Federalno ministarstvo prometa i komunikacija), kao i sredstva Fondacije «Odraž» i Razvojne banke.

Inače na povratak u prijeratna prebivališta u BiH čekaju još 123.184 osobe, od čega 54.214 na teritoriji F BiH, 67.712 na teritoriji RS i 1.258 na teritoriji Distrikta Brčko.

Uz to, oko 80.000 ljudi čeka povratak iz inozemstva, pošto im u drugim zemljama nije trajno riješeno pitanje ostanka.

Prioritetni pravci povratka su istočna Bosna, istočna Hercegovina, srednja Bosna i Posavina i Kanton 10. Uvjeti za povratak stvaraće se direktnom dodjelom donacija u građevinskom materijalu korisnicima i pružanjem finansijske pomoći za ugradnju građevinskog materijala, kao i izgradnjom individualnih stambenih jedinica po sistemu «ključ u ruke». Predviđena je i izgradnja stambenih jedinica zajedničkog tipa stanovanja (zgrade), finansiranje zajedničkih projekata, pružanje pomoći u održivosti povratka i edukaciji povratnika, urgentna humanitarna pomoć, kao i ostale vrste pomoći, koje će omogućiti vitalnost i reintegriranje povratnika u lokalnu zajednicu.

Povratak raseljenih i izbjeglih osoba odvija se, još uvijek, u vrlo složenim uvjetima, koji se ogledaju u nedostatku sredstava, problemu zapošljavanja i obrazovanja, strukturi povratničke populacije (staro i iznemoglo stanovništvo), i dr.

Poljoprivredna zemljišta se godinama ne koriste i većim dijelom su nedostupna zbog mina.

U toku 2007. godine nastavljene su aktivnosti na okončavanju procesa re-registracije raseljenih osoba na području Federacije BiH.

Problem nepostojanja jedinstvene zakonske regulative na području BiH u oblasti obrazovanja, zdravstva, penzijskog i invalidskog osiguranja, socijalne zaštite, ostvarivanja prava boračkih populacija, ostvarivanja prava ranjivih populacija, dovelo je do ukidanja statusa određenog broja raseljenih osoba.

U narednom periodu, neophodno je zalagati se za održivost povratka, podsticati ulogu države u ovoj oblasti, učestvovati u planiranju humanitarnih aktivnosti od strane javnih vladinih i nevladinih institucija.

Pri tome, posebna pažnja treba da bude posvećena Srebrenici, trajnom rješavanju problema raseljenih osoba smještenih u kolektivnim centrima i alternativnim smještajima na prostoru FBiH, kao i brža reintegracija povratnika u lokalnu zajednicu i donošenju Zakona na nivou BiH.

Potrebno je pokrenuti snažnu kampanju pomoći najugroženijim povratnicima, obzirom da poslije potpisivanja Dejtonskog sporazuma postoji 40.000 beskućnika, čak 2.750 obitelji živi bez električne energije, a samo 1% povratnika radi u oba entiteta. Još uvijek je 2.550 obitelji smješteno u kolektivnim centrima.

Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica potvrdilo je pet različitih programa održivog povratka i 25 podprograma planiranih za 2007. godinu.

Ovim programima pruža se pomoć lokalnim, društvenim i vjerskim povratničkim zajednicama u cijeloj BiH u okviru sljedećih oblasti:

- obnova, rekonstrukcija i izgradnja infrastrukturnih objekata,
- obnova objekata socijalne infrastrukture,
- pomoć za izgradnju objekata za malu privredu, zanatstvo, preradu poljoprivrednih proizvoda i ostalo,
- pomoć za poljoprivrednu djelatnost.

Posebna aktivnost u ovoj oblasti je provedba projekta pomoći povratnicima na području regije Srebrenica u vrijednosti od 7,10 mil. KM na području grada Srebrenica, Milići, Bratunac, Vlasenica, Rogatica – Žepa, Podžeplje i Zvornik.

Humanitarna podrška raseljenim osobama i povratnicima pokazala se kao neophodan vid pomoći, posebno zbog stalnih zahtjeva povratnika za svim vrstama pomoći, a naročito u ishrani.

22. PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

U oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja u proteklom periodu težište aktivnosti bilo je na unapređenju propisa iz ove oblasti i redovnoj isplati penzija.

U periodu od 2000. godine do 2007. godine prosječna penzija bilježi stalni porast (od 170,90 KM u 2000. godini na 299,88 KM u 2007. godini).

U 2007. godini u F BiH postoji 325.784 penzionera, što je za 44.779 novih korisnika više u odnosu na 2000. godinu (281.005).

Prosječna isplaćena penzija u 2008. godini iznosi 330,65 KM. Najniža isplaćena penzija iznosi 281,99 KM. Najviša penzija iznosi 1.263,94 KM, a zajamčena iznosi 375,98 KM.

Veliki broj penzionera (75% od ukupnog broja) prima najnižu i zajamčenu penziju. Učešće prosječne penzije u prosječnoj plaći u 2007. godini dostigao je 45,3% prosječne plaće. Ovo učešće u 2006. godini iznosilo je 42,7%, a u 2000. godini 41,4%.

Odnos između broja zaposlenih radnika (413.676) i broja penzionera (325.784) iznosi 1:1,27, što znači da na jednog penzionera dolazi 1,27 zaposlenih, što je veoma nepovoljno za privredu F BiH.

U predratnoj 1990. godini odnos broja zaposlenih i broja penzionera iznosio je 1:2,77.

Optimalni odnos između broja zaposlenih i broja zaposlenih korisnika penzija iznosi jedan penzioner, a tri do četiri zaposlenih.

Zaostale obaveze prema penzionerima su u proteklom periodu isplaćene i uspostavljena je redovna isplata sredstava iz Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja.

I dalje je prisutan problem neredovnih uplata doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje najvećim dijelom od strane privrednih subjekata koji ostvaruju gubitke u poslovanju u dužem periodu, nelikvidnih subjekata sa velikom zaduženošću, preduzeća u stečaju i dr.

Ukupna dugovanja Zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje F BiH dostigla su iznos od 350,0 mil. KM od čega 300,0 mil. KM otpada na privatne kompanije. U cilju naplate ovih potraživanja Vlada F BiH i vlade kantona poduzeće posebne mjere.

U 2006. godini Zavod PIO naplatio je samo 10 mil. KM starih potraživanja prema Zakonu o naplati i djelimičnom otpisu dospjelih a nenaplaćenih doprinosa za socijalno osiguranje.

Početkom 2008. godine Vlada F BiH razmatrala je Nacrt Strategije reforme penzijskog sistema u F BiH, i uputila ga u Parlament F BiH. Ovaj nacrt treba da posluži kao opšti informativni materijal, koji određuje način i dinamičku provedbu reforme ovog sistema.

Reforma penzijskog sistema počela je kroz implementaciju Projekta SITAP, čiji je cilj jačanje efikasnosti sistema da bi se učinio finansijski održivim. Sačinjen je novi model koji se

sastoji od tri stuba. Prvi stub se finansira iz tekućih javnih prihoda i predstavlja obavezan vid osiguranja. Drugi stub čine osobe za koje poslodavci uplaćuju premiju za dodatno penzijsko osiguranje i osobe za koje poslodavci uplaćuju dodatni doprinos, kao i penzionisani pod povoljnijim uvjetima, što je djelimično obavezan, a drugim dijelom dobrovoljan vid osiguranja. Treći stub je dobrovoljan i spada u individualno penzijsko osiguranje. Osnovne promjene u odnosu na sadašnje stanje odnose se na obuhvat i način finansiranja, direktno vezivanje penzijskog osnova za visinu uplaćenih doprinosa, finansiranje sistema sa kapitalnim pokrićem, te uvođenje u sistem finansijskih posrednika i ustrojavanje finansijskog tržišta.

23. BORAČKO INVALIDSKA ZAŠTITA

U oblasti boračko invalidske zaštite osnovne aktivnosti su usmjerene na rješavanje socijalno statusnih pitanja članova porodica šehida, poginulih i nestalih boraca, ratnih vojnih invalida i demobilisanih boraca. U ovoj oblasti najizraženiji problem je osiguravanje sredstava za isplatu novčanih naknada korisnicima boračko invalidske zaštite utvrđenih važećim zakonskim propisima.

U 2007. godini iz Budžeta F BiH za transfer invalidnina utrošeno je 325 miliona KM.

Donešen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica («Službene novine F BiH, br. 70/07), koji je stupio na snagu 1. oktobra 2007. godine, a odredbe koje se odnose na novčane naknade stupile su na snagu od 1. januara 2008. godine. Najznačajnije izmjene ovog zakona odnose se na usklađivanje svih mjesečnih novčanih naknada sa kretanjem prosječne plaće u F BiH iz prethodne godine, tako da će po tom osnovu ova primanja u 2008. godini, prema procjeni, porasti za 9,8%. Potrebna sredstva u 2008. godini po ovom osnovu iznose 33 miliona KM, a Budžetom F BiH u 2008. godini osigurano je 10 miliona KM. Kao novina, prvi put predviđena su nasljeđivanja prava – porodične invalidnine poslije smrti svakog ratnog vojnog invalida, bez obzira na njegov uzrok smrti.

Ovim propisima predviđena je porodična invalidnina za supruge poginulih boraca mlađih od 45 godina, pravo na penziju pod povoljnijim uslovima za ratne vojne invalide radno nesposobne – bez radnog staža, a za ostale povoljniji uslovi (55 godina starosti i 20 godina radnog staža), kao i neka druga zakonska poboljšanja.

Vlada F BiH formirala je dva radna tima, koji su pripremili radne verzije Zakona o pravima boračkih populacija i Zakona o fondu branilaca, koji je Vlada F BiH razmatrala i preporučila da se u raspravu uključe udruženja i udruge. U toku su usaglašavanja na ovim dokumentima.

U cilju redovnog i stabilnog finansiranja mjesečne novčane naknade nezaposlenim borcima, Vlada F BiH je utvrdila i, po hitnom postupku, uputila u Parlamentarnu proceduru Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica.

Izmjenama je propisano da sredstva potrebna za ove svrhe osiguravaju kantonalne službe za zapošljavanje u visini 50% svojih ukupnih prihoda, a razliku potrebnih sredstava Federacija, BiH i kantoni. Utvrđen je prijedlog izmjene Budžeta F BiH, po hitnom postupku, upućen u Parlament F BiH, kojom će se osigurati 76 miliona KM namijenjenih finansiranju naknada nezaposlenim demobiliziranim borcima.

U 2008. godini ukupan broj korisnika ove zaštite koji su ostvarili prava po Zakonu o osnovnim pravima branilaca i članova njihovih porodica iznosi 102.358 osoba, a po osnovu Zakona o dobitnicima najvećih ratnih priznanja i članova njihovih porodica 5.407. korisnika.

Vlada F BiH usvojila je Odluku da se iz Budžeta F BiH za 2008. godinu izdvoje sredstva Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike u iznosu od 4,65 mil. KM za isplatu novčanih naknada demobilisanim borcima.

I dalje je prisutan problem velikog broja nezaposlenih i zdravstveno nezbrinutih demobiliziranih boraca.

Sredstva za rad Fondacije za pružanje pomoći u rješavanju stambenih pitanja pripadnika boračkih populacija osiguravaju se od sredstava iz multilateralnih i bilateralnih programa pomoći, donacija i stranih pravnih i fizičkih lica, kao i ulaganja koja osigurava Bosna i Hercegovina i Federacija BiH iz ostalih izvora.

U 2007. godini iz Budžeta Federacije BiH odobren je 1 milion KM, kao pomoć u rješavanju stambenih pitanja boračkih populacija.

Putem fondacije odobreno je i realizirano 48 kredita za kupovinu i izgradnju stambenih jedinica i 80 kredita za oporavak i sanaciju u ukupnom iznosu od 1,5 miliona KM.

U narednoj godini, predviđeno je donošenje Zakona o fondu branilaca. Takođe će se donijeti podzakonski akti potrebni za provođenje navedenih zakona i pripremiti određene informacije koje su neophodne za donošenje normativnih akata.

24. FORMIRANJE I RASPODJELA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA

Posljednji podaci koji se odnose na GDP dati su za 2006. godinu. Za 2007. godinu podaci se očekuju krajem oktobra 2008. godine.

Tekst koji je dat u Operativnom planu rada Vlade F BiH za 2008. godinu, bez novih podataka, aktuelan je i sada te se kroz ovu analizu formiranje i raspodjela GDP-a posebno ne elaborira.

Prema ocjeni, bruto domaći proizvod (GDP) u 2007. godini rast će po stopi 8,2 % odnosno iznositi će 12.220 miliona KM ili 4.289 KM po glavi stanovnika.

Na osnovu predviđenog rasta fizičkog obima proizvodnje, prometa i usluga procijenjeno je da će GDP u 2008. godini imati stopu rasta 7,6 %. Ukoliko se ova stopa ostvari GDP bi iznosio 13.150 miliona KM ili 4.604 KM po glavi stanovnika.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

	2005.	2006.	2007.ocjena	2008. procjena
1. Bruto domaći proizvod (GDP)				
a) Stopa rasta u %	5,3	11,6	8,2	7,6
b) Iznos u mil. KM	10.121	11.291	12.220	13.150
2. Bruto domaći proizvod (GDP) sa NOE²				
a) Iznos u mil. KM	10.831	12.146	13.142	14.140
b) Učešće NOE	7,0	7,6	7,5	7,5
3. GDP po stanovniku u KM				
a) Stalno stanovništvo	3.554	3.968	4.289	4.604
b) Prisutno stanovništvo	4.347	4.856	5.249	5.643
4. GDP sa NOE po stanovniku u KM				
a) Stalno stanovništvo	3.803	4.269	4.580	4.915
b) Prisutno stanovništvo	4.652	5.224	5.605	6.025

¹ Procjenu izvršio Federalni zavod za programiranje razvoja

² GDP sa neregistriranom ekonomijom - podaci za 2005 i 2006. godinu su preuzeti iz Federalnog zavoda za statistiku

OSNOVNI PODACI O FINANSIJSKOM POSLOVANJU U F BiH

U mil.KM

	Poljopri- vreda	Ribar-stvo	Rudar- stvo	Prerađ. indust.	Snabdj.. gasom i vodom	Građevi- narstvo	Trgovina	Ugostite- teljstvo	Saobra- čaj	Finan.- posred.	Poslov. nekret.	Javna uprava	Obrazo- vanje	Zdravst. i soc zaš	Ost.jav.i dr soc os	Privatna domaći- nstva	UKUPNO
Broj pravnih lica																	
1999.	367	20	103	3005	82	1602	7827	445	1574	24	1560	5	123	143	317		17197
2000.	367	20	103	3005	82	1602	7827	445	1574	24	1560	5	123	143	317		17197
2001.	397	17	102	3115	80	1568	7946	474	1555	34	1664	2	108	150	310		17522
2002.	397	17	102	3115	80	1568	7946	474	1555	34	1664	2	108	150	310		17522
2003.	448	17	121	3417	99	1579	7982	515	1584	77	1959	3	159	259	470		18690
2004.	448	17	121	3417	99	1579	7982	515	1584	77	1959	3	159	259	470		18690
2005.	491	20	135	3651	112	1659	8104	510	1617	93	2222	4	171	288	481	1	19559
2006.	516	20	140	3701	117	1702	8393	529	1666	100	2366	4	183	297	524	1	20261
2007.	516	20	140	3701	117	1702	8393	529	1666	100	2366	4	183	297	524	1	20261
Neto dobit za period																	
1999.	13,1	0,7	101,7	373,2	90,4	26,2	95,9	10,3	60,9	0,1	7,8	0,0	1,0	17,7	9,8		808,8
2000.	10,3	0,6	87,8	565,3	114,7	60,4	116,3	11,8	76,1	0,7	10,2	0,2	0,9	14,5	7,2		1076,8
2001.	4,0	0,0	1,4	115,0	1,1	24,1	138,8	2,3	13,6	0,6	16,9	0,0	2,2	2,0	4,4		326,4
2002.	4,5	0,2	3,3	134,9	1,7	25,5	173,6	1,7	19,1	3,0	19,0	0,0	2,3	2,1	5,1		395,7
2003.	7,0	0,0	5,1	161,6	0,5	37,7	161,9	1,8	197,1	4,5	28,1	0,0	0,3	5,4	7,9		619,0
2004.	5,3	0,1	9,3	197,9	5,5	34,1	193,3	2,5	237,7	12,7	34,5	0,0	0,3	3,6	7,0	0,0	743,8
2005.	4,9	0,1	12,0	210,6	9,7	50,9	238,1	3,9	230,4	17,3	57,6	0,0	0,3	2,9	7,8	0,0	846,4
2006.	13,3	0,1	10,2	331,5	7,0	51,0	299,9	2,7	222,4	12,5	72,1	0,1	1,8	2,7	12,5	0,0	1039,7
2007.	14,8	0,3	23,0	444,6	14,0	85,2	417,9	7,0	232,5	23,4	115,2	0,4	2,2	4,9	19,6	0,0	1405,0
Gubitak za period																	
1999.	13,1	0,7	103,9	358,7	89,0	25,0	95,2	10,3	61,0	0,1	8,0	0,0	1,0	17,8	10,1		793,9
2000.	10,2	0,6	90,7	563,4	114,3	61,0	116,2	12,7	76,5	0,7	10,5	0,2	0,9	15,4	6,7		1079,9
2001.	10,8	1,2	23,3	257,6	101,6	35,7	80,3	19,5	103,8	2,4	12,8	0,2	1,3	14,0	4,4		668,9
2002.	14,6	1,6	39,4	275,8	105,7	45,9	91,7	17,8	93,7	0,5	17,7	0,2	1,2	9,9	13,8		729,3
2003.	7,2	1,5	59,9	611,0	217,1	32,0	104,4	17,0	87,1	8,0	23,3	0,1	1,5	15,4	56,2		1241,8
2004.	19,4	1,7	48,4	368,1	95,4	29,3	120,7	15,5	72,0	0,7	34,5	0,1	1,6	23,2	9,4	0,0	840,0
2005.	26,4	0,3	61,8	462,8	28,7	37,0	153,0	14,4	103,9	1,8	53,1	0,0	2,1	31,8	8,8	0,0	985,9
2006.	7,5	0,2	54,3	457,0	55,6	32,5	142,1	21,4	98,8	2,9	24,4	0,0	1,1	25,8	7,1	0,0	930,7
2007.	14,7	0,2	38,5	318,5	107,9	31,0	110,6	19,1	64,5	4,5	33,2	0,1	0,8	16,8	10,2	0,0	770,6

OSNOVNI PODACI O FINANSIJSKOM POSLOVANJU U F BiH

Struktura u %

	Poljopri- vreda	Ribar-stvo	Rudar- stvo	Prerađ. indust.	Snabdj.. gasom i vodom	Građevi- narstvo	Trgovina	Ugostite- teljstvo	Saobra- čaj	Finan.- posred	Poslov. nekret.	Javna uprava	Obrazo- vanje	Zdravst. i soc zaš	Ost.jav.i dr soc os	Privatna domaći- nstva	UKUPNO
Broj pravnih lica																	
1999.	2,1	0,1	0,6	17,5	0,5	9,3	45,5	2,6	9,2	0,1	9,1	0,0	0,7	0,8	1,8		100,0
2000.	2,1	0,1	0,6	17,5	0,5	9,3	45,5	2,6	9,2	0,1	9,1	0,0	0,7	0,8	1,8		100,0
2001.	2,3	0,1	0,6	17,8	0,5	8,9	45,3	2,7	8,9	0,2	9,5	0,0	0,6	0,9	1,8		100,0
2002.	2,3	0,1	0,6	17,8	0,5	8,9	45,3	2,7	8,9	0,2	9,5	0,0	0,6	0,9	1,8		100,0
2003.	2,4	0,1	0,6	18,3	0,5	8,4	42,7	2,8	8,5	0,4	10,5	0,0	0,9	1,4	2,5		100,0
2004.	2,4	0,1	0,6	18,3	0,5	8,4	42,7	2,8	8,5	0,4	10,5	0,0	0,9	1,4	2,5		100,0
2005.	2,5	0,1	0,7	18,7	0,6	8,5	41,4	2,6	8,3	0,5	11,4	0,0	0,9	1,5	2,5	0,0	100,0
2006.	2,5	0,1	0,7	18,3	0,6	8,4	41,4	2,6	8,2	0,5	11,7	0,0	0,9	1,5	2,6	0,0	100,0
2007.	2,5	0,1	0,7	18,3	0,6	8,4	41,4	2,6	8,2	0,5	11,7	0,0	0,9	1,5	2,6	0,0	100,0
Neto dobit za period																	
1999.	1,6	0,1	12,6	46,1	11,2	3,2	11,9	1,3	7,5	0,0	1,0	0,0	0,1	2,2	1,2		100,0
2000.	1,0	0,1	8,2	52,5	10,7	5,6	10,8	1,1	7,1	0,1	0,9	0,0	0,1	1,3	0,7		100,0
2001.	1,2	0,0	0,4	35,2	0,3	7,4	42,5	0,7	4,2	0,2	5,2	0,0	0,7	0,6	1,3		100,0
2002.	1,1	0,0	0,8	34,1	0,4	6,4	43,9	0,4	4,8	0,8	4,8	0,0	0,6	0,5	1,3		100,0
2003.	1,1	0,0	0,8	26,1	0,1	6,1	26,2	0,3	31,8	0,7	4,5	0,0	0,0	0,9	1,3		100,0
2004.	0,7	0,0	1,3	26,6	0,7	4,6	26,0	0,3	32,0	1,7	4,6	0,0	0,0	0,5	0,9	0,0	100,0
2005.	0,6	0,0	1,4	24,9	1,1	6,0	28,1	0,5	27,2	2,0	6,8	0,0	0,0	0,3	0,9	0,0	100,0
2006.	1,3	0,0	1,0	31,9	0,7	4,9	28,8	0,3	21,4	1,2	6,9	0,0	0,2	0,3	1,2	0,0	100,0
2007.	1,1	0,0	1,6	31,6	1,0	6,1	29,7	0,5	16,5	1,7	8,2	0,0	0,2	0,3	1,4	0,0	100,0
Gubitak za period																	
1999.	1,7	0,1	13,1	45,2	11,2	3,2	12,0	1,3	7,7	0,0	1,0	0,0	0,1	2,2	1,3		100,0
2000.	0,9	0,1	8,4	52,2	10,6	5,6	10,8	1,2	7,1	0,1	1,0	0,0	0,1	1,4	0,6		100,0
2001.	1,6	0,2	3,5	38,5	15,2	5,3	12,0	2,9	15,5	0,4	1,9	0,0	0,2	2,1	0,7		100,0
2002.	2,0	0,2	5,4	37,8	14,5	6,3	12,6	2,4	12,8	0,1	2,4	0,0	0,2	1,4	1,9		100,0
2003.	0,6	0,1	4,8	49,2	17,5	2,6	8,4	1,4	7,0	0,6	1,9	0,0	0,1	1,2	4,5		100,0
2004.	2,3	0,2	5,8	43,8	11,4	3,5	14,4	1,8	8,6	0,1	4,1	0,0	0,2	2,8	1,1	0,0	100,0
2005.	2,7	0,0	6,3	46,9	2,9	3,8	15,5	1,5	10,5	0,2	5,4	0,0	0,2	3,2	0,9	0,0	100,0
2006.	0,8	0,0	5,8	49,1	6,0	3,5	15,3	2,3	10,6	0,3	2,6	0,0	0,1	2,8	0,8	0,0	100,0
2007.	1,9	0,0	5,0	41,3	14,0	4,0	14,3	2,5	8,4	0,6	4,3	0,0	0,1	2,2	1,3	0,0	100,0

OSNOVNI PODACI O FINANSIJSKOM POSLOVANJU U F BiH

Indeksi u %

	Poljopri- vreda	Ribar- stvo	Rudar- stvo	Prerađ. indust.	Snabdj. gasom i vodom	Građevi- narstvo	Trgovina	Ugostite- teljstvo	Saobra- čaj	Finan.- posred	Poslov. nekret.	Javna uprava	Obrazo- vanje	Zdravst. i soc zaš	Ost.jav.i dr soc os	Privatna domaći- nstva	UKUPNO
Broj pravnih lica																	
2000./1999.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
2001./2000.	108,2	85,0	99,0	103,7	97,6	97,9	101,5	106,5	98,8	141,7	106,7	40,0	87,8	104,9	97,8		101,9
2002./2001.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
2003./2002.	112,8	100,0	118,6	109,7	123,8	100,7	100,5	108,6	101,9	226,5	117,7	150,0	147,2	172,7	151,6		106,7
2004./2003.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
2005./2004.	109,6	117,6	111,6	106,8	113,1	105,1	101,5	99,0	102,1	120,8	113,4	133,3	107,5	111,2	102,3		104,6
2006./2005.	105,1	100,0	103,7	101,4	104,5	102,6	103,6	103,7	103,0	107,5	106,5	100,0	107,0	103,1	108,9		103,6
2007./2006.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
Neto dobit za period																	
2000./1999.	78,8	83,8	86,3	151,5	126,9	231,0	121,3	114,9	125,0	534,9	129,7	3142,9	85,0	81,9	73,2		133,1
2001./2000.	39,2	7,0	1,6	20,3	1,0	39,9	119,4	19,0	17,9	91,3	165,8	0,0	251,2	13,5	61,2		30,3
2002./2001.	111,6	475,0	230,3	117,3	144,7	105,7	125,0	74,7	140,6	473,0	112,3		105,1	106,6	116,9		121,2
2003./2002.	156,1	10,5	155,0	119,8	32,7	147,8	93,3	109,5	1029,9	152,0	148,0		12,8	259,3	154,0		156,4
2004./2003.	75,4	250,0	183,8	122,5	1025,9	90,6	119,4	138,0	120,6	280,4	122,8		93,1	65,5	88,9		120,1
2005./2004.	91,3	180,0	128,2	106,4	174,2	149,3	123,2	152,8	96,9	136,1	167,2		122,2	80,6	111,5		113,8
2006./2005.	274,6	111,1	85,5	157,4	72,1	100,2	126,0	69,8	96,6	72,0	125,1		542,4	94,1	159,9		122,8
2007./2006.	111,4	310,0	225,0	134,1	200,9	167,0	139,3	257,6	104,5	188,2	159,8	650,0	120,7	181,8	156,5		135,1
Gubitak za period																	
2000./1999.	77,7	85,1	87,2	157,1	128,5	243,5	122,0	123,8	125,3	530,8	131,8	2200,0	87,0	86,6	66,5		136,0
2001./2000.	106,2	207,0	25,7	45,7	88,9	58,5	69,2	153,3	135,7	352,2	121,3	100,0	152,9	91,0	65,9		61,9
2002./2001.	134,8	131,4	169,0	107,1	104,0	128,7	114,2	91,4	90,2	20,6	138,9	77,3	88,7	70,4	313,2		109,0
2003./2002.	49,2	95,5	151,9	221,6	205,5	69,6	113,8	95,7	93,0	1594,0	131,5	58,8	130,5	156,0	408,1		170,3
2004./2003.	270,8	116,9	80,8	60,2	43,9	91,7	115,6	91,1	82,7	8,7	147,8	70,0	105,8	150,8	16,7		67,6
2005./2004.	135,9	17,9	127,6	125,7	30,1	126,2	126,8	92,8	144,3	265,2	154,0	0,0	128,8	136,9	93,8		117,4
2006./2005.	28,5	61,3	88,0	98,7	193,7	87,9	92,8	148,6	95,1	160,7	45,9		53,8	81,2	80,9		94,4
2007./2006.	194,8	110,5	70,9	69,7	194,0	95,4	77,8	89,4	65,3	154,1	136,5		69,9	64,9	143,5		82,8